

แต่มนุษย์จะไม่พอใจกับความสุขแบบเรียบง่ายเช่นนั้น มนุษย์พยายามหาเหตุผลที่จะหาความรู้เกี่ยวกับโลกมากขึ้น มีการสร้างเมืองใหญ่ขึ้นมา จัดระบบเศรษฐกิจ สร้างรัฐบาลขึ้นมา โดยการกระทำทั้งหมดนั้นเป็นการหลอกตัวเองว่าเป็นความก้าวหน้า ผลที่ตามมาก็คือภาระที่เพิ่มมากขึ้นต่อมนุษย์อันเกิดจากสิ่งจอมปลอม (human artifice) ทำให้มนุษย์ตกอยู่ในบรรยากาศของความชั่วร้าย มีแต่ความไม่ไว้วางใจต่อกันที่ไม่อาจหยั่งลึกถึงได้ การอธิบายแบบของ รูซโซ ดังกล่าวถ้าอธิบายแบบเพลโต หรือ เซนต์ ออกุสติน ก็คือการตกต่ำของความเป็นมนุษย์ (the fall of man) แต่การอธิบายแบบของ รูซโซ นั้นเป็นการเปิดเอาความเชื่อทางศาสนาที่มีแต่เดิมออกไป เมื่อเป็นเช่นนั้นการจะช่วยให้มนุษย์พบทางรอดก็ต้องเป็นเรื่องของมนุษย์ไม่เกี่ยวกับพระเจ้า โดยที่รูซโซกล่าวต่อไปว่า “การนำความชั่วร้ายมาสู่โลกมนุษย์นั้นเป็นข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ การต่อสู้กับความชั่วร้ายดังกล่าวจึงเป็นภาระกิจทางประวัติศาสตร์” (Starvbinski, 1988; 12 - 13) ซึ่งไม่ใช่เรื่องของพระเจ้าอีกต่อไป แต่เป็นเรื่องของอำนาจที่ไม่มีตัวตน ซึ่งต่อมา มาร์กซ์ อธิบายในลักษณะของการต่อสู้ทางชนชั้นซึ่งเป็นกฎในทางประวัติศาสตร์ รูซโซ เองมีความเห็นว่าการศึกษาน่าจะเป็นทางออกที่ช่วยมนุษย์ได้

จะเห็นได้ว่าความคิดของ รูซโซ นั้นมีความโน้มเอียงเข้าไปใกล้ความคิดในพุทธธรรมมากกว่าปราชญ์ทางตะวันตกทุกคนที่ได้เอ่ยนามมาแล้ว แต่สิ่งที่ รูซโซ ขาดไปก็คือการวิเคราะห์มนุษย์อย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวิเคราะห์จิตของมนุษย์ อีกทั้ง รูซโซ ยังไม่มีคำอธิบายความหมายของ “ปัญญา” ตามแนวทางของพุทธธรรม และขาดเครื่องมือในการทำความเข้าใจคำว่า “สิกขา” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ช่วยสร้างปัญญาให้เข้าถึงความเป็นจริงตามธรรมชาติ จึงมีผลทำให้ข้อสรุปของ รูซโซ ไม่หนักแน่นเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามงานเขียนของ รูซโซ เป็นงานเขียนที่มีพลัง เป็นความคิดที่ทำให้เกิดมีการปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส (ค.ศ.1789) สำหรับนักปฏิวัติในยุคนั้น พวกเขาไม่เพียงแต่ต้องการเปลี่ยนระบบสังคมของประเทศฝรั่งเศสเท่านั้น แต่ต้องการสร้างมนุษย์เผ่าพันธุ์ใหม่ให้เกิดขึ้น (Tocqueville, 1955; 11-13) และได้กลายมาเป็นความเชื่อในรูปแบบของศาสนาใหม่คือ “ศาสนาแห่งการปฏิวัติ” ของนักปราชญ์กระแสนี้ในยุคต่อมา

ชาร์ล ดาร์วิน

ในยุคที่ยุโรปมีความหวังกับเหตุผลแห่งยุค ความเบิกบานทางปัญญา ความลงตัว และการอยู่อย่างมีความสุข ก็มีเหตุการณ์ที่สำคัญมากกระทบถึงสองเหตุการณ์คือ การปฏิวัติในประเทศฝรั่งเศส และการปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งแม้ว่าจะนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วของผลิตภาพ แต่สร้างปัญหาการเร่ร่อนไร้ที่อยู่ให้กับผู้คนเป็นจำนวนมาก และทำให้ชีวิตของมนุษย์จำนวนมากตกต่ำลง (Polanyi, 1957; 39) ทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์ในยุคนั้นได้ชื่อใหม่ว่า ศาสตร์แห่งความหายนะ (dismal sciences) เป็นยุคที่เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำงานร่วมกันเป็น

อย่างดีกับการจัดองค์กรในทางเศรษฐกิจ โดยที่ปี 1850 อาจจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญ เป็นยุคที่การค้าระหว่างประเทศขยายตัวในอัตราเรขาคณิต (geometric rate) ในขณะที่ระหว่าง ปี 1851 ถึง 1867 ถือเป็นยุคบุกเบิกทางวิทยาศาสตร์ที่มีผลต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมไม่ว่าทางด้านเคมี ไฟฟ้า และโลหะการ (Binkley, 1963; 99) ถึงแม้สภาพการทำงานและมาตรฐานการครองชีพของมนุษย์จะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่ความกดดันทางสังคมในวงกว้างก็เกิดขึ้นโดยทั่วไป

ในขณะที่สำนักความคิดความเบิกบานทางปัญญาพยายามค้นหากฎที่ทำให้เกิดสภาพความลงต่ำทางสังคม คริสต์ศตวรรษที่ 19 เป็นยุคของการค้นหาความเปลี่ยนแปลงซึ่งอธิบายในรูปของประวัติศาสตร์ หรืออาจจะเรียกได้ว่ายุคนี้ "การทำให้ประวัติศาสตร์เป็นอุดมการณ์" (ideolization of history) เป็นยุคที่ประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่จะต้องทำให้บังเกิดผล (Talmon, 1985; 23-24) ดาร์วิน เป็นปราชญ์ที่สำคัญในยุคนี้ ที่นำเอาวิชาวิทยาศาสตร์เข้าไปผสมกับประวัติศาสตร์ ในยุคที่มีความพยายามหาคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ ทำให้วิทยาศาสตร์มีความสำคัญมากยิ่งขึ้น หนังสือของดาร์วินที่ชื่อว่า *The origin of species* ที่พิมพ์ครั้งแรกในปี 1859 มีความสำคัญเทียบเท่ากับการค้นพบของ โคเปอร์นิคัส กาลิเลโอ และนิวตัน จากปลายศตวรรษที่ 17 จนถึงศตวรรษที่ 18

สิ่งที่ ดาร์วิน ค้นพบในศตวรรษที่ 19 เป็นสิ่งที่คนส่วนมากรู้จักแล้วว่า ความเข้าใจสภาพสถิติของกลไกทางสังคม ที่อธิบายโดยนักคิดสำนักความเบิกบานทางปัญญานั้นไม่พอเพียงและทำให้หลงทางได้ สิ่งที่ ดาร์วิน ค้นพบนั้นสวนทางกับ นิวตัน กล่าวคือ กฎธรรมชาติมิได้ให้หลักประกันว่าโลกจะมีความลงต่ำ ในทางตรงกันข้ามกฎธรรมชาติได้ให้หลักประกันว่าทุกสิ่งทุกอย่างจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ไม่มีพืชพันธุ์ใดที่จะอยู่ได้อย่างมีความมั่นคง เพราะมีพืชพันธุ์อื่นๆ เกิดขึ้นและทำลายสิ่งที่มีอยู่เดิมด้วยการมีองค์ประกอบที่เหนือกว่า ดังนั้น ชีวิตจึงเป็นการต่อสู้ที่ไม่มีที่สิ้นสุด ความจริงดังกล่าวมิได้เป็นจริงเฉพาะ นก หรือ ผีเสื้อ หรือ สัตว์ชั้นต่ำทั้งหลาย แต่รวมถึงมนุษย์เองด้วย เนื่องจากมนุษย์ก็เป็นเพียงสัตว์ประเภทหนึ่งเท่านั้น ระหว่างมนุษย์ด้วยกันก็มีการแข่งขันเพื่อที่จะมีความเหนือกว่า เป็นการปรับปรุงคุณภาพของเผ่าพันธุ์มนุษย์ และเป็นหลักประกันสำหรับการอยู่รอดในระยะยาวของมนุษย์เอง

สิ่งที่ ดาร์วิน ค้นพบจึงไม่ใช่สิ่งใหม่ ปราชญ์ของกรีก 5 ศตวรรษก่อนคริสตกาล ได้เคยกล่าวถึงการแข่งขันระหว่างพืชพันธุ์ต่างๆ และส่วนที่ประสบความสำเร็จก็จะอยู่รอด ในยุคโรมันโบราณมีการกล่าวถึงในลักษณะเดียวกัน (Durant, 1943; 78) ซึ่งต่างกับ นิวตัน ที่เป็นการค้นพบสิ่งใหม่โดยสิ้นเชิง ที่แสดงถึงระเบียบความสัมพันธ์ตามธรรมชาติของจักรวาลที่ไม่เคยมีการคิดมาก่อน แต่ความสำคัญของงานของ ดาร์วิน อยู่ที่การเสนอประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติอย่างใกล้ชิดถึงความเป็นจริงมากที่สุดและมีความน่าเชื่อถือ โดยไม่ได้ให้คำตอบอะไร

สำหรับอนาคต ความน่าเชื่อถือของ ดาร์วิน อยู่ที่ยืนยันจากข้อเท็จจริงของซากสัตว์โบราณ (fossil record) ซึ่งยากที่จะปฏิเสธ นอกจากนั้น ดาร์วิน ยังเชื่อมโยงกำเนิดของมนุษย์เข้ากับพืช และสัตว์อื่นๆ ซึ่งยากที่จะปฏิเสธได้เช่นกัน และที่สำคัญที่สุด ดาร์วิน ได้เสนอทฤษฎีทางประวัติศาสตร์ที่อยู่บนรากฐานของเหตุการณ์ของโลกทางกายภาพที่เกิดขึ้นจริง เพราะการประยุกต์ระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์เข้ากับความคิดของมนุษย์ก่อให้เกิดปัญหามากกว่า อันเป็นสิ่งที่นักคิดสำนักความเบิกบานทางปัญญาจะพยายามทำให้คนส่วนใหญ่คล้อยตามได้

ในขณะที่การค้นพบของ นิวตัน ทำให้ความเชื่อมั่นในเหตุผลของมนุษย์พุ่งขึ้นสู่จุดสูงสุดจุดใหม่ การค้นพบของ ดาร์วิน มีแนวโน้มที่จะลดความน่าเชื่อถือของความคิดของมนุษย์อย่างชัดเจน ในโลกของ ดาร์วิน ความคิดอย่างมีเหตุผลอาจจะมีผลสำคัญเป็นอย่างมาก ถ้าหากมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ ที่จะมีผลโดยตรงต่อความเป็นไปได้ทางชีววิทยา ที่เป็นวิวัฒนาการเพื่อความอยู่รอด (Baum, 1988; 20-21) ถ้าหากเหตุผลช่วยให้มนุษย์อยู่รอด ก็จะสนับสนุนเป้าหมายในการดำรงอยู่ของมนุษย์ แต่ถ้าบังเอิญเหตุผลกลับไปทำลายแนวทางที่จะทำให้มนุษย์อยู่รอด เหตุผลที่เรารู้จักกันในขณะนี้ก็จะหายไปจากโลกนี้ในที่สุด ทั้งหมดนี้ถูกกำหนดโดยกฎของวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้มิใช่เพียงแค่เหตุผลเท่านั้น อุดมการณ์ ศาสนา จริยธรรม และองค์ประกอบอื่นๆ ของวัฒนธรรม จะมีความหมายก็ต่อเมื่อมีผลตอบทบาทในทางชีววิทยาของมนุษย์ หลักดังกล่าวจึงเป็นหลักพื้นฐานของความคิดของเหตุผลสำคัญ ที่สถาบันทางสังคมที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจะต้องรับไว้พิจารณา

ตัวอย่างเช่นถ้าจะกล่าวถึงเสรีภาพส่วนบุคคล เสรีภาพดังกล่าวจะมีความหมายก็ต่อเมื่อเป็นส่วนหนึ่งของวิวัฒนาการเพื่อความอยู่รอดของวัฒนธรรม องค์การ หรือเผ่าพันธุ์ ดังนั้น ความคิดของ ลอค ในเรื่องสังคม ที่เป็นข้อตกลงพร้อมใจกันโดยฝ่ายต่างๆ ที่มาทำสัญญาร่วมกันโดยสมัครใจจะต้องได้รับการประเมินจากมาตรฐานที่เป็นจริงดังกล่าว ถ้าความเชื่อดังกล่าวทำให้สังคมดำเนินไปด้วยดีก็ถือว่าบรรลุวัตถุประสงค์ แต่ถ้าหากมีความเชื่อในสิทธิที่สมบูรณ์ตามธรรมชาติของเสรีภาพส่วนบุคคลและทรัพย์สินส่วนบุคคล โดยไม่สัมพันธ์กับวิวัฒนาการของการอยู่รอดในระยะยาว ความคิดดังกล่าวก็ควรสลัดทิ้งไป ในขณะที่สำนักความเบิกบานทางปัญญาที่มีความเชื่อในความเท่าเทียมกันของมนุษย์ ข้อพิสูจน์ของ ดาร์วิน แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่มีความเท่าเทียมกัน มนุษย์ที่มีความเข้มแข็งภายในและมีคุณภาพจะได้รับการคัดสรรโดยประวัติศาสตร์ ที่เหลือจะถูกคัดออกไป

ถ้าหากจะใช้เหตุผลตามวิธีคิดแบบ ดาร์วิน นั้น ส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับการเสื่อมถอยของเหตุผล ความยากลำบาก และความโหดร้ายในโลกปัจจุบัน และความไม่เท่าเทียมกันในมวลมนุษย์ เป็นอนาคตของการต่อสู้และไม่มีข้อยุติ มีความจำเป็นที่แต่ละคนจะต้องมีวินัยและสามารถเป็นนายของตัวเองได้จึงจะอยู่รอด ซึ่งเท่ากับการปฏิเสธการเกิดมาเพื่อหา

ความสุข ซึ่งเป็นสภาพโดยทั่วไปของความแปลกแยกจากความสุข ความไร้เดียงสา และการดำรงอยู่ตามธรรมชาติ ซึ่งก็อาจจะอธิบายว่าเป็นกระแสความคิดในแนวทางของ เฟลโต, เซนต์ ออกุสติน, มาร์ติน ลูเธอร์ และ คาร์ลเวท แนวคิดของ ดาร์วิน เป็นต้นกระแสของความคิดของนักปราชญ์ที่สำคัญอีก 3 คน นั่นคือ คาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx; 1818-1883) เฮร์เบิร์ต สเปนเซอร์ (Herbert Spenser; 1820-1903) และ ซิกมุนด์ ฟรอยด์ (Sigmund Freud; 1856-1939) โดยทั้งสามเน้นวิธีการวิเคราะห์จากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์เป็นสำคัญ ในขณะที่ คาร์ล มาร์กซ์ นั้นอาจจะถือได้ว่าเป็นนักคิดร่วมสมัยกับ ดาร์วิน และใช้แนวทางวิเคราะห์แบบ รัชโชเป็นหลัก แต่การที่ ดาร์วิน เขียนหนังสือเรื่อง *The Origin of Species* ที่ออกในปี 1859 ก่อน มาร์กซ์เขียน *Das Capital* เล่มแรกในปี 1867 อาจจะถือได้ว่าการวิเคราะห์แนววิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ที่เป็นความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจมีความหมายมากขึ้น ในขณะที่ สเปนเซอร์ ถือได้ว่าเป็นการนำเอาทฤษฎี ดาร์วิน มาประยุกต์ทางสังคม (Social Darwinism) ที่อธิบายบทบาทของพ่อค้า นายทุน นักธุรกิจว่ามีความสำคัญ เป็นเครื่องหมายของความอยู่รอดทางเศรษฐกิจ ในขณะที่ทั้ง มาร์กซ์ และ สเปนเซอร์ ประยุกต์ความคิดของ ดาร์วิน เพื่อใช้อธิบายวิวัฒนาการของ ดาร์วิน นั้น วิวัฒนาการดังกล่าวเป็นวิวัฒนาการทางชีววิทยา ซึ่งถ้าหากไม่มีการสืบทอดเผ่าพันธุ์โดยความสัมพันธ์ทางเพศ เผ่าพันธุ์ที่ดีก็อาจจะสูญหายไปได้ จึงเป็นหน้าที่ของ ฟรอยด์ ที่ชี้ให้เห็นจุดอ่อนของงานทั้งสอง โดยเน้นพลังผลักดันในเรื่องเพศสัมพันธ์ และความสุขจากการมีเพศสัมพันธ์เป็นแรงจูงใจดังกล่าว แต่ปัญหาก็คือการแสดงออกของความต้องการทางเพศอาจถูกปิดกั้นโดยวัฒนธรรม และสังคม ดังนั้น มนุษย์จะประสบความสุขได้อย่างไรแท้จริงก็ต้องทำลายสิ่งที่ปิดกั้นที่ไม่มีเหตุผลเพียงพอ นั่นเสีย ซึ่งเป็นที่มาของกระบวนการเสรีนิยม (libertarian) ในศตวรรษที่ 20

คาร์ล มาร์กซ์

คาร์ล มาร์กซ์ มีลักษณะร่วมกับ มาร์ติน ลูเธอร์ อยู่หลายประการ ถึงแม้ว่าจะมีบิดาเป็นชาวยิว แต่ก็ได้เปลี่ยนมานับถือนิกายลูเธอร์ นอกจากนี้ยังอยู่ในสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะร่วมสมัยกับลูเธอร์ นั่นก็คือ มาร์กซ์ มีชีวิตอยู่ในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ซึ่งแม้ว่าเศรษฐกิจโดยรวมจะดีขึ้น แต่คนเป็นจำนวนมากก็ได้รับผลกระทบในทางลบจากการปฏิวัติอุตสาหกรรมเช่นเดียวกับกรณีของ ลูเธอร์ ที่ระบบทุนนิยมเริ่มขยายตัวอย่างชัดเจน ระหว่างศตวรรษที่ 11 ถึง 13 หลังจากนั้นเศรษฐกิจของยุโรปก็ชะงักงันด้วยสงคราม 100 ปี และเริ่มฟื้นตัวอีกครั้งกลางศตวรรษที่ 16 ซึ่งเป็นยุคที่ ลูเธอร์ ประสบ อันเป็นผลจากการเฟื่องฟูของนายทุนการค้า มีผลทำให้กรรมกรถูกขูดรีดแรงงานอย่างหนัก และอยู่ในสภาพยากจนเช่นเดียวกับชาวนาที่สูญเสียที่ทำกินกลายมาเป็นกรรมกร มาร์ติน ลูเธอร์ จึงเกลียดการค้าและทุนนิยม เช่นเดียวกับ มาร์กซ์ ที่ต้องการทำลายล้างลัทธิทุนนิยม

มาร์กซ์ อธิบายความตกต่ำของมนุษย์จากวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในแบบของ รัชโซ แต่อธิบายได้ชัดเจนกว่าว่า มนุษย์แต่เดิมนั้นอาศัยอยู่ในโลกของชุมชนหรือคอมมิวนิสต์แบบดั้งเดิมที่ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน ไม่มีชนชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจ มีทรัพย์สินที่เป็นของส่วนรวมและมีการแบ่งปันกันใช้ ความขัดแย้งระหว่างชนชั้นไม่มี มนุษย์จึงอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขมากกว่า (ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม) แต่มนุษย์ไม่สามารถขัดขืนโอกาสในการแสวงหาความรู้ทางเทคนิค มีผลให้เศรษฐกิจขยายตัวและมีการจัดระเบียบสังคมขึ้นมาใหม่ และเมื่อมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ก็เกิดส่วนเกินทางเศรษฐกิจ (economic surplus) การที่มีผลผลิตส่วนเกิน เกินความจำเป็นที่มีอยู่ ทำให้เกิดความขัดแย้งที่เป็นผลจากการกระจายผลผลิต (distribution) และการควบคุม (control) ผลผลิตส่วนเกิน ซึ่งสร้างความแตกแยกอย่างรุนแรงในหมู่มนุษย์ด้วยกันเอง จนกลายเป็นการต่อสู้ทางชนชั้น (class struggle) เป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์หน้าใหม่ของมนุษย์ หรืออาจจะเรียกว่าการตกต่ำของมนุษย์ (the fall of man) ซึ่งมีผลทำให้เกิดวิวัฒนาการมาเป็นสังคมทาสและสังคมศักดินา และพัฒนามาสู่ทุนนิยมในที่สุด การที่มีกฎทางเศรษฐกิจในประวัติศาสตร์ดังกล่าว (economic laws of history) ทำให้มนุษย์เกิดความแปลกแยกจากธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์เอง และสร้างความเจ็บปวดให้แก่มนุษยชาติ ซึ่งไม่แตกต่างจากคำอธิบายของ รัชโซ ลูเธอร์ และคำสอนในคริสต์ศาสนา นั่นคือ “การแยกมนุษย์ออกจากธรรมชาติอย่างถาวร จากมนุษย์ด้วยกันเอง และจากพระเจ้า” (Berlin, 1963; 113) ในแง่ของ มาร์กซ์ คริสต์ศตวรรษที่ 19 กฎของประวัติศาสตร์มาถึงยุคทุนนิยม เป็นยุคที่มีมนุษย์มีสภาพที่ตกอยู่ในรอกทั้งเป็น ระบบทุนนิยมได้แยกแรงงานออกจากความเป็นมนุษย์โดยองค์รวม ทำให้มนุษย์ตกต่ำลงและมีสภาพเป็นเพียงส่วนเกินของเครื่องจักร ความงามและความสร้างสรรค์ของงานถูกทำลาย กลายเป็นสภาพซ้ำซากที่น่าเบื่อหน่าย และจุดเอาลูกเมียของคนที่เหล่านั้นให้ตกไปอยู่ภายใต้เงื้อมมือของลัทธิทุนนิยม (Marx, 1906; 708) สภาพเช่นนี้เกิดจากการกระทำของมนุษย์เอง กลายเป็นอำนาจที่แปลกแยกที่ต่อต้านมนุษย์ และทำให้มนุษย์ต้องตกเป็นทาส (Marx and Engels, 1965; 22)

แต่สภาพดังกล่าวก่อให้เกิดความขัดแย้งภายในตัวของมันเอง เพราะกงล้อประวัติศาสตร์ ทำให้ “ความทุกข์ยาก การกดขี่ข่มเหง การเป็นทาส การต่ำต้อยน้อยหน้า และการถูกขูดรีดจะถูกเปลี่ยนไปเป็นการขยายตัวของการกบฏ โดยชนชั้นผู้ใช้แรงงาน” และเมื่อชนชั้นดังกล่าวมีจำนวนมากขึ้น “มีวินัย มีการรวมตัว และมีการจัดตั้งตามกระบวนการผลิตของทุนนิยม” เมื่อถึงจุดนี้ ความสิ้นหวังจะกลายเป็นความหวัง เพราะความขัดแย้งภายในตัวเองของทุนนิยมจะมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น ทรัพย์สินส่วนบุคคลในระบบทุนนิยมจะถูกทำลาย ผู้ที่กดขี่จะถูกขจัดออกไป (Marx, 1906: 836 - 837) ซึ่งในที่สุดสภาพการแปลกแยกจากตัวเองจะเปลี่ยนไปเป็นการนับถือตัวเองและเพื่อนมนุษย์ ตลอดจนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เพราะความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างเหตุผลกับสามัญสำนึก ระหว่างวัตถุกับจิต ทฤษฎีกับการปฏิบัติ ความ

ดิงามโดยทั่วไปกับผลประโยชน์ส่วนบุคคล จะหมดไป (Talcom, 1985: 224) เมื่อไม่มีชนชั้นเหลืออยู่แล้ว ทั้งเทคโนโลยีและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ก็จะมีผลทำให้มีสินค้าและบริการมากมายเหลือเฟือ ซึ่งจะเป็นการสิ้นสุดของความขาดแคลนทางวัตถุ (Cropsey, 1981: 778)

ในขณะที่ ออตม สมิธ ให้ความสำคัญกับกลไกของตลาดในการจัดการกับปัญหาในทางเศรษฐกิจทั้งหมด มาร์กซ์ ชี้ให้เห็นว่าพลังทางเศรษฐกิจเองจะเป็นตัวผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางชนชั้น ซึ่งมีสาเหตุมาจากการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การเกิดมีผลผลิตส่วนเกิน การกระจายผลผลิต ตลอดจนการควบคุมผลผลิตส่วนเกิน เป็นสาเหตุของปัญหาความขัดแย้งทางชนชั้น แต่ในที่สุดพลังทางเศรษฐกิจของระบบทุนนิยมจะสร้างแรงงานให้มีจำนวนมาก มีการจัดตั้งที่ดี และสามารถโค่นล้มระบบนายทุนลงไปได้ในที่สุด เกิดสันติสุขใหม่ขึ้นในสังคม โดยที่การขยายตัวทางเศรษฐกิจ ผลผลิตส่วนเกินจะไม่สร้างปัญหาให้มนุษย์อีกต่อไป ความคิดนี้มีใช่เป็นความคิดแนวลัทธิ มาร์กซิสต์ เท่านั้น แต่เป็นความคิดเศรษฐกิจสวัสดิการทั่วไปตั้งแต่กลางศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา ซึ่งมีความพยายามที่จะใช้การกระจายรายได้ให้เป็นธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งทางชนชั้น เพื่อผลการพัฒนาเศรษฐกิจจะได้กระจายไปอย่างทั่วถึงทุกส่วน

ในยุคของ มาร์กซ์ ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าได้ถูกยกออกไปโดยสิ้นเชิง สำหรับมาร์กซ์ ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจาก ดาร์วิน กงล้อประวัติศาสตร์ ได้เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทของพระเจ้าในยุคของ มาร์ติน ลูเธอร์ สำหรับ มาร์กซ์ เอง กระบวนการที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ กระบวนการวิภาษวิธีทางประวัติศาสตร์ (dialectical process of history) นั่นก็คือ ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นอย่างชัดเจนจะนำไปสู่การปรับแก้ในที่สุด ซึ่งในกรณีนี้ก็คือความขัดแย้งที่เกิดจากวิธีการผลิต (mode of production) และการกระจายผลผลิต (distribution) เป็นสำคัญ ความคิดในเรื่องวิภาษวิธี (dialectical concept) ก็มีบทบาทสำคัญในพุทธธรรมเช่นกัน เพราะสาเหตุของความทุกข์ที่สำคัญก็คือการไม่เข้าใจถึงกฎความเป็นจริงในธรรมชาติ ซึ่งเป็นกฎที่สำคัญที่ใช้อธิบายวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์โดย ดาร์วิน นั่นก็คือความเปลี่ยนแปลงหรือความไม่แน่นอน เมื่อมนุษย์เข้าไปยึดถือในสิ่งที่ไม่แน่นอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของตัวตนให้เป็นความแน่นอน ก็เกิดสภาพขัดแย้งกับธรรมชาติกลายเป็นความทุกข์ ดังนั้นการแก้ปัญหาคความทุกข์ที่ถูกต้องก็คือการไม่เข้าไปยึดติดกับตัวตน ซึ่งไม่มีในความเป็นจริงตามธรรมชาติ การปฏิบัติตนในสอดคล้องกับธรรมชาติที่เป็นจริง ย่อมจะทำให้ความทุกข์หมดไป ดังนั้น หลักคิดในพุทธธรรมก็เป็นหลักวิภาษวิธีเช่นเดียวกับของ มาร์กซ์ แต่เริ่มต้นมานานกว่ามาก ซึ่งประกอบด้วย สภาพความเป็นจริงที่ดำรงอยู่ (thesis) คือการที่มนุษย์ยึดถือตัวตนเองมาเป็นที่ตั้ง ก่อให้เกิดสภาพความขัดแย้ง (anti-thesis) เมื่อเกิดความขัดแย้งก็ต้องแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง (synthesis) ดังนั้นหลักการดังกล่าวของ มาร์กซ์ จึง

เป็นหลักการเดียวกันที่ใช้วิเคราะห์ในพุทธธรรม โดยที่ มาร์กซ์ นำหลักการนี้ไปใช้อธิบายวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพลังทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ในขณะที่พุทธธรรมมุ่งเป้าไปใน การแก้ปัญหาของมนุษย์โดยตรง นั่นก็คือการแก้ปัญหาคามทุกข์ของมนุษย์นั่นเอง แต่ในกรณีของ มาร์กซ์ นั้นแทนที่จะเน้นกฎธรรมชาติโดยตรง จะไปเน้นที่กระบวนการของประวัติศาสตร์ (historical process) สำหรับ มาร์กซ์ นั้น การที่จะบอกว่า อะไรดีหรือเลว ถูกหรือผิด นั้นสามารถแสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นไปตาม หรือ ขัดแย้งกับกระบวนการทางประวัติศาสตร์ (accords or discords with the historical process ; Berlin, 1963: 127)

เนื่องจาก มาร์กซ์ เป็นนักวัตถุนิยมที่เชื่อว่า วัตถุกำหนดจิตและโครงสร้างกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคน ดังนั้นเขาจึงไม่เชื่อว่ามนุษย์สามารถควบคุมพฤติกรรมของตนเองโดยการใช้เหตุผลได้ มาร์กซ์ ได้เขียนไว้ว่า “สติปัญญาของมนุษย์ไม่สามารถกำหนดการดำรงอยู่ของมนุษย์เองได้ ในทางตรงกันข้าม การดำรงอยู่ของสังคมเป็นตัวกำหนดสติปัญญาของมนุษย์ มาร์กซ์ มีความเห็นว่ามิติต่างๆ ของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย การเมือง ศาสนา สุนทรียภาพ และปรัชญา เป็นเพียงรูปแบบของอุดมการณ์ที่มนุษย์เริ่มตระหนักในเรื่องของความขัดแย้งทางเศรษฐกิจ และพยายามต่อสู้เพื่อความอยู่รอด” (Marx, 1935: 372) ดังนั้นความเชื่อส่วนใหญ่ของมนุษย์จึงมักประกอบด้วย ความรู้ไม่จริง เชื่อในความมีเหตุผล โดยไม่เข้าใจความเป็นจริงหรือหลงผิด และรูปแบบอื่นๆ ของการหลอกตัวเอง ทั้งนี้ เองเงิลส์ (Engels) อธิบายเพิ่มเติมว่าพลังทางเศรษฐกิจได้สร้างความแปลกแยกมนุษย์ออกจากตัวเอง จนกระทั่งเหตุผลของมนุษย์กลายเป็นสิ่งที่ไม่มีความหมาย (Sowell, 1985: 57) มาร์กซ์ มีความเห็นว่า คุณภาพของมนุษย์ที่แท้จริงจะปรากฏขึ้นก็ต่อเมื่อ สังคมมนุษย์ไม่มีชนชั้นเหลืออยู่แล้ว อันเป็นผลจากการปฏิวัติคอมมิวนิสต์เท่านั้น ตราบใดที่มนุษย์ยังมีสภาพความตกต่ำภายใต้ระบบทุนนิยม สถานะการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้ สังคมนิยมที่มีได้มาจากการปฏิวัติคอมมิวนิสต์ที่โค่นล้มชนชั้นให้หมดไปนั้น มาร์กซ์ ถือว่าเป็นสังคมนิยมแบบเพ้อฝัน (utopia socialism) แบบที่เสนอโดย แซงต์-ซิมอง เป็นต้น ส่วนสังคมนิยมแบบของ มาร์กซ์ นั้นเรียกว่าเป็นสังคมนิยมที่เป็นวิทยาศาสตร์ (scientific socialism) ตัว มาร์กซ์ เองนั้นได้ใช้เวลาส่วนมากไปในการโต้ตอบกับนักสังคมนิยมที่มีความเชื่อว่า ความยุติธรรม เสรีภาพ ความเสมอภาค และภราดรภาพสามารถเกิดขึ้นได้จากความตระหนักของมนุษย์ โดยไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการปฏิวัติ มากกว่าที่เขาจะมีความขัดแย้งกับนายทุนคนใดคนหนึ่งเป็นส่วนตัว

ผลที่ตามมาจากแนวความคิดของทั้ง มาร์กซ์ และ ลูเธอร์ โดยที่อาจจะไม่ได้คาดคิดมาก่อนก็คือ ลูเธอร์ เองนั้นมีส่วนสร้างพระราชอำนาจที่เกิดจากรัฐชาติ (nation states) ที่เกิดขึ้นใหม่เป็นจำนวนมาก และใช้อำนาจเด็ดขาดภายในรัฐของตน ภายหลังสงครามศาสนา 30 ปี

ในยุโรป ส่วนกรณีความคิดของ มาร์กซ์ ก็มีผลทำให้เกิดสงครามศาสนาในรูปแบบใหม่ที่เรียกว่าสงครามปฏิวัติ ตั้งแต่ยุคปฏิวัติใน รัสเซีย ถึงปฏิวัติใน จีน (1917 ถึง 1949) เป็นเวลาประมาณ 30 ปี เช่นกัน และทำให้เกิดสถาปนารัฐที่มีอำนาจเด็ดขาดมากขึ้นกว่าแต่ก่อน อันเนื่องมาจากช่องว่างของอำนาจอันเกิดจากสงครามปฏิวัติ ซึ่งอาจจะเอาทฤษฎีของ ดาร์วิน มาอธิบาย การต่อสู้เพื่อการแข่งขัน (competitive struggle) และผู้ที่รอดก็คือผู้ที่มีความแข็งแกร่งกว่า (survival of fittest) ซึ่งเป็นกฎป่าตามธรรมชาติ (laws of the jungle)

ในงานพิธีศพของ มาร์กซ์ ในปี 1883 เองเกลส์ ได้กล่าวคำไว้อาลัยตอนหนึ่งว่า

เช่นเดียวกับที่ ดาร์วิน ค้นพบกฎวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตตามธรรมชาติ มาร์กซ์ ได้ค้นพบกฎวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ของมนุษย์ เป็นความจริงที่ซ่อนตัวภายใต้อุดมการณ์ที่ขยายตัวออกไปเกินขอบเขต ซึ่งเหนือกว่าสิ่งใด มนุษย์จะต้องกิน ดื่ม นุ่งห่ม และมีที่อยู่อาศัย ก่อนที่จะอุทิศตัวให้กับการเมือง วิทยาศาสตร์ หรือศาสนา หรือสิ่งอื่นๆ ดังนั้นการผลิตวัตถุที่มีความจำเป็นต่อชีวิต ซึ่งเป็นไปพร้อมกับวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของผู้คนหรือช่วงเวลาก่อให้เกิดรากฐานของสถาบันระดับชาติต่าง ๆ ระบบกฎหมาย ศิลปะ หรือแม้แต่ความคิดในบางศาสนา ที่คนเหล่านั้นเป็นผู้สร้างขึ้นมา ดังนั้นการอธิบายที่มาของสถาบันเหล่านั้น จะต้องมาจากรากฐานการผลิตดังกล่าว (Laidler, 1927: 196)

นอกจากมีส่วนสร้างรัฐอำนาจนิยมที่เข้มแข็ง ซึ่ง มาร์กซ์ เองก็ได้คาดการณ์มาก่อนแล้ว ความคิดของ มาร์กซ์ ก็มีส่วนช่วยให้เกิดเป็นตัวเร่งพลังขับเคลื่อนของความทันสมัย ไม่ว่าในโลกของทุนนิยม และคอมมิวนิสต์ อันเป็นผลจากการแข่งขัน และเป็นตัวอย่างที่ดีของการแปรความในทางทฤษฎีที่ไม่ถูกต้อง อาจจะสร้างภาวะของนรกให้เกิดขึ้นได้ในโลกมนุษย์

เฮอร์เบิร์ต สเปนเซอร์

ขณะที่ความคิดของ มาร์กซ์ มีความคล้ายคลึงกับของ มาร์ติน ลูเธอร์ ความคิดของ สเปนเซอร์ ก็มีความโน้มเอียงไปทาง คาลวิน มาก ในขณะที่ความคิดของ มาร์กซ์ นั้นได้รับการต้อนรับอย่างดีจากประเทศที่มีระบบทุนนิยมล่าหลัง และมีลักษณะกึ่งศักดินาอย่างประเทศ รัสเซีย และ จีน ความคิดของ สเปนเซอร์ ได้รับการต้อนรับโดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชนชั้นนำในประเทศ อังกฤษ และ สหรัฐอเมริกา เนื่องจาก สเปนเซอร์ กล่าวว่า ถ้าปล่อยให้ธุรกิจดำเนินไปด้วยตัวเองโดยไม่มีการแทรกแซงจากรัฐ ก็จะช่วยให้มีสินค้าและบริการเพิ่มมากขึ้น และจะช่วยให้มาตรฐานชีวิตของคนโดยทั่วไปสูงขึ้นในที่สุด ดังนั้นชนชั้นนำทางธุรกิจและ

การคำจึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญสำหรับความก้าวหน้าในทางเศรษฐกิจ ซึ่งจะช่วยให้มนุษย์พ้นจากความทุกข์ยากได้ (Hofstadter, 1955 : 44-49) การที่ สเปนเซอร์ ให้ความสำคัญกับนักธุรกิจและผู้ประกอบการคำก็เช่นเดียวกับที่ คาลวิน สอนให้นักธุรกิจรู้สึกว่าเขาเป็นพวกที่ได้รับความคัดเลือกโดยพระผู้เป็นเจ้าที่จะได้กลับไปสู่สรวงสวรรค์อีกครั้งหนึ่ง (Tawney, 1926 : 106-112) ทำให้ สเปนเซอร์ มีจุดร่วมกับ มาร์กซ์ เหมือน ลูเธอร์ มีจุดร่วมกับ คาลวิน ก็คือ สเปนเซอร์ เน้นความสำคัญของพลังทางเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับ มาร์กซ์ สเปนเซอร์ มีแนวคิดร่วมกับ มาร์กซ์ ในแง่ที่ว่า การอุบัติขึ้นของลัทธิทุนนิยมก็เป็นผลของการทำงานในทางเศรษฐกิจของประวัติศาสตร์ที่พัฒนาต่อมาจากวิธีการผลิตแบบศักดินา

ขณะเดียวกัน สเปนเซอร์ ก็มีให้เห็นว่าวิธีการผลิตทุนนิยมเป็นสิ่งที่ดีงาม แต่เห็นว่าเป็นขั้นตอนที่จำเป็นที่จะต้องอุบัติขึ้นในประวัติศาสตร์ และควรจะให้ขั้นตอนดังกล่าวผ่านพ้นไปอย่างรวดเร็ว เพราะเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านที่ไม่น่ารื่นรมย์นัก ประกอบด้วยความทุกข์ยากต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อมนุษย์ เนื่องจากความไม่ลงตัวระหว่างองค์ประกอบและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่ดำรงอยู่ ซึ่งมนุษย์จะต้องทนกับสภาพความกดดันดังกล่าวให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้เพราะมิใช่มีแต่เพียงคนจนเท่านั้นที่ต้องทนทุกข์กับลัทธิทุนนิยม สภาพการแข่งขันอย่างรุนแรง มีความจำเป็นที่ทำให้ทุกฝ่ายในสังคมต้องระมัดระวังตัวเองและมีวินัยในตนเองสูงตลอดเวลา ไม่มีใครที่จะรื่นรมย์กับชีวิตที่ดี ชีวิตทั้งหมดจะต้องอุทิศให้กับการทำงานหนักและผลสำเร็จจากการผลิตถึงแม้ในบรรดาผู้ที่อยู่ในฐานะที่มีความได้เปรียบอยู่แล้วในทางเศรษฐกิจก็ตาม (Hofstadter, 1955 : 10) หลังจากสภาพการณ์ที่เลวร้ายดังกล่าวผ่านพ้นไปแล้ว สเปนเซอร์ ก็มีข้อสรุปเหมือนกับ มาร์กซ์ ที่ว่า มนุษย์จะมีความรักและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากกว่าเดิม และอยู่อย่างกลมกลืนกับธรรมชาติที่แท้จริงของมนุษย์ เนื่องจากการมีวัตถุอย่างเหลือเฟือทำให้การมีทรัพย์สินส่วนบุคคลเป็นเรื่องที่ไม่มีความจำเป็น อำนาจกดขี่โดยรัฐก็จะหมดไป เมื่อปัจเจกชนแต่ละคนมีความเอื้ออาทรต่อกัน ทั้งหมดนี้ก็เป็นผลจากพลังวิวัฒนาการแบบของ ดาร์วิน ของประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ

ดังนั้น จุดต่างที่สำคัญระหว่าง มาร์กซ์ และ สเปนเซอร์ ก็คือ ในกรณีของ มาร์กซ์ นั้นผู้ที่นำการเปลี่ยนแปลงคือชนชั้นกรรมาชีพ และจะต้องเปลี่ยนด้วยการปฏิวัติเท่านั้น แต่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงของ สเปนเซอร์ ก็คือ พ่อค้า และนักธุรกิจ ซึ่งได้รับการเลือกสรรตามธรรมชาติของการแข่งขันว่าเป็นผู้ที่เหมาะสมที่สุด และการเปลี่ยนแปลงจะมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไปตามกระบวนการวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ กฎการแข่งขันเพื่อการอยู่รอดของผู้ที่แข็งแกร่งที่สุด เป็นกฎธรรมชาติที่เปลี่ยนแปลงไม่ได้ นอกจากจะต้องปฏิบัติตาม ดังนั้นการที่มนุษย์จะใช้สติปัญญาเพื่อการควบคุมวิวัฒนาการทางสังคมให้เดินไปในทางที่ตนเองต้องการย่อมเป็นไปได้ สิ่งที่มนุษย์จะทำได้คือ พร้อมที่จะหนุ่้นปัจจัยที่เป็นพลวัตที่จะนำไปสู่ความ

ก้าวหน้า ดังนั้นเหตุผลของมนุษย์นั้นทำหน้าที่ได้อย่างมากที่สุดก็คือ เป็นน้ำมันหล่อลื่น (lubricant) เพื่อให้กงล้อประวัติศาสตร์หมุนต่อไปได้โดยไม่ติดขัด แต่จะให้หยุดหรือเร่งไม่ให้กลไกทำงานไม่ได้ (Hofstadter, 1955 : 43-44) ด้วยเหตุนี้ สเปนเซอร์ จึงคัดค้านความพยายามในการปฏิรูปสังคมทุกชนิด ไม่ว่าเรื่องการศึกษา หรือสาธารณสุข เพราะเป็นการทำให้การทำงานตามระบบการอยู่รอดของผู้ที่แข็งแกร่งที่สุดต้องหยุดชะงัก เขาเห็นว่ามนุษย์จะต้องอยู่ให้ได้โดยปราศจากความช่วยเหลือจากรัฐ เพราะวิวัฒนาการทางสังคมจะกำหนดว่าเขาไม่ควรจะมีชีวิตอยู่ ซึ่งเป็นการดีที่สุดสำหรับบุคคลเหล่านั้นที่ไม่มีชีวิตอยู่ (Hofstadter, 1955 : 41) ทั้งนี้เพราะผู้ที่อ่อนแอและไม่กล้าหาญเพียงพอ ย่อมจะเป็นภัยต่อความก้าวหน้าของมนุษยชาติ (Spencer, 1970 : 289)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว สเปนเซอร์ จึงมีจุดร่วมกับ มาร์กซ์ ที่เห็นว่าการใช้เหตุผลของมนุษย์อย่างดีที่สุดก็จะมีผลทำให้เกิดมีการเปลี่ยนแปลงในระยะสั้นเพียงเล็กน้อย สำหรับทิศทางที่ถูกกำหนดโดยประวัติศาสตร์ในระยะยาว ด้วยเหตุผลดังกล่าวเขาจึงเห็นด้วยกับ มาร์กซ์ ที่จะไม่เห็นด้วยกับแนวคิดการปฏิรูปสังคมนิยม หรือ แนวคิดมนุษยนิยมในยุคนั้น เนื่องจากวิธีการของมนุษยนิยมนั้นจะไม่มีผลแท้จริง เพราะเท่ากับไปขัดขวางความก้าวหน้าของวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในระยะยาว

โดยสรุป ทั้ง มาร์กซ์ และ สเปนเซอร์ มีจุดร่วมกันในประเด็นเหล่านี้ นั่นก็คือ กฎทางประวัติศาสตร์นั้นอยู่เหนืออิทธิพลของมนุษย์ ทั้งสองไม่เชื่อในอำนาจของเหตุผลของมนุษย์ ทั้งสองเชื่อในความจำเป็นที่มนุษย์ยังจะต้องทนทุกข์อยู่ในปัจจุบัน และดูแคลนความพยายามต่างๆ ที่จะมีการปฏิรูป อีกทั้งยังไม่เห็นด้วยกับมาตรการของพวกมนุษยนิยม และปฏิเสธความดีทั้งหลาย ทั้งหมดนี้ไม่ใช่เป็นความเห็นร่วมเฉพาะ มาร์กซ์ และ สเปนเซอร์ เท่านั้น แต่เป็นลักษณะทั่วไปของฝ่ายต่อต้านที่มีจุดเริ่มต้นจาก เฟลโต, เซนต์ ออกุสติน, ลูเธอร์ และ คาลวิน หรือจะเรียกว่า ฝ่ายโปรเตสแตนต์ ในความหมายที่แท้จริงก็ไม่ผิด

ส่วนที่ต่างระหว่าง สเปนเซอร์ และ คาลวิน ก็คือ สเปนเซอร์ ถือได้ว่าเป็นผู้ยึดถือในหลักการเศรษฐกิจเสรีนิยมมากกว่านักเศรษฐศาสตร์ทุก ๆ คน ที่บันทึกอยู่ในประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ (Hofstadter, 1955: 30) ในขณะที่ คาลวิน เชื่อว่ามนุษย์ทุกคนสามารถสื่อถึงพระเจ้าได้โดยตรงโดยไม่จำเป็นต้องผ่านตัวกลาง สเปนเซอร์ มีความเห็นว่ามนุษย์มีเสรีภาพที่จะมีส่วนช่วยเสริมความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจโดยวิธีการของตัวเองโดยเสรี ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าอย่างเสรีแบบของ คาลวิน เปลี่ยนมาเป็นลัทธิเศรษฐกิจเสรีนิยมโดย สเปนเซอร์ซึ่งเป็นต้นแบบความคิดเศรษฐกิจเสรีนิยมในอเมริกา ไม่ใช่แบบของ อัดัม สมิท ที่ไม่เห็นด้วยกับการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมนำไปสู่การผูกขาด ในขณะที่ สเปนเซอร์ ยึดหลักการอยู่รอดของผู้ที่แข็งแกร่งกว่า

แต่ผลจากสงครามโลกครั้งที่สอง กลางศตวรรษที่ 20 ที่ พรรคนาซี ของ ฮิตเลอร์ ขยายอิทธิพลไปทั่วโลกรวมทั้งการเข้ามาสังหารล้างเผ่าพันธุ์ภายใต้หลักการต่อสู้เพื่อแข่งขัน เท่ากับเป็นการสะท้อนให้มนุษย์เห็นว่า หลักการของการอยู่รอดของผู้ที่แข็งแกร่งกว่าอาจจะไม่เหมาะสมกับการดำรงอยู่ของสังคมมนุษย์ ด้วยเหตุนี้ความคิดของ สเปนเซอร์ จึงถูกฝังลงไปพร้อมกับการสิ้นสุดของสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเป็นหน้าที่ของ ฟรอยด์ ที่จะขยายความแนวคิดนี้ต่อไปในรูปแบบของการแข่งขันในระดับปัจเจกชน ที่สอดคล้องกับการดำรงอยู่ทางชีววิทยาแบบของ ดาร์วิน ที่แท้จริงมากกว่า

ซิกมุนด์ ฟรอยด์

จุดอ่อนของการวิเคราะห์แบบของ มาร์กซ์ และ สเปนเซอร์ ที่นำเอาความคิดวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสิ่งมีชีวิตของ ดาร์วิน มาใช้ในรูปแบบของกฎทางประวัติศาสตร์ที่ไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ โดยมีได้ลงรายละเอียดลงไปในปัจเจกบุคคลซึ่งเป็นวิวัฒนาการจริงทางด้านชีววิทยา โดยทั้งสองเน้นความสำคัญของพลังทางเศรษฐกิจเป็นปัจจัยหลัก ทำให้นำไปสู่ข้อสรุปที่ผิดพลาดได้ ทั้งนี้กลไกในการเลือกสรรผู้ที่แข็งแกร่งที่สุดแบบของ ดาร์วิน นั้น เป็นเรื่องของปัจเจกชีวิต และเป็นกระบวนการแบบลองผิดลองถูกอย่างช้าๆ เพราะไม่มีในที่แห่งใดที่อธิบายโดย ดาร์วิน ว่า เผ่าพันธุ์ใดเผ่าพันธุ์หนึ่งจะเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจนเอาชนะเผ่าพันธุ์อื่นทั้งหมดในกรณีของ มาร์กซ์ ที่กล่าวถึงกรรมกรหรือผู้ใช้แรงงานว่าเป็นเผ่าพันธุ์ที่แข็งแกร่งที่สุด ถึงจะเป็นความจริงก็ต้องผ่านกระบวนการสืบพันธุ์ มิฉะนั้นก็จะมีกรรมกรในรุ่นต่อมา ถึงแม้ข้อเสนอการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของวิวัฒนาการแบบของ สเปนเซอร์ จะใกล้เคียงกับของ ดาร์วิน มากกว่าแต่จะต้องอธิบายต่อไปว่า การอยู่รอดของผู้แข็งแกร่งที่สุดก็จำเป็นต้องมีการสืบพันธุ์เช่นกัน ผู้ที่มีชีวิตอย่างเคร่งครัดแบบพระย่อมเป็นผู้ที่สามารถดำรงตนอยู่ได้ในเกือบทุกสถานการณ์ แต่ก็จะมีสูญพันธุ์ไปในที่สุดถ้าไม่มีการสืบพันธุ์ ดังนั้นถ้าหากจะมีโอกาสรอดของเผ่าพันธุ์ตามแบบของ ดาร์วิน จะต้องมีการสืบพันธุ์ให้มากที่สุด ยังมีลูกหลานมากเท่าใด โอกาสในการสืบต่อเผ่าพันธุ์ก็จะมีมากขึ้นเท่านั้น

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ตามหลักของ ดาร์วิน พลังที่มีอำนาจตามธรรมชาติมากที่สุดคือ พลังทางเพศ (sexual force) และก็คงจะไม่เป็นธรรมชาติ ถ้าหากแรงขับเคลื่อนดังกล่าวจะไม่สร้างความพึงพอใจในฐานะที่เป็นตัวกระตุ้น ดังนั้นความสุขที่เป็นแหล่งที่มาของชีวิตก็คือการได้ปลดปล่อยพลังทางเพศ เพื่อความอยู่รอด ความสุข ทางรอดของเผ่าพันธุ์ ถูกเชื่อมโยงเข้าด้วยกันในปฏิบัติการทางเพศ ซึ่งเป็นแนวคิดที่เทียบเคียงกับพลังทางเศรษฐกิจ นั่นก็คือ ความสำเร็จในการสืบต่อเผ่าพันธุ์ อาจจะเทียบได้กับความสำเร็จทางเศรษฐกิจแบบของ สเปนเซอร์ และความเห็นแก่ตัวในทางเศรษฐกิจอาจจะอธิบายแทนด้วยพลังทางเพศ ซึ่งเป็นพลังกระตุ้นตามธรรมชาติ

เช่นเดียวกับการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนในทางเศรษฐกิจที่ถูกควบคุมโดยข้อจำกัดทางสังคม การกระตุ้นทางเพศก็ถูกจำกัดด้วยปัจจัยเดียวกัน ด้วยเหตุผลดังกล่าวสัตว์เพศผู้หรือผู้ชายจะต้องแข่งขันกันภายใต้ข้อจำกัดที่ยอมรับกันได้ ภายใต้สภาวะการณ์ที่สามารถจะให้เกิดให้ได้มากที่สุด ดังนั้นพลังที่แฝงอยู่ในมนุษย์ที่แท้จริงจึงไม่ใช่เรื่องการเห็นแก่ตัว แต่เป็นแรงจูงใจทางเพศ ซึ่งหนุนด้วยเหตุผลตามหลักจิตวิทยาที่เป็นวิทยาศาสตร์ตามแบบของ فروยด์ ดังนั้นถ้าจะอธิบายความหมายของ فروยด์ ก็คือ “ความรักนั้นมีเป้าหมายที่สำคัญและเป็นหน้าที่หลักตามธรรมชาติ นั่นก็คือการคงอยู่ของเผ่าพันธุ์” فروยด์ ได้ใช้คำว่า ลิบิโด (libido) แทนความหมายของ “พลังงาน” และการแสดงออกตามสัญชาตญาณ หรือพลังขับเคลื่อนในการสืบทอดเพื่อรักษาเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่ فروยด์ กล่าวว่า เป็นธรรมชาติของมนุษย์แต่ละคน “ที่ความรักจากเพศสัมพันธ์จะให้ประสบการณ์ของความพึงพอใจสูงสุด และเป็นตัวแบบของความสุขอื่นๆ ที่จะพึงหามาได้ เป็นความจำเป็นที่ทุกคนจะแสวงหาความพึงพอใจจากความสุขในชีวิต ที่ได้จากการมีเพศสัมพันธ์ และควรที่จะทำให้ความตื่นเต้นที่ได้รับทางเพศเป็นศูนย์กลางในชีวิต” (Freud, 1961)

อย่างไรก็ตามการมีเพศสัมพันธ์ก็มีต้นทุนต่อสังคม ดังนั้นสังคมจึงต้องจำกัดการแข่งขันทางเพศของบุรุษ โดยสถาบันสังคมและวิวัฒนาการของอารยธรรมจะเป็นกรอบจำกัดพฤติกรรมความก้าวร้าวทางเพศของมนุษย์ ให้อยู่ภายในขอบเขตจำกัด (Freud, 1961 : 65) فروยด์ ได้เปรียบเทียบการประนีประนอมระหว่างระบบควบคุมภายในและแรงผลักดันที่จะได้รับการตอบสนองทางเพศ ในลักษณะของการศึกษาดุลแห่งอำนาจ (balance of power) ระหว่างส่วนต่างๆ ของจิตใจ โดยอธิบายในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่า “ความสุข.....เป็นปัญหาทางเศรษฐศาสตร์ของการแสดงออกของพลังทางเพศ (libido) ของปัจเจกบุคคล” “ความเสียเปรียบในทางเศรษฐกิจ เกิดขึ้นเมื่อความหลงตัวเองอย่างแรง (superego) มีกำลังมากจนเกิดปัญหามีบั่นทางจิตใจอย่างหนักและอุปสงค์ตามสัญชาตญาณ ในขณะที่หลักการในสังคมอารยธรรมนั้นเน้นความจำเป็นในทางเศรษฐกิจ ที่ต้องมาก่อนการสนองอุปสงค์ที่หลากหลายเหล่านี้” (Freud, 1961 : 30, 79)

ถึงแม้ فروยด์ จะเน้นในเรื่องการแสดงออกทางเพศ ตัวเขาเองกลับเน้นคุณลักษณะที่สำคัญของ พิวริแตน (puritan quality) โดยปกติถึงแม้จะพิจารณาความสัมพันธ์ทางสังคมในฐานะที่เป็นกลไกในลักษณะที่เป็นสัญญา ชาวพิวริแตน จะมีสัญญากับพระเจ้า มีสัญญากับโบสถ์ มีสัญญากับประเทศของเขา ซึ่งทำให้มีผู้กล่าวว่าเป็น ลัทธิพาณิชย์ทางจิตวิญญาณ (spiritual commercialism) (Walzer, 1974 : 168) ชาวพิวริแตน จะมีลักษณะที่มีความคิดว่าจะต้องมีการต่อสู้กับสิ่งชั่วร้ายโดยไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งในสมัยใหม่มีชื่อเรียกว่า “ความไม่มีเหตุผล” (irrational) ชาวพิวริแตน จะมีความรู้สึกว่าอารมณ์ของพวกเขาถูกรบกวนจากทุกทิศทางตลอด

เวลา โดยที่พวกเขามีโอกาสควบคุมได้น้อยมาก ชีวิตคือประสบการณ์ของการไม่ลงตัวที่ทำให้รู้สึก “กระวนกระวาย ซึมเศร้า ไม่สามารถทำงานได้ ตกเป็นทาสของความชั่วร้าย การคิดคำนึงถึงความตายและความปริวิตกต่างๆ” ลักษณะดังกล่าวถ้าจะอธิบายในแนวพุทธธรรมก็คือเกิดจากความไม่เข้าใจในขั้นหนึ่งในห้าของมนุษย์ นั่นก็คือ “สังขาร” หรือการปรุงแต่งในด้านความคิด เมื่อไม่เข้าใจว่าเป็นส่วนหนึ่งของความคิดที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้นเองก็เกิดวิตกกังวล วิธีที่ง่ายกว่าก็คือ รู้ว่าสิ่งเหล่านั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ปรุงแต่งขึ้นเอง และก็หยุดการปรุงแต่งความคิดในลักษณะเช่นนั้นเสีย ปัญหาในลักษณะดังกล่าวก็จะหมดไป

แต่เมื่อไม่เข้าใจ ชาว พิวริแตน ก็หาทางแก้ไขโดย “มีจิตใจที่มั่นคง พิจารณาทุกสิ่งทุกอย่างอย่างรอบคอบ มีประสาทที่เข้มแข็ง และที่สำคัญคือการมีวินัยและรู้จักควบคุมตนเอง” หรือความปรารถนาที่จะเป็นนายของตนเอง เป็นความพยายามที่จะต้องสำรวจตัวเองอยู่เสมอ เนื่องจากในตัวของผู้คนตกอยู่ในสภาวะของการทำสงครามที่ไม่มีที่สิ้นสุดระหว่างจิตวิญญาณกับความต้องการทางเนื้อหนังมังสา ซึ่งจะต้องเอาชนะให้ได้ (Walzer, 1974 : 20-21, 215, 307, 313) ทั้งนี้เพราะโลกของเนื้อหนังมังสาค่อนข้างจะมีลักษณะก้าวร้าว อีกทั้งสันดานดิบทางเพศของมนุษย์ก็ยากที่จะควบคุมโดยการใช้เหตุผล วิธีแก้ปัญหานี้จึงต้องเข้าใจภาวะสงครามในจิตใจ ซึ่งเป็นเจตนาของพระเจ้าที่จะสร้างขึ้นมา จึงเป็นเรื่องที่มนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวพิวริแตนจะต้องเรียนรู้ที่จะรู้จักหักห้ามใจ ดังนั้นถ้าจะกล่าวว่า มาร์กซ์ คิดในแนวของ ลูเธอร์ สเปนเซอร์ คิดในแนวของ คาลวิน ฟรอยด์ จะคิดในแนวของ พิวริแตน

แนวคิดของ ฟรอยด์ นั้นมุ่งประเด็นไปที่ศึกษาการทำงานของสภาพจิตของมนุษย์เป็นสำคัญ โดยที่ในทุกกรณีเขายอมรับข้อจำกัดของอารยธรรมเป็นสิ่งที่กำหนดให้ เป็นกติกามาเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์ในสังคมมิให้เกิดสภาพความขัดแย้งอย่างรุนแรง ดังนั้นปัญหาทางด้านจิตใจจึงจำเป็นจะต้องปรับเข้ากับความเป็นจริงที่ยากจะปฏิเสธในทางสังคม อย่างไรก็ตามจะต้องตระหนักว่าในแต่ละสังคมประกอบด้วยอารยธรรมที่ต่างกันในการจัดการกับปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ บางสังคมประสบความสำเร็จมากกว่า นั่นก็คือทำให้เกิดความสงบสุขในสังคมได้มากกว่า ถ้าหากเป็นเช่นนั้นก็ควรจะมีการเปลี่ยนแปลงกฎกติกาในสังคม แทนที่ปัจเจกชนจะต้องยอมรับเงื่อนไขทางสังคมที่บีบคั้นโดยดูฎฎภาพตลอดเวลา ถ้าหากกฎเกณฑ์เหล่านั้นเป็นกฎเกณฑ์ที่ไม่ดีพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมที่มีกฎกติกาที่ไม่ค่อยสมเหตุสมผล ควรที่จะมีการตรวจสอบกติกาเหล่านั้นและปรับเปลี่ยนเสียใหม่ ทั้งนี้เนื่องจากหลายกฎกติกานี้สร้างขึ้นมาจากอาจจะเกิดจาก “ความละอาย จิตสำนึก และการหลงตัวเองอย่างแรง ผลก็คือทำให้เราจำเป็นจะต้องมีต้นทุนในรูปของการสูญเสียความสุขไปอย่างมหาศาล ในการสร้างความก้าวหน้าของอารยธรรมทางสังคม” (Freud, 1961 : 81v, 91)

ความคิดลักษณะดังกล่าว มีส่วนผลักดันให้สาวกของ ฟรอยด์ หาทองลัดข้อจำกัดทางสังคมลง ไม่เฉพาะประเด็นทางเพศเท่านั้นแต่รวมถึงเรื่องอื่น ๆ ด้วย ทั้งนี้เนื่องจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลไม่ควรจะเป็นไปในลักษณะการใช้อำนาจบังคับ แต่ควรจะเป็นเรื่องของการยินยอมพร้อมใจของทุกฝ่าย อย่างน้อยในรูปของข้อตกลงร่วมกัน ความคิดดังกล่าวนำไปสู่ความเคลื่อนไหวของกลุ่ม “สิทธิ” ในเรื่องต่างๆ เช่น สิทธิสตรี ชนส่วนน้อย และกลุ่มชาติพันธุ์ มีผลทำให้มีการนำหลักการทางสังคมที่มีแต่เดิมกลับมาพิจารณาใหม่ เป็นต้นว่าการแต่งงานนั้นไม่ควรเป็นความผูกพันทางสังคมที่ยกเลิกไม่ได้อีกต่อไป แต่ควรจะเป็นการแต่งงานควรจะดำเนินต่อไปตราบที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายต้องการคงสัญญาเอาไว้ หรือการรับราชการทหารนั้นเคยถือว่าเป็นการร่วมรับหน้าที่ทางสังคม ก็อาจจะเปลี่ยนเป็นเรื่องสัญญาตามสถานภาพความเป็นจริง ตลอดจนการมีแนวโน้มที่จะมีความสัมพันธ์ในรูปแบบใหม่ของบุคคลกับรัฐในรูปแบบของ “สิทธิ” ของบุคคลที่มีต่อรัฐ ในรูปแบบของสัญญาเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากความผูกพันที่มีต่อกันระหว่างปัจเจกชนในฐานะชุมชนทางสังคมเสื่อมคลายลง ในความคิดของฟรอยด์ สังคมไม่ใช่สิ่งที่มีชีวิตร่วมกันของสมาชิกอีกต่อไป แต่เป็นการรวมตัวกันของปัจเจกชนที่มีความเป็นตัวของตัวเอง ที่จะมารวมกันเพื่อช่วยให้เกิดความสะดวกร่วมกัน ในแง่ของ พิรียัตน มนุษย์มีเสรีภาพที่จะมีความสัมพันธ์กับพระเจ้าโดยตรง ในแง่ของ ฟรอยด์ และสาวกนั้น มนุษย์มีเสรีภาพที่จะค้นหาคุณค่าของตัวเอง กำหนดเป้าหมายในชีวิตของตนเอง และสามารถเจรจาต่อรองเพื่อที่จะมีสิทธิส่วนบุคคลที่สอดคล้องกับความต้องการของตนเอง

จากข้อเสนอนี้เน้นปัจเจกชนเป็นหลักของ ฟรอยด์ เช่นนี้ ผลที่มีต่อระบบเศรษฐกิจตลาดก็คือ (1) ตลาดตามธรรมชาตินั้นคือชุดของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ไม่จำเป็นต้องระบุเฉพาะเจาะจงที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อตกลงตามสัญญา (2) ตัวแสดงในตลาดนั้นไม่จำเป็นจะต้องคำนึงถึงผลดีต่อสังคม แต่เน้นผลประโยชน์ส่วนตัวเป็นสำคัญ ลักษณะการเน้นเสรีภาพส่วนบุคคลก็เพื่อที่จะลดสภาพการบีบคั้นจากภายใน ทำให้เกิดมีกลุ่มเสรีนิยมสองกลุ่มซึ่งมักจะมีลักษณะขัดแย้งกัน กลุ่มแรก ประกอบด้วยกลุ่มที่เน้นเสรีภาพทางวัฒนธรรมที่สนับสนุนสิทธิส่วนบุคคลที่จะมีการหย่าร้าง ปฏิบัติการทางเพศ การใช้สิ่งกระตุ้นเทียมต่าง ๆ รวมทั้งประเด็นในเรื่องส่วนตัวอื่นๆ อีกกลุ่มหนึ่งเน้นเสรีภาพทางเศรษฐกิจ เน้นสิทธิส่วนบุคคลที่จะทำธุรกิจและการค้า หรือการใช้ทรัพย์สินส่วนบุคคลตามใจปรารถนา

จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่เข้าใจว่าความขัดแย้งภายในจิตใจนั้น ส่วนสำคัญเกิดจากการปรุงแต่งภายในจิตใจของมนุษย์เอง แต่กลับไปคิดว่าเป็นการต่อสู้ระหว่างจิตใจและสัญชาตญาณดิบ เมื่อมีความรู้สึกว่าจะเหนื่อยล้าที่จะต่อสู้ เนื่องจากสัญชาตญาณดิบมีกำลังแรงกว่า ทางออกที่ง่ายก็คือหาทางลดหย่อนข้อจำกัดทางสังคม ซึ่งมีส่วนสำคัญในการเหนี่ยวรั้ง เพื่อลดอิทธิพลของสัญชาตญาณดิบส่วนบุคคล ให้สังคมยอมรับได้ง่ายขึ้น และความขัดแย้งอาจจะไปปะทุที่สังคมหรือ

สภาพแวดล้อมแทน แต่ข้อดีของแนวคิดนี้ก็คือ ช่วยให้มีการวิเคราะห์แก้ไขระเบียบกติกามีอยู่
ในสังคมให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

มาร์กซ์ กับ ฟรอยด์ มีส่วนเหมือนกันในแง่ที่ทั้งสองเน้นความขัดแย้ง โดย
มาร์กซ์ พุ่งประเด็นความขัดแย้งไปที่ความขัดแย้งทางชนชั้น แต่ของ ฟรอยด์ นั้นเน้นประเด็น
ความขัดแย้งภายในจิตใจระหว่างความเป็นตัวของตัวเองและการหลงตัว หรือระหว่างส่วนต่างๆ
ของจิตใจซึ่งมีตั้งแต่เด็กจนถึงการเป็นผู้ใหญ่ อันเป็นส่วนหนึ่งของการอยู่รอดของผู้ที่เข้มแข็งที่
สุด ฟรอยด์ และ มาร์กซ์ ต่างตระหนักถึงความทุกข์ของมนุษยชาติอันเกิดจากสภาพที่เป็นอยู่
ร่วมกัน สำหรับ ฟรอยด์ อำนาจที่เกิดจากสังคมทำให้ความหลงตัว (ego) และความหลงตัว
อย่างแรง (super-ego) ไปกดสั่นดานและสุขภาพทางเพศในเบื้องต้นของมนุษย์ เช่นเดียวกับ
ชนชั้นนายทุนไปกดทับคุณภาพที่ดีของแรงงานเอาไว้ ซึ่งทั้งสองมีคำตอบร่วมกันคือ ต้องมีการ
เปลี่ยนแปลงทางสังคมไปในทางที่ดีขึ้น สำหรับ ฟรอยด์ ก็คือ การมีเสรีภาพในการได้รับการ
ปลดปล่อยทางเพศเพิ่มขึ้น ในแง่นี้ ฟรอยด์ อาจจะเหนือกว่า เบเนธัม ที่อธิบายความหมายของ
ประโยชน์ (utility) ได้ชัดเจนยิ่งกว่า โดยฟรอยด์ได้นำความสุขไปผูกไว้กับประสบการณ์ที่ได้รับ
จากการปลดปล่อยความกดดันทางเพศ แต่ทั้งหมดนี้เป็นความสุขที่แท้จริงและเป็นสิ่งสำคัญที่
สุดในชีวิตมนุษย์หรือไม่ยังเป็นปัญหา ถึงแม้การได้รับการปลดปล่อยทางเพศมีความสัมพันธ์
โดยตรงต่อการสืบพันธุ์และการสืบต่อเผ่าพันธุ์ก็ตามที แต่ทั้งหมดนี้เป็นความหมายที่แท้จริงของ
ชีวิตมนุษย์หรือไม่ ก็ยังคงเป็นประเด็นที่วิญญูชนพึงจะต้องนำไปพิจารณา เพื่อหาคำตอบให้แก่
ตนเองต่อไป

ความคิดเกี่ยวกับลัทธิดาร์วินที่รุนแรง

แนวคิดของ ดาร์วิน ในเรื่องการสืบทอดเผ่าพันธุ์ที่ดีขึ้นถ้าหากจะปล่อยให้
ไปตามธรรมชาติตามความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจแบบของ สเปนเซอร์ หรือความสัมพันธ์ทาง
เพศแบบของ ฟรอยด์ อาจจะต้องใช้เวลานาน มีคำถามว่าถ้าเช่นนั้นทำไมจึงไม่จัดชาติพันธุ์
หรือ เชื้อชาติที่ด้อยให้หมดไป จะได้ “เชื้อชาติที่บริสุทธิ์” (racial hygiene) เร็วขึ้น ความคิดเหล่านี้
ได้รับการถ่ายทอดในสถานอุดมศึกษาชั้นนำในประเทศเยอรมันนี้ ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1920 และ
1930 ผู้ที่เผยแพร่ความคิดนี้ก็คือ ฟรีดริช เลนซ์ (Fritz Lenz) ซึ่งเป็นนักวิทยาศาสตร์ชั้นนำใน
ประเทศเยอรมันขณะนั้น (Proctor, 1988 : 50) เลนซ์ ได้อธิบายโดยยกเหตุผลในทางวิทยา
ศาสตร์ว่าผลพวงของความชั่วร้ายทั้งหลายมีผลสืบเนื่องมาจากความผิดปกติทางพันธุกรรม และ
สิ่งที่เป็นโศกนาฏกรรมของลัทธิสังคมนิยมในขณะนั้นก็คือ ความคิดที่จะบรรลุลัทธิสังคมนิยมที่มี
การวาดภาพเอาไว้จะไม่มีทางเป็นไปได้ ถ้ามนุษย์ยังมีลักษณะอย่างที่เป็นอยู่ ทางที่จะนำไปสู่
สังคมนิยมตามอุดมคติได้โดยตรงก็คือ การใช้หลักการมีเชื้อชาติที่บริสุทธิ์ (Proctor, 1988; 49,
60-61)

ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องแปลกประหลาดแต่ประการใดเมื่อ ฮิตเลอร์ มีนโยบายที่จะสร้างเชื้อชาติเยอรมันให้มีเชื้อชาติบริสุทธิ์ ด้วยการทำลายล้างเผ่าพันธุ์อื่น ๆ ให้หมดไป จึงได้รับการสนับสนุนอย่างดีจากสังคมเยอรมันในยุคนั้น และสำหรับ ฮิตเลอร์ เองสงครามเป็นเงื่อนไขตามธรรมชาติของมนุษย์ (Neuhaus, 1971 : 154-155)

ข้อนี้เป็นตัวอย่างที่ดีถึงความรู้ที่ไม่จริง หรือการตีความความรู้ที่ได้มาอย่างผิดพลาด และมีความเชื่ออย่างฝังใจในความถูกต้องของความรู้นั้น อาจจะนำมาซึ่งความหายนะของมนุษยชาติได้ หลังจากความสูญเสียในสงครามทั้ง เยอรมันนี และ ญี่ปุ่น ต่างหันมาสร้างชัยชนะในทางเศรษฐกิจแทน ซึ่งแต่เดิมนั้นเป็นการใช้กำลังทางทหารเพื่อเอาชนะเป็นสำคัญ ซึ่งนำมาสู่การพัฒนาวิชาเศรษฐศาสตร์ในยุคใหม่ที่มีจุดเริ่มต้นหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา แต่สิ่งที่มนุษย์เป็นจำนวนมากยังไม่สามารถเข้าใจหรือค้นพบได้ คือการสร้างความหมายให้กับชีวิต และการมีชีวิตอย่างมีความสุขโดยไม่มีผลกระทบในทางลบแก่ผู้อื่น พร้อมทั้งยังมีเมตตาแก่เพื่อนมนุษย์ผู้อื่น รวมทั้งสัตว์ร่วมโลกและสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ปราบปรามพร้อมทั้งมีความพยายามในการปฏิบัติที่มีรูปธรรมที่เป็นจริง เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายดังกล่าวได้ ทั้งที่แนวทางในลักษณะดังกล่าวได้มีการอธิบายและมีรูปแบบที่ได้แสดงไว้และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรมในพุทธธรรม ซึ่งจะมีการกล่าวถึงต่อไปเมื่อถึงการอธิบายในส่วนที่เกี่ยวกับพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่เป็นประเด็นหลักของการศึกษานี้ ตั้งแต่บทที่ 9 เป็นต้นไป

ไอน์สไตน์ผู้มีอิทธิพลต่อความคิดเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัย

เมื่อเริ่มต้นศตวรรษใหม่ อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein, 1879-1955) นักฟิสิกส์ชื่อดังในยุคนั้น และยังคงจะมีชื่อต่อไปในศตวรรษต่อไป ได้ตีพิมพ์ทฤษฎีที่มีชื่อเสียง คือ ทฤษฎีสัมพัทธภาพ (theory of relativity) ในปี 1905 พร้อมทั้งได้วางรากฐานวิชา กลศาสตร์ควอนตัม (quantum mechanics) สำหรับศตวรรษที่ 20 ด้วย โดยชี้ให้เห็นว่า กฎธรรมชาติสามารถค้นพบได้ด้วยความคิดในทางคณิตศาสตร์ที่ง่าย เนื่องจากหลักความคิดสร้างสรรค์มีอยู่แล้วในวิชาคณิตศาสตร์ หลังจากนั้นการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงจะนำมาประเมินประโยชน์ทางกายภาพที่สร้างขึ้นด้วยความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ (Oldroyd, 1986 : 274) ซึ่งก็เท่ากับเป็นการต่อยอดวิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบของ นิวตัน ในขณะที่ นิวตัน เริ่มจากการศึกษาการโคจรของดวงจันทร์และดาวเคราะห์ ก้าวไปสู่การทำงานของระบบสุริยจักรวาล นักฟิสิกส์ในต้นศตวรรษที่ 20 ศึกษาอิเล็กตรอนส์ (electrons) โปรตอน (protons) และพาร์ติเคิลส์เบื้องต้นต่างๆ (elementary particles) เพื่อสร้างความรู้ขึ้นต่อจากนั้น ทำให้ในทางเศรษฐศาสตร์มีความพยายามที่จะกลับมาศึกษาพฤติกรรมรายบุคคลของปัจเจกชนในสังคม หลังจากนั้นก็พยายามวิเคราะห์ผลที่ตามมาในลักษณะสะสม ซึ่งเป็นวิธีคิดเช่นเดียวกับสำนักคิดยุคความเบิกบานทางปัญญา จนสามารถหวังที่จะพัฒนาความรู้ให้โดดเด่นเช่นเดียวกับวิชาฟิสิกส์

นักปราชญ์และวิชาสังคมศาสตร์ในศตวรรษที่ 20 ต่างก็หันมาใช้คณิตศาสตร์และวิธีการวิเคราะห์ในลักษณะที่เป็นนามธรรมแบบอื่นๆ มากขึ้น แม้กระทั่งงานศิลปะในศตวรรษนี้ก็เปลี่ยนไป จากที่สามารถสร้างจินตนาการได้มามีลักษณะนามธรรม เพื่อลดหลักการเข้าใจด้วยสามัญสำนึกหรือการสังเกตการณ์โดยปกติ ในทางวรรณกรรมก็มีการสร้างโลกเทียมขึ้นมาในความคิด มีการเน้นบริบทในท้องถิ่นและรายละเอียดที่เป็นปัจเจกภาพของแต่ละสิ่ง โดยเปลี่ยนทิศทางจากอดีตที่พยายามหาความหมายและวัตถุประสงค์ที่ยิ่งใหญ่ในชีวิตมนุษย์ แต่เนื่องจากความจำกัดของวิชาคำนวณที่จะนำมาใช้ได้ทางเศรษฐศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ที่ใช้วิชาคำนวณในยุคนั้นจึงวิเคราะห์ได้เฉพาะโลกสถิตย (static world) ที่มีดุลยภาพทางสังคมเป็นการย้อนยุคไปสู่ศตวรรษที่ 18 ตามแบบของ นิวตัน ในขณะที่เดียวกับต้นศตวรรษที่ 20 ก็เป็นยุคที่แนวคิดลัทธิมาร์กซ์ได้มีโอกาสนำไปทดลองเพื่อปฏิบัติอย่างกว้างขวางเช่นกัน มีความพยายามที่จะจัดการระบบเศรษฐกิจอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ โดยผ่านกระบวนการวางแผนจากศูนย์กลาง ซึ่งก็ปรากฏผลว่าประสบความล้มเหลวในระยะเวลาต่อมา

ในสังคมประชาธิปไตย มีความพยายามที่จะนำเอาความคิดในเรื่องการจัดการอย่างเป็นวิทยาศาสตร์มาใช้ แต่ก็ได้รับบทเรียนอย่างรวดเร็วและได้ข้อสรุปว่า ในสถานการณ์ที่มีอำนาจเกี่ยวข้องอยู่จริง นักสังคมศาสตร์จำนวนหนึ่งก็จะ “ทำตัวคล้ายนักการเมืองมากกว่านัก

วิทยาศาสตร์ และจะใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างหลวมๆ เพื่อความสะดวก หรือแม้กระทั่งอย่างไม่มีคามรับผิดชอบ” (Karl, 1963 : 222) ในความเป็นจริงการจัดการระบบเศรษฐกิจให้ดำเนินไปด้วยดีนั้นมีคำถามมากมาย เป็นต้นว่า การควบคุมอุตสาหกรรมควรจะอยู่ในมือรัฐบาล ผู้จัดการหรือคนงาน หรือควรจะละทิ้งเป้าหมายที่จะให้สังคมเป็นเจ้าของร่วมกัน เนื่องจากยากที่จะทำให้เป็นจริงได้ ควรจะให้ปัจเจกชนแต่ละคนเป็นเจ้าของกิจการหรือไม่ ในความคิดของฝ่ายที่ก้าวหน้ามักจะมีความเห็นว่า ปัญญาชนชั้นนำและรัฐควรที่จะร่วมมือกันในการจัดการเศรษฐกิจ แต่จากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในประเทศสังคมนิยมชี้ให้เห็นว่า การบริหารจัดการสังคมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์อาจจะยากกว่าที่คิดเอาไว้มาก ควรปล่อยให้ป็นหน้าที่ของนักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับการฝึกฝนให้คิดในการแก้ปัญหาแนวนี้โดยเฉพาะ นักเศรษฐศาสตร์มีข้อสมมติฐานที่สำคัญและใช้ได้ผลในระดับหนึ่งก็คือ พฤติกรรมของมนุษย์ถูกกำหนดโดยผลประโยชน์ส่วนตัว ถ้าเปรียบกับแนวความคิดก้าวหน้าในยุคก่อน ที่เน้นความสมานฉันท์ทางสังคม (social solidarity) หรือการมุ่งทำความดี (altruist motives) ที่เคยคิดกันมานั้น มีข้อเท็จจริงสนับสนุนว่า ความคิดของนักเศรษฐศาสตร์มีความใกล้เคียงพฤติกรรมมนุษย์ที่เป็นจริงมากกว่า ดังนั้นการแสวงหาความสุขและชีวิตที่ดี จึงควรจะเป็นแนวทางที่ยอมรับกันได้สำหรับทุกคน

ปัญหาที่แท้จริงมีอยู่ว่า ความสุขและชีวิตที่ดี เมื่อนำมาสู่การปฏิบัติจริงนั้นเป็นไปอย่างนี้นักเศรษฐศาสตร์ที่ได้รับการหล่อหลอมจากแนวคิดและวิวัฒนาการจากอารยธรรมตะวันตกเป็นผู้ทำหน้าที่อธิบาย และมีรูปธรรมที่ชัดเจนดีพอที่จะใช้เป็นกฎสำหรับทุกคน โดยไม่ก่อให้เกิดปัญหาได้หรือไม่ คำถามลักษณะนี้เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบที่ชัดเจนในระดับหนึ่ง ซึ่งพุทธเศรษฐศาสตร์อาจจะให้คำตอบได้

จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์

ในบรรดานักเศรษฐศาสตร์ตะวันตกที่มีชื่อเสียงก้องโลก ช่วงกึ่งกลางศตวรรษที่ 20 คงจะไม่มีใครเกินกว่า จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ (John Maynard Keynes : 1883-1946) นักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษ ฐานะที่เป็นผู้ให้กำเนิดความคิดเศรษฐกิจรัฐสวัสดิการของโลกตะวันตก ในครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา อย่างน้อยก็ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าเป็นทางเลือกที่ดีกว่าสังคมนิยมแบบคอมมิวนิสต์ งานของเคนส์ที่ชื่อว่า *The General Theory* ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี 1936 นั้นเขียนขึ้นจากประสบการณ์ทางเศรษฐกิจที่เป็นผลจากสงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ซึ่งถ้าหากไม่ได้รับการแก้ไขให้ถูกวิธีอาจจะสร้างเผด็จการให้เกิดขึ้นในโลกได้มากมาย และการจะแก้ไขพฤติกรรมของมนุษย์จากธรรมชาติที่เป็นอยู่นั้นคงจะยากกว่าการจัดการที่ถูกต้อง ถึงแม้ในความเป็นจริงมนุษย์จะมีความโลภ เห็นแก่ตัว สะสมทรัพย์สมบัติ แต่ก็มีวิธีการจัดการกับสถานะการณ์ลักษณะเช่นนี้ได้โดยไม่เกิดอันตรายมากนัก ก่อนอื่นผู้บริหารประเทศจะต้องยอมรับความเป็นจริงว่า การที่สมาชิกของสังคมในสัดส่วนที่สำคัญมีความปรารถนาที่จะหาเงินและสะสมทรัพย์อย่างแรงกล้า ก็ยังเป็นการดีสำหรับสังคมมนุษย์โดยรวมที่จะปล่อยให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นทราชย์เหนือบัญชีเงินฝากของพวกเขาเอง มากกว่าการเป็นทราชย์เหนือมนุษย์

อื่นๆ และการที่มนุษย์ปรารถนาจะแสวงหาทรัพย์สินในบรรยากาศที่มนุษย์สามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินได้ ก็มีสิ่งของที่เสียหายมากนัก (Keynes, 1965 : 374)

การที่มนุษย์เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวจะช่วยกำหนดว่าเขาจะผลิตอะไรดี และก็ไม่เห็นเหตุผลใดที่จะไปสงสัยว่า ภาคธุรกิจเอกชนจะใช้ปัจจัยในการผลิตไปในทางที่ไม่ถูกไม่ควร อีกทั้งยังจะได้รับผลประโยชน์อย่างมากจากการมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการกระจายอำนาจการตัดสินใจ และความรับผิดชอบส่วนบุคคลออกไป (Keynes, 1965 : 373-380) นอกจากนั้นระบบดังกล่าวยังรับประกันเสรีภาพส่วนบุคคล และช่วยปัจเจกชนให้มีทางเลือกเพิ่มมากขึ้น ถ้าไม่เปิดโอกาสเช่นนั้นก็จะมีผลทำให้เกิดมีความเหมือนกันหมดทั้งสังคม (homogenous) และเกิดรัฐผูกขาดอำนาจ (totalitarian state) ซึ่งอาจจะมีประโยชน์ในการช่วยแก้ปัญหาการว่างงานได้ แต่ก็มีค่าใช้จ่ายในแง่ของประสิทธิภาพและเสรีภาพค่อนข้างสูง ดังนั้นการที่มีธุรกิจของเอกชนจะเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังสำหรับการมีสังคมที่ดีกว่าในอนาคต (Keynes, 1965 : 380-381)

ปัญหาที่จะต้องแก้ไขก็คือปัญหาการว่างงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงภาวะเศรษฐกิจตกต่ำในทศวรรษ 1930 ต่อประเด็นนี้ เคนส์ มีความเห็นว่า การวิเคราะห์อย่างถูกต้องจะช่วยแก้ไขปัญหาคือ ขณะเดียวกันก็สามารถรักษาประสิทธิภาพและเสรีภาพเอาไว้ได้ด้วย ทางแก้ในเรื่องนี้ก็คือ รัฐจะต้องเข้ามาลงทุนทางสังคมอย่างทั่วถึง โดยการเพิ่มความต้องการลงทุนรวมให้สูงขึ้น เพราะจะทำให้การลงทุนของสังคมทั้งหมดสูงเท่ากับการออม ซึ่งจะเป็นหลักประกันให้ทรัพยากรของสังคมได้รับการจ้างงานเต็มที่ โดยไม่จำเป็นต้องใช้ระบบเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ที่ครอบคลุมชีวิตทางเศรษฐกิจทุกด้านของชุมชนเอาไว้ (Keynes, 1965 : 381, 378) รัฐบาลเองก็อาจจะมียุทธศาสตร์การกระตุ้นการลงทุนได้ โดยใช้อัตราดอกเบี้ยและมาตรการในการให้ผลตอบแทนเจ้าของปัจจัยการผลิตให้สูงขึ้น รัฐบาลอาจจะลงทุนส่วนหนึ่ง แต่จะต้องอยู่ในระดับที่พอดีที่จะชดเชยการลดลงของการลงทุนในภาคเอกชน ทั้งหมดนี้เพื่อช่วยกระตุ้นให้เกิดการลงทุน รวมทั้งกำหนดแนวทางให้ภาคเอกชนปฏิบัติตามในขอบเขตที่จำกัด ที่ซึ่งทางเศรษฐกิจไม่สามารถทำหน้าที่ได้เองอย่างมีประสิทธิภาพ แต่ถึงอย่างไรก็ไม่จำเป็นต้องมีการจัดการทางสังคมในชีวิตเศรษฐกิจทั้งหมด (Keynes, 1965 : 378-80)

ข้อเสนอของ เคนส์ จัดได้ว่าเป็นการดำเนินการทางเศรษฐกิจแบบก้าวหน้า ขณะเดียวกันก็สามารถประกันผลด้านประสิทธิภาพ โดยอาศัยกลไกตลาดเป็นเครื่องมือให้บรรลุผลดังกล่าว การจัดการแบบของ เคนส์ รัฐบาลยังต้องการผู้เชี่ยวชาญ แต่ผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่จำเป็นต้องมาจากทุกสาขาวิชา ผู้เชี่ยวชาญคือนักเศรษฐศาสตร์และยังสามารถแยกนักเศรษฐศาสตร์ออกจากการเมืองได้ ความคิดดังกล่าวนำไปสู่การตั้งสภาที่ปรึกษาในทางเศรษฐกิจในประเทศสหรัฐอเมริกา (Council of Economic Advisors) ในปี 1946 ถึงแม้วัตถุประสงค์ของการใช้เครื่องมือวิเคราะห์แบบเคนส์ จะใช้เพื่อแก้ปัญหาการว่างงานในทศวรรษ 1930 แต่เครื่องมือดังกล่าวก็อาจจะนำมาใช้ในกรณีอื่นๆ ที่ตลาดไม่สามารถทำงานอย่างสมบูรณ์ได้ เช่นปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยรัฐบาลเข้ามาสร้างแรงจูงใจในระบบตลาดให้ทำงานในการแก้ปัญหาให้ได้ผล

ในความคิดของ เคนส์ เมื่อผลผลิตเพิ่มขึ้นสูงสุดแล้ว หน้าที่สำคัญของรัฐก็คือ การกระจายผลผลิตดังกล่าวไปยังส่วนต่างๆ ของสังคม และถ้าหากมีเครื่องมือในการกระจาย ทรัพยากรที่ครอบคลุมดีพอ การแบ่งปันรายได้ก็จะเป็นประเด็นที่สังคมทำหน้าที่เลือกสรร (social choice) แทนที่จะเป็นผลจากการทำงานของตลาด แนวคิดดังกล่าวได้ขยายออกไป ครอบคลุมแนวคิดการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศที่เน้นสังคมนิยมประชาธิปไตย ในยุโรป หลังจากการพังทลายของระบบคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียตและยุโรปตะวันออกในปี 1989 ประเทศเหล่านั้นก็หันมาสู่ระบบตลาดแทนการวางแผนจากส่วนกลางมากขึ้น เช่นเดียวกับ ทฤษฎีสัมพันธภาพของไอน์สไตน์ ที่ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีพลวัตอาจจะเปลี่ยนข้อสรุปใน ทฤษฎีฟิสิกส์ของ นิวตัน ได้ เศรษฐศาสตร์ของ เคนส์ ก็แสดงให้เห็นว่า ปัจจัยที่มีพลวัตในทาง เศรษฐกิจอาจจะเปลี่ยนบริบททางเศรษฐกิจได้ เช่นเดียวกับฟิสิกส์ของ นิวตัน ที่ ไอน์สไตน์ ชี้ให้เห็นว่าเป็นกรณีเฉพาะของฟิสิกส์แบบ ไอน์สไตน์ เศรษฐศาสตร์แบบคลาสสิกก็เป็นกรณี เฉพาะในแบบเศรษฐศาสตร์ของ เคนส์ ดังที่ เฮลเบรอนเนอร์ (Heilbroner) กล่าวว่า "สิ่งที่ ไอน์สไตน์ ทำได้ในทางฟิสิกส์ก็คือสิ่งที่ เคนส์ ทำได้ทางเศรษฐศาสตร์" (1972 : 272)

เคนส์ มีความเห็นต่อไปว่า ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจของประเทศอุตสาหกรรม ยุคใหม่ ถ้าหากได้รับการจัดการอย่างดีพอ จะช่วยลดสาเหตุเบื้องต้นของสงครามที่มีมาตลอดใน ประวัติศาสตร์ได้ ซึ่งเป็นก้าวที่สำคัญที่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจจะมีส่วนช่วยให้เกิดสันติภาพ และความมั่งคั่งในโลกได้ (Keynes, 1965; 381-82) โดยส่วนตัว เคนส์ มีความเชื่อว่า ปัญหา เศรษฐกิจของโลกอาจจะแก้ไขได้ในอนาคตหลายร้อยปีข้างหน้า ซึ่งก็หมายความว่าปัญหา เศรษฐกิจมิได้เป็นปัญหาที่ถาวรของโลก เคนส์ เองมีความเห็นว่า

อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงที่เราสามารถคาดหมายให้เกิดขึ้นได้ เมื่อการสะสม ความมั่งคั่งไม่ใช่สิ่งจำเป็นสำหรับสังคมอีกต่อไป เมื่อนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลง เกี่ยวกับแนวความคิดทางจริยธรรม เราอาจจะโยนหลักทางจริยธรรมแบบครึ่งๆ กลางๆ ที่เคยอยู่กับเรามาเกือบ 200 ปีทิ้งไปได้ เมื่อเราสามารถบรรลุจุดหมาย สูงสุดของความดีงาม เราจะสามารถประเมินแรงจูงใจจากเงินตามมูลค่าที่เป็น จริงของมันได้อย่างทำลาย โดยการแยกความรักเงินแบบที่ต้องการมีไว้ครอบ ครอง กับความรักเงินเพื่อหาความสุขและความเป็นจริงของชีวิตได้อย่างแท้จริง (Keynes, 1963 : 366)

แนวคิดแบบ เคนส์ ได้รับการยกย่องจากสำนักศิษย์ว่าเปิดทางเลือกทางที่สาม ระหว่างเผด็จการ และลัทธิมาร์กซิสต์ แต่เช่นเดียวกับความคิดแบบ นิวตัน ดาร์วิน และ ไอน์สไตน์ ในไม่ช้าเมื่อเวลาผ่านไปก็ได้แสดงให้เห็นถึงความเชื่อที่ไม่ได้เกิดขึ้นจริง กล่าวคือธุรกิจเอกชนซึ่งควรจะดำเนินการภายใต้อุดมการณ์รัฐสวัสดิการ กลับพยายามใช้ตลาดเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเอง มีการสะสมทุนเป็นจำนวนมาก หาประโยชน์จากการเก็งกำไรและผลตอบแทนทางการเงินต่างๆ โดยไม่เกี่ยวกับการผลิต รวมทั้งความพยายามเข้ามามีอิทธิพลเหนือรัฐ

บาลของชาติมหาอำนาจ ตลอดจนองค์กรเหนือชาติที่มีอิทธิพลทางเศรษฐกิจและการเงิน กรณีวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจในเอเชียตั้งแต่ปี 1997 เป็นต้นมา สะท้อนปัญหานี้ได้อย่างดี ซึ่งไม่สามารถใช้วิธีการทางเศรษฐกิจแบบของ เคนส์ เข้าจัดการกับปัญหาได้ เช่นเดียวกับความพยายามช่วยเหลือเพื่อยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของแรงงานที่ยากจน โดยที่สมาชิกคนอื่นๆ ต้องเสียภาษีให้สังคมในสัดส่วนที่สูง นอกจากจะช่วยเหลือเหล่านั้นไม่ได้มากเท่าที่ควรอย่างแท้จริง แล้ว ยังมีปัญหาเรื่องความเป็นธรรมในสังคมด้วย ปัญหาทั้งหมดนี้มีรากจากปัญหาที่สำคัญคือ ไม่มีการอธิบายหรือการจัดการกับปัญหา “ความโลภ” ในตัวของมนุษย์เองได้อย่างเป็นระบบดีพอนั่นเอง

พอล แซมมวลสัน

พอล แซมมวลสัน (Paul Samuelson, 1915-) เป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวอเมริกันที่มีชื่อเสียงที่สุดในศตวรรษนี้ ได้รับรางวัลโนเบลสาขาเศรษฐศาสตร์เป็นคนที่ 3 ในปี 1969 หนังสือที่ทำให้เขามีชื่อเสียงคือ *Foundations of Economic Analysis* พิมพ์ครั้งแรกในปี 1947 (Samuelson, 1947) และหนังสือที่เขียนเป็นตำราเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์ชื่อ *Economics* พิมพ์ครั้งแรกในปี 1948 เป็นที่มาของความมีชื่อเสียงของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหนังสือ *Economics* ได้รับการตีพิมพ์หลายครั้ง เฉพาะในปี 1961 ก็พิมพ์เป็นครั้งที่ 5 แล้ว (Samuelson, 1961) หนังสือเล่มแรกของเขาเขียนขึ้นมาเพื่อให้อ่านกันในหมู่นักวิชาการ เพราะเป็นการทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์เป็นวิทยาศาสตร์ฟิสิกส์ นั่นคือการอธิบายความสัมพันธ์ทั้งหมดของวิชาเศรษฐศาสตร์ในรูปของความสัมพันธ์เชิงคณิตศาสตร์ ส่วนเล่มที่สองนั้นออกแบบเพื่อให้ประชาชนโดยทั่วไปอ่านและใช้เป็นตำราเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์อย่างแพร่หลาย ไม่เฉพาะแต่ในมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกาแต่แพร่หลายไปทั่วโลก คาดว่ามีผู้ที่เคยอ่านหนังสือเล่มนี้จำนวนหลายล้านคนทั่วโลก ดังนั้นหนังสือของ แซมมวลสัน จึงเหมือนคัมภีร์ของวิชาเศรษฐศาสตร์ในระหว่างทศวรรษที่ 1950 ถึง 1970 เป็นอย่างน้อย

ความคิดส่วนใหญ่ในหนังสือของ แซมมวลสัน ก็ได้แตกต่างไปจากของ เคนส์ แต่ประการใด นั่นคือการเน้นประสิทธิภาพของเศรษฐกิจระบบตลาด ในกรณีที่ตลาดทำหน้าที่ได้ไม่สมบูรณ์ ก็เป็นหน้าที่ที่รัฐจะต้องเข้ามาแทรกแซงเพื่อปรับแก้กลไกของตลาดให้ทำงานได้ใหม่ตามเดิม จุดเด่นของหนังสือ *Economics* ของ แซมมวลสัน ก็คือการแยกเศรษฐกิจจุลภาค (micro-economics) และเศรษฐกิจมหภาค (macro-economics) ออกจากกันอย่างชัดเจน พร้อมกับแสดงให้เห็นว่า ทั้งสองส่วนมีความสัมพันธ์กันอย่างไร ช่วยทำให้เห็นภาพการทำงานของระบบเศรษฐกิจทั้งหมดโดยสมบูรณ์ และเมื่อเกิดปัญหาในทางเศรษฐกิจ รัฐก็สามารถเข้าแทรกแซงได้ โดยการใช้นโยบายการคลังประกอบกับนโยบายทางการเงิน ซึ่งจะช่วยป้องกันภาวะชะงักงันทางเศรษฐกิจได้ ทำให้มั่นใจได้ว่าเศรษฐกิจจะมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่องและมั่นคง เป็นการสะท้อนภาพเศรษฐกิจที่เป็นจริงของสหรัฐอเมริกาในยุคทศวรรษที่ 1950 และ 1960 แต่ครั้งถึงทศวรรษ 1970 การพ่ายแพ้สงครามใน เวียดนาม ของ สหรัฐอเมริกา ประกอบกับการมี

ค่าใช้จ่ายทางทหารที่สูงในช่วงเวลาดังกล่าว ทำให้เศรษฐกิจของสหรัฐอเมริกาเริ่มมีปัญหาต่อเนื่องมาจนถึง ทศวรรษที่ 1980 มีผลทำให้ความเชื่อมั่นในคำอธิบายของ แซมมวลสัน สั่นคลอนลงไปด้วย

อย่างไรก็ตาม หนังสือ *Economics* ของ แซมมวลสัน เน้นนโยบายการคลัง ซึ่งประกอบด้วย นโยบายทางด้านภาษีและค่าใช้จ่ายงบประมาณของรัฐบาล ในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการรักษาอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจ ด้วยลักษณะดังกล่าว แซมมวลสัน มีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดความเชื่อว่านักเศรษฐศาสตร์นั้นเป็นวิศวกรทางสังคม เพราะสามารถที่จะหาคำตอบทางเทคนิคเกี่ยวกับปัญหาที่มีความสลับซับซ้อนในเรื่องเหล่านี้ได้ คือ อะไร (what) ควรจะเป็นระดับและรูปแบบของการผลิต และจะมีวิธีการผลิตให้ได้รับผลผลิตดังกล่าว ได้อย่างไร (how) และเมื่อผลิตแล้ว ใครควรจะเป็นผู้ได้รับ (for whom) ผลผลิตเหล่านั้นบ้าง (Samuelson, 1961 : 17) การแก้ปัญหาดังกล่าวก็คือ การแยกระบบเศรษฐกิจออกเป็นส่วนย่อยๆ และพยายามให้ทุกส่วนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งก็จะมีผลทำให้เศรษฐกิจโดยรวมทำงานอย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด ในกระบวนการดังกล่าว ตลาดจะทำหน้าที่จัดสรรผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยผ่านกลไกของตลาดซึ่งประกอบด้วย อุปสงค์ และ อุปทาน ซึ่งกำหนดราคาตลาดในที่สุด และตลาดก็จะทำหน้าที่ส่งสัญญาณให้ทุกฝ่ายทราบ พร้อมทั้งแก้ปัญหา อะไร อย่างไร และเพื่อใคร ไปพร้อมกัน

แต่กลไกราคาของตลาดก็เหมือนกลไกอื่น ๆ ทั่วไป ที่จำเป็นต้องคอยดูแลให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ในกรณีนี้รัฐบาลอาจจำเป็นต้องเข้าแทรกแซงเป็นครั้งคราว เพื่อช่วยให้กลไกตลาดสามารถทำงานต่อไปได้ตามปกติ รัฐบาลจะใช้วิธีการเก็บภาษี หรือให้เงินอุดหนุน เพื่อลดปัญหาการไม่ทำงานตามหน้าที่ที่ควรจะเป็นของตลาด (Samuelson, 1961 : 38, 41) ด้วยการกระทำในลักษณะดังกล่าว รัฐบาลสามารถบรรลุเป้าหมายทางสังคมที่ต้องการ โดยไม่จำเป็นต้องเสียสละประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรของกลไกตลาด เพื่อเป็นการลดปัญหาในสังคมรัฐสวัสดิการเป็นสิ่งจำเป็น รัฐจะต้องทำหน้าที่โอนรายได้จากผู้ที่มียากมาเกื้อหนุนผู้ที่มีน้อย โดยระบบภาษีและเงินอุดหนุนนั่นเอง ซึ่งก็จะบรรลุผลตามเป้าหมายของอุดมการณ์สังคมนิยม โดยไม่จำเป็นต้องเสียสละประสิทธิภาพในการทำงานของกลไกตลาด

แซมมวลสัน มีความเห็นว่าในรัฐสวัสดิการ สังคมนั้นคือชุมชนที่มีชีวิต จะต้องมีการจัดการในลักษณะดังต่อไปนี้ สังคมจำเป็นต้องรักษาสภาพการจ้างงานให้เต็มที่ โดยใช้ นโยบายเศรษฐกิจมหภาคของรัฐ เพื่อเชื่อมโยงการผลิตและการบริโภคเข้าด้วยกัน การใช้กลไกทางตลาดก็เพื่อบรรลุประสิทธิภาพในการผลิตและประสิทธิผลต่อการกระจายรายได้ ด้วยการเก็บภาษีจากผู้มีรายได้สูง มาแจกจ่ายให้แก่ผู้ที่มีรายได้น้อย ดังนั้นทั้งหมดจึงขึ้นอยู่กับสังคมที่จะบอกรัฐบาลว่าต้องการการผลิตของสิ่งต่างๆ ในสัดส่วนอย่างไร ด้วยวิธีการดังกล่าว การขยายตัวทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็วและมั่นคง ประกอบกับการกำหนดราคาอย่างมีประสิทธิภาพและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ จะเป็นเรื่องที่ไม่เกินความเป็นจริง ความคิดในลักษณะนี้ถึงแม้

เฮเยค (Hayek, 1945) จะเป็นผู้เสนอครั้งแรกในปี 1945 แต่ แชมมวลสัน มีส่วนขยายความคิดนี้ออกไปอย่างกว้างขวาง

สิ่งที่ทำให้แชมมวลสันได้รับการยอมรับโดยทั่วไปในยุคนั้นมิใช่หนังสือ *Economics* แต่จากหนังสือ *Foundations* ซึ่งแสดงความสัมพันธ์ทางเศรษฐศาสตร์ ทั้งหมดในลักษณะความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ อันเป็นความจำเป็นสำหรับศาสตร์ที่จะได้รับยอมรับว่ามีความแข็งแกร่งทางวิชาการ (hard sciences) ซึ่งเปรียบได้กับยุควิทยาศาสตร์แบบ ดาร์วิน ที่ต้องสยบต่อวิทยาศาสตร์ในยุค ไอน์สไตน์ ดังนั้น แชมมวลสัน จึงเป็นนักเศรษฐศาสตร์ในยุคที่คณิตศาสตร์สะท้อนความแข็งแกร่งทางวิชาการ เช่นเดียวกับ เบอร์แทรนด์ รัสเซลล์ (Bertrand Russell) ที่ได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญาและนักคณิตศาสตร์ในศตวรรษที่ 20 เพราะทั้งสองได้ใช้หลักตรรกะล้วนๆ (pure logic) มาอธิบายและจัดความไม่แน่นอน (imprecision) ที่เคยมีในวิชา มาแต่ก่อน แชมมวลสัน ได้ให้ความเห็นว่า การให้คำอธิบายอย่างยืดหยุ่น ในเมื่อสามารถแสดงความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ได้โดยง่าย ย่อมไม่ใช่ลักษณะของวิชาเศรษฐศาสตร์ในยุคใหม่ เนื่องจากวิธีการแบบเก่าจะไม่ช่วยให้วิชาการก้าวหน้าไปได้ และนอกจากนั้นการใช้คณิตศาสตร์ยังเป็นการทดสอบความสามารถทางสมองไปในตัวด้วย (Samuelson, 1947 : 6) ความนิยมในหนังสือดังกล่าวสะท้อนได้จากการวิจารณ์โดย เมตซเลอร์ (Metzler, 1948 : 905) ว่าการวิเคราะห์ในทางเศรษฐศาสตร์ทุกสาขาถูกรวบรวมเอาไว้ด้วยหลักเกณฑ์เบื้องต้นร่วมกันจำนวนไม่มากในหนังสือ *Foundations* ของ แชมมวลสัน

อย่างไรก็ตาม สิ่งที่คุณชื่นชม แชมมวลสัน มิได้สังเกตอย่างรอบคอบจากงานของเขา เมื่อเทียบกับงานของ นิวตัน ดาร์วิน หรือ ไอน์สไตน์ ก็คือเมื่อบุคคลเหล่านั้นค้นพบความสัมพันธ์ทางวิทยาศาสตร์ เป็นความสัมพันธ์แบบใหม่ที่ยังไม่มีใครพบมาก่อน แต่ในหนังสือ *Foundations* ความใหม่มีเพียงการทำให้การจัดระบบความสัมพันธ์ในทางเศรษฐกิจที่มีอยู่เดิม มาแสดงเป็นความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ ซึ่งหลายกรณีก็เปรียบเหมือนการย่อความให้กระชับรัด โดยไม่มีการค้นพบสิ่งใหม่ๆ ที่เคยพบมาก่อนหน้า โดยเฉพาะอย่างยิ่งการค้นพบของ เคนส์ เนื่องจาก เคนส์ เป็นผู้บุกเบิกในการทำลายความเชื่อกฎตลาดของ นิวตัน (ที่ตีความโดย ลอค ผ่านไปสู่ สมิธ) นั่นก็คือตลาดดำเนินไปตามกฎธรรมชาติ ซึ่งมีพื้นฐานอยู่บนพลังทางสังคม นั่นก็คือการเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน (self - interest) แชมมวลสัน ชี้ให้เห็นว่าตลาดเป็นเพียงกลไกที่มีนักเศรษฐศาสตร์เป็นวิศวกร เพื่อจะทำหน้าที่กำหนดทิศทางให้ตลาดรับใช้วัตถุประสงค์ทางสังคมตามที่เห็นสมควร ซึ่งก็มีความหมายคล้ายกับความเห็นของ แซงต์-ซิมอง ที่ต้องการเห็นสังคมถูกควบคุมโดยปัญญาชนมากกว่าที่จะเข้าไปใกล้ความคิดของ สมิธ ที่ต้องการให้กลไกตลาดทำหน้าที่ด้วยตัวเอง แต่ต้องประกอบด้วยผู้ร่วมเป็นจำนวนมากทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย

แชมมวลสัน ทำให้เข้าใจว่า มืออันมองไม่เห็น (invisible hand) ของ สมิธ นั้นสามารถนำเอามาใช้กำหนดทิศทางในสังคมได้อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ถ้าหากต้องการ เนื่องจากตลาดมีกฎเกณฑ์ในการทำงาน และเมื่อทราบกฎเกณฑ์ในการทำงานของตลาด ก็สามารถจัด

การให้ตลาดทำงานไปในทิศทางที่พึงประสงค์ของสังคมได้ ความสำคัญของหนังสือ *Foundations* อาจจะสรุปได้ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์สามารถพัฒนามาเป็นความรู้ทางวิทยาศาสตร์ได้ กลไกตลาดสามารถทำหน้าที่จัดหาสิ่งที่พึงประสงค์ และถ้าหากกลไกตลาดไม่ทำงานตามหน้าที่ที่ควรจะเป็น ก็สามารถแก้ไขให้ตลาดกลับมาทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพตามเดิมได้

เนื่องจาก แชมมวลสัน แยกเศรษฐศาสตร์ให้ออกมาเป็นวิชาเทคนิคเหมือนวิศวกรรมศาสตร์ ดังนั้นเศรษฐศาสตร์จึงไม่เกี่ยวข้องกับการเมืองอีกต่อไป ปัญหาที่ตามมาก็คือ เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็นจริง ที่มีการเมืองและผลประโยชน์เฉพาะตัวหรือกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ก็จะไม่สามารถนำความรู้ดังกล่าวมาใช้ได้ในทางปฏิบัติ นอกจากนั้น ความคิดแบบของ แชมมวลสัน และนักเศรษฐศาสตร์ทั่วไป จะนึกถึงโลกที่มีดุลยภาพหรือโลกที่มีความลงตัว (world in harmony) (Klamer, 1984 : 248) ในความเป็นจริง ตลาดเป็นกระบวนการลองผิดลองถูก ซึ่งมีต้นทุนสูงในเบื้องต้นและสร้างความเดือดร้อนให้แก่ทุกฝ่าย ซึ่งนักเศรษฐศาสตร์ที่นิยมใช้เฉพาะตรรกะ มิได้คำนึงถึงประเด็นนี้ โดยที่ ชุมปีเตอร์ (Schumpeter, 1950) ได้เคยสะท้อนความจริงในเรื่องนี้ไว้ นั่นก็คือ สภาพในตลาดโดยทั่วไปมิได้สงบราบรื่น แต่มีความระส่ำระสายและมีการเกิดใหม่ของผู้ประกอบการ ลักษณะดังกล่าวเกิดจากในสภาพปกติมีความไม่รู้ (ignorance) มากกว่าความรู้ ดังนั้นถ้าหากจะให้ใกล้ความจริงอาจจะต้องพิจารณารวมต้นทุนในการตัดสินใจ ต้นทุนข้อมูลข่าวสาร และต้นทุนจากความผิดพลาด (Sah and Stiglitz, 1986 : 726)

ความจริงก็คือ ยังไม่เคยมีการวิเคราะห์อย่างแท้จริงว่า กลไกของตลาดสามารถทำหน้าที่ในการผลิตและการกระจายทรัพยากรธรรมชาติให้กับสังคมอย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดจริงหรือไม่ เมื่อมีการพิจารณาด้านต้นทุนทุกชนิดเข้าไปด้วย ซึ่งประกอบด้วย ต้นทุนด้านข่าวสาร ต้นทุนในการค้นหา ต้นทุนในการทำให้ทรัพยากรสูญเปล่าเนื่องจากตลาดไม่ทำหน้าที่ตามปกติ และต้นทุนในการลองผิดลองถูก แต่ถ้าหากจะให้ความเป็นธรรมก็ต้องกล่าวด้วยเช่นกันว่า ยังไม่มีการพิสูจน์อีกเช่นกันว่า มีระบบเศรษฐกิจแบบอื่นทำหน้าที่ได้ดีกว่าตลาดหรือไม่ (Nelson, 1991 : 235) แต่จะมีการพิสูจน์หรือไม่ก็ตาม ระบบเศรษฐกิจเพื่อการพึ่งตนเอง (self-reliance economy) หรือระบบเศรษฐกิจพอเพียง (sufficiency economy) ที่ผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็นบุคคลคนเดียวกัน ปัญหาต้นทุนที่เกิดจากความจำเป็นที่จะต้องดำเนินธุรกรรมผ่านระบบตลาดก็จะมี แต่โดยภาพรวมจะเป็นระบบที่มีประสิทธิภาพสูงสุดหรือไม่ เป็นประเด็นที่ควรจะต้องมีการวิจัยกันต่อไป

ความจริงที่ทราบกันดีจากการเปรียบเทียบระหว่างเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลางโดยไม่ผ่านระบบตลาดกับเศรษฐกิจระบบตลาด เห็นได้ชัดว่าเศรษฐกิจระบบตลาดมีส่วนเพิ่มผลผลิตทางวัตถุ และมาตรฐานการครองชีพได้สูงกว่า แต่อีกด้านหนึ่งก็มีการใช้ทรัพยากรของโลกให้หมดลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งในกรณีระบบเศรษฐกิจที่เกิดจากการวางแผนจะมีข้อด้อยนี้เช่นกัน แต่ทั้งหมดนี้ยังไม่ได้มีการนำไปเทียบกับระบบที่ผู้ผลิตและผู้บริโภคเป็น

บุคคลคนเดียวกัน และมีกิจกรรมผ่านตลาดน้อยกว่า การสร้างทฤษฎีนี้ขึ้นมาจากสามัญสำนึกดังกล่าว อาจจะใช้ได้ในกรณีที่สมมติฐานเบื้องต้นทำให้เกิดเหตุการณ์และข้อสรุปในลักษณะดังกล่าวไม่เปลี่ยนแปลง แต่ถ้าหากสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ข้อสรุปก็จะเปลี่ยนไปด้วย นี่คือปัญหาของความจริงที่ถูกค้นพบในแต่ละยุคสมัย และถูกพยายามนำเอาไปใช้ในวงกว้างที่ไม่มีข้อเท็จจริงที่เป็นพื้นฐานรองรับเพียงพอ ผลก็คือเมื่อเวลาหรือยุคสมัยผ่านไป ความจริงดังกล่าวก็ไม่เป็นความจริงต่อไป

งานของ แซมมวลสัน ถึงแม้จะมีความก้าวหน้าทางความคิดในเรื่องความเป็นธรรมในสังคม โดยเนื้อหาจริง ๆ นั่นก็คือ พยายามจะรักษาสถานภาพเดิมเอาไว้ นั่นคือ กลไกตลาดควรจะรักษาเอาไว้ ถึงแม้จะมีข้อบกพร่องก็สามารถแก้ไขได้ โดยที่ แซมมวลสัน เองมีข้อสมมติฐานที่ไม่ได้กล่าวไว้อย่างเปิดเผยก็คือ รัฐบาลนั้นมีความตั้งใจดี มีข้อมูล และสามารถตัดสินใจในการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะในความเป็นจริง รัฐบาล สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของคนอเมริกัน ในเกือบทุกเรื่องอยู่แล้ว การพิจารณาบทบาทของรัฐบาลในแง่ดีก็จะช่วยให้ไม่เกิดปัญหาความขัดแย้งภายใน ซึ่งในความเป็นจริง ข้อสมมติฐานดังกล่าวก็ไม่จริงในเรื่องส่วนใหญ่ ซึ่งเป็นหน้าที่ของ ฟรีดแมน (Friedman) ที่จะต้องทำหน้าที่ในการชี้ให้เห็นจุดอ่อนดังกล่าว

มิลตัน ฟรีดแมน

มิลตัน ฟรีดแมน (Milton Friedman, 1912-) เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีชื่อเสียงในสหรัฐอเมริกาในยุคเดียวกับ แซมมวลสัน ถ้าหากจะเป็นรอง แซมมวลสัน ก็เพียงแต่ว่า ฟรีดแมน ไม่ได้เขียนตำราเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นที่ขายกันอย่างแพร่หลายเหมือน แซมมวลสัน เท่านั้น เช่นเดียวกับกับ แซมมวลสัน ฟรีดแมน ตัวเขาเองยังได้รับรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ในปี 1976 และถือได้ว่าเป็นเจ้าสำนักเศรษฐศาสตร์ของ มหาวิทยาลัยชิคาโก

ในขณะที่ แซมมวลสัน มีข้อสมมติฐานว่ารัฐบาลนั้นมีความตั้งใจดีในการแทรกแซงตลาดเพื่อให้ตลาดทำงานได้อย่างได้ผล ฟรีดแมน มีความเห็นว่ารัฐบาลนั้นเป็นสิ่งที่ไม่น่าไว้วางใจ แม้แต่รัฐบาลอเมริกันก็อาจจะเป็นอันตรายต่อเสรีภาพแบบอเมริกันด้วย และยังเป็นรัฐบาลในประเทศอื่นๆ ทั่วโลก เช่นในกรณีของ โซเวียตรัสเซีย ไม่เพียงแต่ยึดทรัพย์สินของประชาชนเท่านั้น ยังมีการเข่นฆ่าประชาชนของตัวเองด้วย ถึงแม้ว่ารัฐบาลอเมริกันอาจจะไม่มีพฤติกรรมเช่นนั้นโดยตรง แต่ ฟรีดแมน ก็มีความเชื่อว่า การตรวจสอบการทำงานของรัฐบาลอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกันการกดขี่ข่มเหงจากรัฐบาลเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ (Friedman, 1962 : 197)

ในหนังสือชื่อ *Capitalism and Freedom* ที่เขาเขียนในปี 1962 นั้น เขากล่าวว่า เสรีภาพทางการเมืองนั้นค่อนข้างจะเปราะบาง จำเป็นจะต้องมีการทะนุถนอมอย่างดี และ

ระบบทุนนิยมจะดำเนินไปด้วยดีนั้น จำเป็นจะต้องมีเสรีภาพทางการเมือง การแข่งขันในระบบทุนนิยม จำเป็นต้องมีการแยกอำนาจทางเศรษฐกิจออกจากอำนาจทางการเมืองอย่างชัดเจน จึงจะมีการคานอำนาจเกิดขึ้นได้ ความดีของระบบตลาดในความเห็นของ ฟรีดแมน นั้น ขึ้นอยู่กับความร่วมมือโดยสมัครใจของปัจเจกบุคคลโดยไม่มีการใช้กำลังบังคับ ซึ่งต่างไปจากระบบเศรษฐกิจที่มีการกำหนดโดยรัฐบาล เนื่องจากเสรีภาพทางการเมืองนั้นก็คือ การปราศจากการใช้กำลังบังคับกับประชาชนโดยรัฐบาล ด้วยเหตุนี้เศรษฐกิจในระบบตลาดจึงสอดคล้องกับหลักเสรีภาพส่วนบุคคล (Friedman, 1962 : 9-15) เขามีความเห็นร่วมกับ แซมมวลสัน ว่า ตลาดเป็นกลไกที่มีประสิทธิผลในการประสานหน้าที่ทางเศรษฐกิจในด้านต่างๆ เข้าด้วยกัน พร้อมกันนั้น ฟรีดแมน ก็เห็นว่าถ้าทุกคนทำตามเป้าหมายของตนเองที่กำหนดไว้ ก็จะเป็นพลังมหาศาลที่สร้างความก้าวหน้าให้แก่ระบบเศรษฐกิจ เขากล่าวว่า "พลังที่แข็งแกร่งและสร้างสรรค์มากที่สุดเท่าที่มนุษย์เคยรู้จัก เกิดจากความพยายามของคนจำนวนนับล้านที่พยายามทำตามผลประโยชน์ของตนเอง และมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าตามแบบที่เขากำหนด" (Friedman, 1962 : 200) ถ้าหากแต่ละคนได้รับโอกาสในการพัฒนาความสามารถและความคิดของตนเองตามที่แต่ละคนเห็นสมควร บนพื้นฐานของความร่วมมือกันโดยสมัครใจร่วมกับบุคคลอื่น สังคมจะคาดหวังได้ว่าจะมีผลิตภาพเกิดขึ้นอย่างมหาศาล แต่อุปสรรคอาจจะอยู่ที่รัฐบาล ถึงแม้จะมีการคาดหวังว่ารัฐบาลมีส่วนสำคัญที่ช่วยให้เกิดปฏิวัติในทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี แต่ถ้าหากย้อนไปศึกษาข้อเท็จจริงจะพบว่า รัฐบาลทำหน้าที่ดังกล่าวได้น้อยมาก ตัวอย่างที่สำคัญก็คือการจัดการนโยบายทางการเงินที่ผิดพลาดของรัฐบาล มีผลทำให้เกิดเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในทศวรรษ 1930 โครงการที่อยู่อาศัยของรัฐบาลในช่วง นิวดีล (New Deal) มีผลที่เกิดขึ้นจริงคือทำให้สภาพของคนยากจนเลวลง สร้างปัญหาอาชญากรรมวัยรุ่น มีการขยายตัวของความเสื่อมโทรมในเมือง โดยทั่วไปความพยายามของรัฐบาลมักจะประสบความล้มเหลว ไม่ว่าจะเป็นความตั้งใจดีเพียงใด (Friedman, 1962 : 197-199)

ปัญหาจริง ๆ เกิดจากความเข้าใจผิด ที่คิดว่าโครงการใหม่ๆ ของรัฐบาลจะได้รับการจัดการโดยบุคคลที่ไม่มีผลประโยชน์ส่วนตัวแอบแฝงอยู่ สามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพปราศจากแรงกดดันของกลุ่มผลประโยชน์ ในความเป็นจริงรัฐบาลไม่เหมือนตลาดที่จะหวังให้เจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ความคิดและพลังสร้างสรรค์ทั้งหมดเพื่อผลประโยชน์ต่อสังคม กลไกการทำงานของรัฐบาลถูกใช้ไปเพื่อรับใช้ผลประโยชน์ส่วนตัว ทำให้รัฐบาลเป็นเป้าหมายในการแสวงหาผลประโยชน์ของกลุ่มที่มีโอกาสบางกลุ่ม การที่จะช่วยให้เศรษฐกิจของประเทศมีความก้าวหน้าและขยายตัวนั้น รัฐบาลต้องเป็นตัวการสำคัญในการปิดกั้นโอกาสการหดตัวทางเศรษฐกิจของประเทศ ดังนั้นถ้าต้องการให้เศรษฐกิจของประเทศสหรัฐอเมริกาขยายตัว จำเป็นต้องลดบทบาทการแทรกแซงทางเศรษฐกิจโดยรัฐ (Friedman, 1962 : 38) การลดบทบาทดังกล่าวจะช่วยลดความสูญเสียทรัพยากรไปในโครงการสาธารณะที่ไม่จำเป็น เปิดทางให้พลังการผลิตของสหรัฐอเมริกา ดำเนินไปอย่างสร้างสรรค์ภายใต้การดำเนินการของภาคเอกชน ในหนังสือ

Capitalism and Freedom ฟรีดแมน ได้เรียกร้องให้รัฐบาลยุติบทบาทการแทรกแซงในตลาด เป็นต้นว่า การเข้าไปพยุ่งราคาสินค้าเกษตร การเก็บภาษีสินค้านำเข้า การควบคุมค่าเช่า และการกำหนดอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ พร้อมกับเสนอให้เลิกบทบาทของรัฐบาลในเรื่องเหล่านี้เช่น การประกันสังคม โครงการเคหะ สวนสาธารณะ และการสร้างทางด่วนระหว่างรัฐ การยกเลิกการเกณฑ์ทหาร และยกเลิกการผูกขาดของกิจการไปรษณีย์โทรเลข ข้อเสนอเหล่านี้ไม่ต่างไปจากข้อเสนอของ เฮอริเบิร์ต สเปนเซอร์ เจ้าของลัทธิดาร์วินทางสังคม (Social Darwinism) แต่ถ้าหากอธิบายเช่นนั้น คนอเมริกันก็คงจะไม่ยอมรับข้อเสนอของ ฟรีดแมน เพราะเท่ากับเป็นการปฏิเสธรัฐสวัสดิการโดยสิ้นเชิง

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาแล้ว ฟรีดแมน จึงปฏิเสธบทบาทของรัฐอย่างสิ้นเชิง เป็นต้นว่า บทบาทในการป้องกันประเทศ และบทบาทในกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งการจัดการระบบการเงิน ในขณะที่เดียวกันก็ยอมรับวัตถุประสงค์เบื้องต้นของรัฐสวัสดิการ โดยไม่ปฏิเสธความจำเป็นที่ต้องมีการกระจายรายได้ แต่ไม่เห็นด้วยกับวิธีการจัดการโดยรัฐบาลและเจ้าหน้าที่ของรัฐ เจตนาของ ฟรีดแมน ต้องการให้เศรษฐกิจระบบตลาดได้ทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ เช่นเดียวกับความคิดของ แซมมวลสัน ซึ่งคนอเมริกันสามารถยอมรับได้ ฟรีดแมน ได้ตั้งข้อสังเกตว่า รัฐควรจะกำหนดให้เจ้าหน้าที่ใช้วิจารณ์งานส่วนตัวน้อยที่สุดตลอดจนเข้าแทรกแซงกลไกตลาดน้อยที่สุด ในเรื่อง รัฐสวัสดิการ เขาเสนอให้รัฐบาลใช้ภาษีในทางลบ นั่นก็คือให้เงินอุดหนุนแก่ผู้ที่ยากจนตามฐานของรายได้ แทนการกำหนดรายได้ในระดับที่สมควรได้รับสวัสดิการจากรัฐ เพราะเป็นการทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะเลือกว่าจะทำงานหรือรับเงินสวัสดิการและอยู่โดยไม่ทำงานแทน วิธีใช้ภาษีในทางลบจะทำให้ทุกคนพยายามหางานทำอย่างเต็มที่ เขาเสนอให้ใช้คู่มือทางการศึกษา (education voucher) โดยตรงกับผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา แทนการที่รัฐให้เงินอุดหนุนสถานศึกษา เพื่อส่งเสริมให้มีสภาพการแข่งขันกันในการให้บริการทางการศึกษา ฟรีดแมน จะชี้ให้เห็นว่า “ปัญหาการศึกษาของเราทุกวันนี้ไม่ใช่จะต้องพยายามทำให้ทุกคนเหมือนกัน.....แต่จะต้องสร้างให้เกิดความหลากหลาย” (Friedman, 1962 : 97)

ฟรีดแมน เห็นความจำเป็นที่รัฐบาลจะต้องมีรายได้จากการเก็บภาษี แต่เรียกร้องให้ใช้โครงสร้างภาษีที่ง่ายต่อการจัดเก็บ เป็นต้นว่า การใช้ภาษีอัตราเดียวสำหรับรายได้สูงกว่าที่ได้รับการยกเว้น ขจัดช่องโหว่ของการเก็บภาษี (Friedman, 19620 : 174) การดำเนินนโยบายการเงินก็ควรจะเป็นไปอย่างง่าย คือมีการเพิ่มปริมาณเงินในอัตราที่คงที่แน่นอน และควรปล่อยให้เงินดอลลาร์ลอยตัวไม่ผูกมัดกับค่าทองคำสำรองของประเทศ สามสิบปีต่อมา คือประมาณทศวรรษ 1990 ความคิดของเขาส่วนใหญ่ได้รับการนำมาปฏิบัติโดยรัฐบาลของ สหรัฐอเมริกา มีการลดการควบคุมในเรื่องต่างๆ (deregulation) มีการลดภาษีและทำให้โครงสร้างภาษีง่ายขึ้น เป็นเวลากว่า 15 ปี ก่อนหน้านั้นแล้ว นอกจากนั้นก็มี การปล่อยให้ค่าเงินลอยตัว ยกเลิกการเกณฑ์ทหาร และมาตรการที่เสนอในปี 1962 ที่ถูกนำมาใช้บางส่วนคือ การเพิ่มปริมาณเงินในอัตราคงที่ การใช้ภาษีรายได้ที่เป็นลบ (หรือการให้เครดิตภาษีแก่ผู้ที่ไม่มีความ

สามารถจ่าย) มีการทดลองใช้อุปถัมภ์ทางการศึกษาในขอบเขตจำกัด มีการแข่งขันในด้านบริการ ไปรษณีย์โทรเลขมากขึ้น ลดควบคุมการออกใบอนุญาตประกอบอาชีพ และยกเลิกการกำหนด อัตราดอกเบี้ยสูงสุดสำหรับธนาคารพาณิชย์เป็นต้น ถือได้ว่า ฟรีดแมน มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาล สหรัฐอเมริกา ค่อนข้างมาก แต่ส่วนหนึ่งนั้นข้อเสนอของ ฟรีดแมน เองก็สอดคล้องกับผลประโยชน์และข้อเสนอส่วนใหญ่ของธุรกิจขนาดใหญ่ ที่มีอิทธิพลสูงต่อรัฐบาลอเมริกันด้วยเช่นกัน ผลก็คือมีการกำหนดขอบเขตหน้าที่ของภาครัฐและตลาดชัดเจนมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ความสำเร็จของ ฟรีดแมน นั้นไม่ได้อยู่ที่คนอเมริกันเชื่อว่า รัฐบาลสหรัฐจะเข้ามาจำกัดเสรีภาพของประชาชน แต่พวกเขาเชื่อว่าถ้าปล่อยให้ตลาดดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพจะเป็นผลประโยชน์กับสังคมอเมริกันมากกว่า ดังนั้น ประสิทธิภาพของ ตลาดจึงเป็นคำสำคัญ (key word) ร่วมกันของทั้ง ฟรีดแมน และ แซมมวลสัน ซึ่งผู้ที่เห็น ประเด็นนี้เป็นคนแรกคือ เคนส์ ส่วน แซมมวลสัน ทำให้ความคิดดังกล่าวแพร่หลายยิ่งขึ้น แต่ผู้ที่วางแผนเพื่อให้สภาพดังกล่าวเกิดขึ้นจริงนั้นก็คือ ฟรีดแมน เช่นเดียวกับ แซมมวลสัน งานของ ฟรีดแมน ได้รับการยกย่องในหมู่นักเศรษฐศาสตร์ ก็เพราะเขาเน้นความเป็นวิทยาศาสตร์ของ เศรษฐศาสตร์ เขากล่าวว่า “เศรษฐศาสตร์ปฏิฐานนิยม (positive economics) นั้นสามารถที่จะเป็นวิทยาศาสตร์ที่วัดได้ (objective science) เช่นเดียวกับวิทยาศาสตร์กายภาพ ข้อเสนอทางเศรษฐศาสตร์จะต้องมีความแม่นยำทางวิทยาศาสตร์ จึงจะนับรวมเป็นองค์ความรู้ทางเศรษฐศาสตร์เพิ่มขึ้นได้ วิธีทดสอบที่ควรจะนำมาใช้ก็คือการเปรียบเทียบการคาดคะเนที่ได้จากวิธีการ ดังกล่าวกับประสบการณ์จริง (Friedman, 1984: 211, 214) ดังนั้น นอกจากมีข้อเสนอที่รัฐบาล สามารถนำมาปฏิบัติได้จริง เพื่อให้กลไกตลาดทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ฟรีดแมน ยังใช้ สัญลักษณ์ทางวิทยาศาสตร์ที่นักเศรษฐศาสตร์เอามาใช้เพื่อแสดงสถานะภาพในฐานะวิศวกร สังคมอีกด้วย ตัว ฟรีดแมน เองได้ยกย่องความมหัศจรรย์ของตลาด (miracle of the market) ที่ เปิดโอกาสให้เกิดสันติสุข และคนส่วนใหญ่ได้รับส่วนเฉลี่ยจากความมั่งคั่งอย่างกว้างขวาง (Friedman, 1988 : 1, 13)

คำถามที่ควรจะต้องตั้งประเด็นไว้ในที่นี้ก็คือ เป็นความจริงตามข้ออ้างของ ฟรีดแมน หรือไม่ หรือเป็นความจริงเฉพาะในสังคมเศรษฐกิจของ สหรัฐอเมริกา ที่มีความสามารถในการ นำทรัพยากรของโลกมาใช้ในสัดส่วนที่สูง เนื่องจากอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ รวมทั้ง ความเชื่อในค่าเงินดอลลาร์ซึ่ง สหรัฐอเมริกา เป็นผู้ผูกขาดการผลิตตามกฎหมายแต่เพียงผู้เดียว ในโลก ในสังคมอเมริกาเองมีความเป็นธรรมจริงอย่างที่ ฟรีดแมน ตั้งความหวังไว้หรือไม่ หรือ ฟรีดแมน เองเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเครื่องมือโฆษณาชวนเชื่อของสถาบันคาโท (Cato Institute) ที่มีบทบาทสำคัญในการขยายความเชื่อในเรื่องตลาดเสรี (market liberalism) ในฐานะที่สร้างอำนาจทางการเมืองให้กับธุรกิจขนาดใหญ่ของ สหรัฐอเมริกา เพิ่มมากขึ้น (Korten, 1996 : 731, 203) ทั้งนี้เพราะความคิดของ ฟรีดแมน นั้นค่อนข้างจะตื่นขึ้นในทางปรัชญา และ

มีปัญหาในเรื่องความสอดคล้องของความคิด (consistency) ที่เอามาจากแหล่งต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก สเปนเซอร์ (Nelson, 1991 : 244)

สรุปความคิดรวบยอด

ทั้งหมดที่กล่าวมาตั้งแต่ต้นจนถึงจุดนี้ คือลำดับความคิดทางเศรษฐกิจที่เป็นรากฐานความคิดของเศรษฐศาสตร์ตะวันตก เริ่มจากสมัย กรีก สมัยกลางยุโรป สู่ยุคความเบิกบานทางปัญญา ในศตวรรษที่ 18 และยุคของการต่อต้านกระแสความลงตัวของเศรษฐกิจตลาด ที่พัฒนาจากวิวัฒนาการของสิ่งมีชีวิตในประวัติศาสตร์ ค้นพบโดย ดาร์วิน มี มาร์กซ์ เป็นตัวแทนที่สำคัญของแนวความคิดนี้ จนกลับมาเป็นการให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจระบบตลาดในฐานะการแก้ปัญหาความล้มเหลวของระบบเศรษฐกิจที่มีการวางแผนจากส่วนกลาง วิชาเศรษฐศาสตร์ตะวันตกได้มีวิวัฒนาการที่เปลี่ยนจากความเชื่อที่ได้จากการสังเกตธรรมชาติในสมัย กรีก มาเป็นความเชื่อทางศาสนาในสมัยยุโรปตอนกลาง หลังจากนั้นได้วิวัฒนาการไปพร้อมกับการค้นพบที่สำคัญทางวิทยาศาสตร์ แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือ การค้นพบทางวิทยาศาสตร์เหล่านั้นไม่มีวัตถุประสงค์โดยตรง ที่จะอธิบายไปถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ แต่นักเศรษฐศาสตร์ในแต่ละยุคสมัยได้อาศัยความเชื่อส่วนบุคคล เข้าไปอิงกับการค้นพบทางวิทยาศาสตร์ แล้วพยายามหาเหตุผลมาประกอบการวิเคราะห์ การวิเคราะห์ทางเศรษฐศาสตร์ที่อาจจะยอมรับได้ว่าเป็นวิทยาศาสตร์มากที่สุด คือการวิเคราะห์ของ มาร์กซ์ ที่นำเอาวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจมาอธิบายการเปลี่ยนแปลง แต่เมื่อเขาเริ่มอธิบายว่า ผู้ใช้แรงงานเป็นผู้ที่แข็งแกร่งที่สุด เพราะเป็นผลผลิตโดยตรงของระบบทุนนิยม และจะทำหน้าที่ในทางปฏิวัติโค่นล้มระบบทุนนิยม เขาเริ่มใส่ความเชื่อส่วนตัวเข้าไปในการวิเคราะห์วิวัฒนาการประวัติศาสตร์

เป็นไปได้หรือไม่ว่า เหตุที่เศรษฐศาสตร์ตะวันตกได้พยายามอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างบนพื้นฐานความเชื่อ แต่ได้พยายามเข้าไปอิงกับวิธีการวิเคราะห์ที่เป็นวิทยาศาสตร์ โดยใช้ตรรกะทางคณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็น เคนส์ แซมมวลสัน หรือ ฟรีดแมน หรือแม้จะย้อนกลับไปหา ฟรอยด์ และ มาร์กซ์ ก็อาจจะกล่าวได้ว่า ปัญหาพื้นฐานที่สำคัญเหล่านี้ก็คือ ความไม่เข้าใจมนุษย์อย่างรอบด้าน และการที่ไม่มีเครื่องมือในการวิเคราะห์มนุษย์อย่างเป็นระบบ ผิดกับการเรียนรู้ธรรมชาตินอกตัวมนุษย์ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวิทยาศาสตร์ตะวันตก ด้วยเหตุนี้ความเป็นจริงของการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ในแต่ละยุคสมัย จึงขึ้นอยู่กับสถานะการณ์และสิ่งแวดล้อมและความเชื่อโดยทั่วไปของยุคสมัย อีกทั้งมีความพยายามที่จะทำให้ความเป็นวิชาการดูเข้มแข็งเป็นจริงเป็นจัง ด้วยการนำเอาวิธีวิทยาแบบวิทยาศาสตร์มาใช้วิเคราะห์ บนพื้นฐานของความเข้าใจมนุษย์ที่ตื้นเขิน ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถในการทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ ได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อสถานะการณ์ต่างๆ เปลี่ยนไป ความจริงเหล่านั้นก็ไม่สามารถอยู่ต่อไป ซึ่งต้องอาศัยคำอธิบายชุดใหม่ต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด

น่าจะถึงเวลาแล้วที่วิชาเศรษฐศาสตร์จะต้องหันมาให้ความสนใจมนุษย์อย่างแท้จริง พิจารณาความสุขและความทุกข์ของมนุษย์ให้ถึงแก่น ซึ่งอาจจะให้ภาพของวิชาเศรษฐศาสตร์ที่แตกต่างไป เศรษฐศาสตร์ที่เริ่มให้ความสนใจกับมนุษย์มากขึ้นก็คือ เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม (humanistic economics) ซึ่งจะได้กล่าวในบทต่อไป

บทที่ 7

เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม

เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม (humanistic economics) เริ่มจากความคิดเบื้องต้นที่ว่า วิชาเศรษฐศาสตร์หรือศาสตร์ทั้งหลายที่มนุษย์เป็นผู้ค้นพบหรือค้นคิดขึ้นมานั้น ควรจะมีขึ้นมาเพื่อรับใช้มนุษย์ และถ้าหากมิได้มีใช้เพื่อรับใช้มนุษย์ก็เป็นความรู้ที่ไม่มีประโยชน์อะไร ปัญหาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ได้กล่าวมาทั้งหมด ที่อาจจะไม่รับใช้ผลประโยชน์ของมนุษย์ส่วนใหญ่ ที่ตกอยู่ในสภาพทุกข์ยากหรือยากจนข้นแค้น ถ้าหากจะพิจารณาจากเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม เกิดจากการวิเคราะห์มนุษย์ในแง่มุมที่ค่อนข้างจะแคบ เน้นความคิดเรื่องผลประโยชน์ส่วนตัว (self - interest) ซึ่งเป็นเพียงมิติเดียวของมนุษย์เท่านั้น โดยมีได้พิจารณาธรรมชาติของมนุษย์ทั้งหมดในฐานะที่เป็นองค์รวม (holistic) แนวคิดดังกล่าวมีที่มาจากการวิเคราะห์มนุษย์ที่พิจารณาเฉพาะจากความต้องการ (wants) ที่มีไม่จำกัด แทนที่จะพิจารณาจากความจำเป็น (needs) ที่มีจำกัดและมีที่สิ้นสุด มนุษย์ทั่วโลกตั้งแต่ในอดีตและควรจะทำเนิ่นต่อไปในอนาคต จะมีความจำเป็นเหมือนกันหรือคล้ายกัน จะมีความแตกต่างไปบ้างตามสภาพภูมิศาสตร์และวัฒนธรรม ตลอดจนสภาพแวดล้อม แต่เป็นความแตกต่างที่ไม่มียุทธศาสตร์สำคัญ (Lutz and Lux, 1979; 3-4)

เมื่อเริ่มจากความเข้าใจมนุษย์ในแง่ที่เป็นองค์รวมจากจุดยืนของความจำเป็น จะมีผลต่อการวิเคราะห์เปลี่ยนไปมาก ดังนั้นในความเข้าใจของเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมที่พัฒนาจากตะวันตก ถ้านักเศรษฐศาสตร์ผู้ใดเริ่มต้นจากจุดยืนแนวคิดในเรื่องความจำเป็น ก็จะพิจารณาได้ว่าอยู่ในกระแสความคิดเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม ความคิดเกี่ยวกับมนุษย์ที่มาจากคำภาษาอังกฤษว่า *humanistic* เริ่มใช้เป็นครั้งแรกในวิชาจิตวิทยา โดยมีวารสารที่ชื่อว่า *The Journal of Humanistic Psychology* ออกเผยแพร่ในปี 1961 และมีการตั้งเป็นสมาคมทางวิชาการที่มีชื่อว่า *The American Association for Humanistic Psychology* ในปี 1971 ความคิดจิตวิทยาในแนวนี้มาจากกลุ่มนักจิตวิทยาซึ่งนำโดย อับบราฮัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) และนักจิตวิทยาคนอื่น ๆ เช่น คาร์ล โรเจอร์ส (Carl Rogers) ฟรีดริช เพิร์ล (Fritz Perls) และอีริค ฟรอมม์ (Erich Fromm) เป็นต้น

นักจิตวิทยากลุ่มนี้ถือได้ว่าเป็นพลังที่สาม (third force) ของวิชาจิตวิทยา ซึ่งแต่เดิมนั้นถูกยึดกุมโดยสองสำนักพฤติกรรม (Behaviorism) ที่เน้นศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์เป็นหลัก และจิตวิทยาแบบฟรอยด์ (Freudian Psychology) ซึ่งเน้นการศึกษาจิตใต้สำนึกและสภาพความขัดแย้งทางจิต ซึ่งส่วนสำคัญถูกขับเคลื่อนด้วยแรงผลักดันทางเพศ แต่จะต้องเผชิญกับความจริงทางสังคม หรืออารยธรรมจนเกิดเป็นภาวะเก็บกด การแก้ปัญหาแบบฟรอยด์

ก็คือการปรับแก้สังคมและวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับความจริงของยุคสมัย เพื่อลดปัญหาความกดดันและเก็บกด ส่วนสำนักมนุษยนิยมนั้น เน้นความจำเป็นของมนุษย์เป็นหลัก โดยที่ มาสโลว์ จะเน้นลำดับขั้นความจำเป็นออกเป็น 5 ขั้น คือ ความจำเป็นทางสรีรภาพ (physiological) ความปลอดภัย (safety) ความเป็นส่วนหนึ่ง (belongingness) การได้รับการยอมรับนับถือ (esteem) และความสามารถสนองได้ด้วยตัวเอง (self-actualization) การผ่านขั้นตอนของความจำเป็นต่าง ๆ นั้นเป็นส่วนหนึ่งของการเจริญวัยทางความคิด (growth of maturity) (Maslow, 1970)

สาเหตุที่มนุษย์เน้นความต้องการ (wants) โดยไม่จำกัดนั้น เป็นเพราะถูกจำกัดความเจริญวัยทางความคิด สาเหตุสำคัญที่อธิบายโดย มาสโลว์ ก็คือ ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม ความจำเป็นในระดับดังกล่าวไม่ได้รับหรือไม่มีทางได้รับการบำบัดเต็มที่ จึงเกิดสถานการณ์ที่ถูกตรึงอยู่กับที่ (fixated) และไม่สามารถก้าวไปสู่ความจำเป็นในระดับสูงต่อไปได้ ในกรณีส่วนใหญ่สภาพที่ถูกตรึงอยู่กับที่นั้นอาจจะปรากฏตัวออกมาในรูปความต้องการทางวัตถุหรือการหลงตัว ในส่วนแรกนั้นเกี่ยวข้องกับการอยากได้อะไรที่มีสิ่งของ ส่วนที่สองนั้นเป็นเรื่องการอยากได้สถานภาพและอำนาจ ความรู้สึกไม่มั่นคง ปลอดภัย ขาดความอบอุ่นของการเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางสังคมมนุษย์ หรือขาดความนับถือตัวเอง อันเป็นปัจจัยกระตุ้นให้สภาพการเติบโตตามธรรมชาติไม่สามารถทำหน้าที่ได้ตามปกติ

ลำดับขั้นตามธรรมชาติของความจำเป็นของมนุษย์

ในความจำเป็น 5 ขั้นของ มาสโลว์ ที่ได้แสดงเอาไว้ในตอนต้น อาจแบ่งได้เป็นสองประเภท คือ ความจำเป็นที่ต้องได้รับการตอบสนอง (deficiency needs) กับความจำเป็นที่สามารถตอบสนองได้ด้วยตัวเอง (self-actualization) ความจำเป็นอย่างแรกเป็นความต้องการการตอบสนองจากภายนอก แต่ความจำเป็นประเภทหลังนั้นโดยคำจำกัดความก็คือตนเองสามารถทำให้เกิดขึ้นได้ โดยเพียงตระหนักหรือหยั่งรู้ โดยไม่ต้องการทรัพยากรเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด สำหรับความจำเป็นที่ต้องได้รับการตอบสนองนั้น อาจแบ่งออกเป็นสองขั้นตอน คือ ความต้องการทางสังคม (social needs) และความต้องการทางวัตถุ สำหรับความต้องการทางสังคมนั้น คือ ความต้องการตอบสนองทางสังคมที่ไม่จำเป็นต้องมีวัตถุมาเกี่ยวข้อง ถ้าหากจำเป็นต้องมีวัตถุมาเกี่ยวข้องก็เป็นเพียงวัตถุที่ช่วยให้สังคมได้ตอบสนองอย่างนั้น ส่วนความต้องการทางวัตถุนั้นแน่นอนว่าจะต้องได้รับการตอบสนองทางวัตถุอย่างน้อยในระดับหนึ่งเป็นสำคัญ ซึ่งจะแสดงได้จากภาพดังนี้

ภาพที่ 7.1
ลำดับขั้นของความจำเป็น (คุณค่า) ตามแบบของมาสโลว

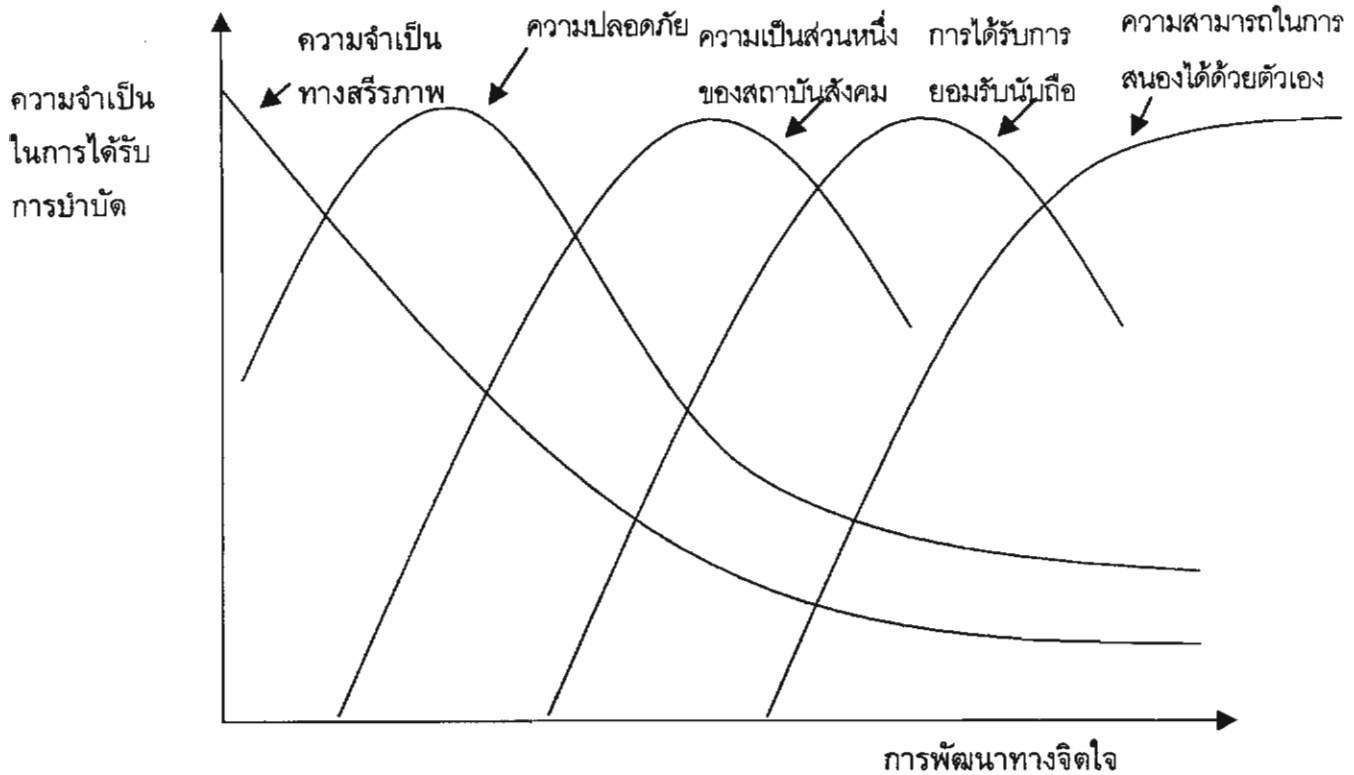
* ที่เขียนไว้ข้างบนนี้มีความสำคัญเท่ากัน คือมิได้มีลำดับชั้นตามบรรทัดที่เขียนไว้ อาจจะเขียนสลับกันอย่างไรก็ได้

ความจำเป็นพื้นฐาน (basic needs) คือความจำเป็นด้านสรีรภาพ มนุษย์ทุกคนจะมีชีวิตรอดได้จะต้องได้รับอาหาร น้ำ ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม ถ้าความต้องการเหล่านี้ไม่ได้รับการบำบัด ร่างกายก็จะเรียกร้องให้ใช้ความสามารถที่มีอยู่ทั้งหมดที่จะทำให้ได้รับการสนองความจำเป็นเบื้องต้นเหล่านี้ หลังจากที่ได้รับการตอบสนองในระดับหนึ่ง ความกดดันดังกล่าวก็จะหายไป เปิดโอกาสให้ความจำเป็นอย่างอื่นเข้ามาเรียกร้องความสนใจแทนที่ เป็นต้นว่าความจำเป็นที่จะต้องได้รับการตอบสนองขั้นพื้นฐาน เปลี่ยนมาเป็นความหวังไยว่าจะมีความมั่นคงและปลอดภัยหรือไม่ ส่วนหนึ่งของหลักประกันดังกล่าวที่สำคัญก็คือ ความจำเป็นทางสรีรภาพจะต้องได้รับการบำบัดอย่างแน่นอนทุกครั้ง ซึ่งก็จะสร้างความปลอดภัยและมั่นคงได้ในระดับหนึ่ง ขั้นต่อไปก็คือความมั่นคงและปลอดภัยจากการถูกคุกคามหรือความสูญเสียที่เกิดจากการกระทำของผู้อื่น โดยสรุปก็คือ ความมั่นคงอันเกิดจากความมั่นใจในการได้รับการตอบสนองทางสรีรภาพ และการได้รับการคุ้มครองจากสังคม ข้อนี้คือความจำเป็นในกลุ่มที่สอง ซึ่งอยู่ในกลุ่มที่เรียกว่า ความจำเป็นทางวัตถุ

ความจำเป็นในกลุ่มที่สาม ขยับขึ้นมาเป็นความจำเป็นทางสังคมที่เรียกว่าความรู้สึกในการเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันทางสังคม ซึ่งก็หมายความว่า การเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ชุมชน หรือสังคมในระดับที่กว้างขึ้นไป มีส่วนร่วมตลอดจนมีความหมายในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสถาบันทางสังคมเหล่านั้น ส่วนในกลุ่มที่สี่นั้นก็ยังเน้นการที่จะได้รับการตอบสนองจากสังคม คือความจำเป็นในการได้รับการยอมรับนับถือ หรือ รู้สึกว่าตัวเองมีค่าบ้างในสังคม หรือสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งมักจะปรากฏออกมาในรูปของผลจากการทำงาน เป็นต้นว่าเป็นงานที่มีผลิตภาพ (productive) และมีคุณค่าจากการทำสิ่งนั้น ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าเป็นความจำเป็นเบื้องต้นทางสังคม (basic social need)

ในบรรดาความจำเป็นทั้งหมดที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ เป็นความจำเป็นที่จะต้องได้รับการตอบสนอง ถ้าหากไม่ได้รับการตอบสนองก็จะรู้สึกขาดตกบกพร่อง เหมือนสภาวะความผิดปกติของร่างกายเมื่อไม่ได้รับวิตามิน แร่ธาตุ หรือสารอาหารครบบริบูรณ์ แต่ก็ไม่สำคัญเท่ากับการขาดแคลนความจำเป็นเบื้องต้น คือความจำเป็นของปัจจัยสี่ ซึ่งจะเกิดขึ้นเป็นระลอก แต่เมื่อได้รับการบำบัดก็จะสงบลงไป เมื่อถึงเวลาก็จะกลับมาใหม่ แต่ถ้าหากมีหลักประกันว่า สิ่งนี้จะได้รับการบำบัดทุกครั้งไปเมื่อเกิดความจำเป็น ความจำเป็นลำดับที่สูงกว่าจึงจะเริ่มปรากฏตัวขึ้น ดังที่แสดงในภาพข้างต้นแล้ว

ภาพที่ 7.2
พัฒนาการของความจำเป็น (คุณค่า)

หลังจากที่ความจำเป็นชนิดที่ต้องการการตอบสนอง หรือความจำเป็นขั้นต่ำกว่าได้รับการตอบสนอง บุคคลก็สามารถพัฒนาได้ต่อไป ขั้นตอนนี้เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาของมนุษย์ นั่นคือ ความจำเป็นที่สามารถตอบสนองได้ด้วยตัวเอง ซึ่งเป็นการพัฒนาที่สร้างสรรค์และเป็นความจำเป็นสุดยอดของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ที่มีความเจริญทางจิตใจและมีสุขภาพจิตดี ลักษณะที่สำคัญของความจำเป็นหรือคุณค่าในระดับนี้ก็คือ การได้รับการบำบัดจะยิ่งเพิ่มพลังของความจำเป็นดังกล่าว แทนการลดกำลังลง นั่นก็คือเมื่อมนุษย์มีความรัก ความจริง มีความยุติธรรม และความปรารถนาที่จะช่วยเหลือผู้อื่น พลังเหล่านั้นจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถ้าได้ทำสำเร็จ แทนที่จะลดลง ในภาพ 7.2 เส้นกราฟ ซึ่งแสดงความสามารถในการสนองความต้องการได้ด้วยตัวเองจึงไม่ลดลงมีแต่เพิ่มขึ้น ดังนั้นพัฒนาการดังกล่าวจะช่วยให้คนเป็นมนุษย์ได้โดยสมบูรณ์ จึงถือได้ว่าเป็นความจำเป็นทางคุณธรรม (moral needs)

เส้นแบ่งระหว่างความจำเป็นที่ต้องได้รับการตอบสนอง กับความสามารถในการสนองได้ด้วยตนเองนั้นมีเส้นแบ่งที่ชัดเจน โดยมีความสามารถในการนับถือตนเองเป็นพรหมแดนของเส้นแบ่งดังกล่าว จากผลการศึกษาของ มาสโลว์ และ โรเจอร์ส แสดงให้เห็นว่า

บุคคลที่บรรลุถึงขั้นสนองได้ด้วยตัวเองนั้น จะเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ เป็นคนฉับไว แต่ก็มีวินัย ไม่แสวงหาอำนาจ และมีแนวโน้มที่เห็นคุณค่าและความสำคัญของบุคคลอื่น มีทัศนคติที่เป็นประชาธิปไตยสูง ชอบที่จะทำงานกับองค์กรที่มีการจัดการแบบกระจายอำนาจ ชอบมีความสัมพันธ์ลักษณะร่วมมือกันแทนการแข่งขัน (โปรดดู Maslow, 1970, บทที่ 11)

จากลักษณะดังกล่าวทำให้เกิดแนวโน้มในทางที่อาจจะมีความเข้าใจว่า ผู้ที่มีคุณลักษณะดังกล่าวได้นำจะเป็นผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจ เพราะว่าความจำเป็นทุกอย่างได้รับการตอบสนองหมดแล้ว ซึ่งไม่เป็นความจริง เพราะมีนักวิชาชีพอิสระ นักวิชาการและศิลปินเป็นจำนวนมากที่ไม่ได้มีฐานะมั่งคั่งทางเศรษฐกิจ แต่ข้อเท็จจริงก็คือ ถ้าหากบุคคลยังอยู่ในฐานะที่ขาดแคลนในทุกสิ่งทุกอย่าง การจะพัฒนาจิตใจและความสามารถในระดับที่สูงกว่าจะเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น ซึ่งไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีคนประเภทดังกล่าวเลย แต่ถ้าจะให้ดีแล้วก็คือ ถ้าสามารถสนองความจำเป็นขั้นต่ำได้สำหรับทุกคน จะเป็นหลักประกันที่ดีที่ส่งเสริมการพัฒนามนุษย์ มีการเห็นเช่นเดียวกัน ที่ผู้ที่ขาดแคลนทางวัตถุสามารถเป็นบุคคลที่สร้างสรรค์ได้ ซึ่งจะช่วยให้คนโดยทั่วไปเข้าใจถึงระดับขั้นของความจำเป็นได้มากขึ้น นั่นก็คือในระดับความจำเป็นที่สูงขึ้น หลังจากเมื่อบุคคลผู้นั้นมีประสบการณ์ หรือสามารถทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ให้กับสังคมแล้ว จะมีแนวโน้มที่จะแสวงหาความมั่งคั่งจากวัตถุหรือคิดสะสมทรัพย์สินน้อยลง

จิตวิทยาและเศรษฐศาสตร์

ถ้าหากมนุษย์เป็นส่วนที่สำคัญที่สุดของวิชาเศรษฐศาสตร์ จิตวิทยาก็ยังมีความสำคัญยิ่งสำหรับอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ เพราะมนุษย์ย่อมมีปฏิกริยากับตัวเอง ต่อมนุษย์อื่นและสภาพแวดล้อม ตามพื้นฐานทางจิตวิทยาของแต่ละบุคคล ถ้าเปรียบเทียบกับบ้าน จิตวิทยาคือโครงสร้างของบ้าน ซึ่งกำหนดรูปร่างและความแข็งแรงของบ้าน แต่หลังจากบ้านเสร็จแล้ว บ้านมักจะได้รับความนิยมจากความสวยงาม ความน่าอยู่ ในความสวยงามและความน่าอยู่ดังกล่าว จำเป็นต้องมีพื้นฐานค้ำยันอยู่ เศรษฐศาสตร์ที่เข้าใจมนุษย์บนพื้นฐานทางจิตวิทยาที่ตื่นขึ้น นอกจากทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์ไม่สามารถอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ได้ดีพอแล้ว ยังอาจทำลายมนุษย์เองไปในที่สุดด้วย การเข้าใจมนุษย์ในแง่การลำดับขั้นความจำเป็นของมนุษย์ จึงเป็นอีกแง่มุมหนึ่งของการวิเคราะห์จิตวิทยามนุษย์ที่ลึกลงไปกว่าการเห็นว่ามนุษย์เป็นเพียงมนุษย์เศรษฐกิจ (economic man) เพราะได้ครอบคลุมมิติต่างๆ ของมนุษย์เข้าไปด้วยแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความสามารถในการสนองได้ด้วยตนเอง (self - actualization)

เมื่อกล่าวถึงความจำเป็น (needs) ในที่นี้จะต้องอธิบายความหมายว่ามีความหมายใช้แทนกันได้โดยตรงกับคำว่า คุณค่า (values) เมื่อมนุษย์มีความจำเป็นในเรื่องใดเรื่อง

หนึ่งหมายความว่าเขาให้คุณค่ากับสิ่งนั้นๆ ถ้าหากมนุษย์ยังต้องต่อสู้กับความขาดแคลนวัตถุ ในเบื้องต้นอยู่ทุกวัน เขาย่อมไม่มีโอกาสที่จะให้คุณค่ากับการนับถือตนเอง หรือศักดิ์ศรีของ ความเป็นมนุษย์ การได้รับอาหารหรือวัตถุที่เขาต้องการจะมีคุณค่ามากกว่าการมีศักดิ์ศรี แต่ เมื่อความจำเป็นเบื้องต้นได้รับการบำบัด จิตของมนุษย์ก็จะไต่ระดับจากคุณค่าที่ได้รับจาก การมีวัตถุ ไปสู่คุณค่าที่ได้รับจากการค้นพบความคิดสร้างสรรค์ หรือการมีความรักต่อกัน การ ยกระดับคุณค่าดังกล่าว เป็นการยกระดับความเข้าใจและการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง ผู้ที่เจริญขึ้น ด้านจิตใจและความคิด จะเปลี่ยนความคิดจากการหลงตัวเอง หรือหาประโยชน์ให้ตนเอง จาก การมีทรัพย์สิน อำนาจและสถานภาพในสังคม ไปสู่คุณภาพที่สูงกว่าการเห็นแก่ตัว และก้าวต่อ ไปสู่การเป็นตัวของตัวเองตามธรรมชาติ (authentic selfhood)

แต่ถ้าหากมนุษย์หยุดการเติบโต เนื่องจากมีความคิดว่าความจำเป็นขั้นต่ำที่ได้ รับการสนองตอบไม่เพียงพอ ความหลงตัวก็จะอยู่กับเขาต่อไป และแสวงหาความต้องการทาง วัตถุไม่มีที่สิ้นสุด ดังนั้นในแง่จิตวิทยาทางเศรษฐศาสตร์แนวมนุษยนิยม มนุษย์จึงมีสองส่วน ในส่วนที่ยังเห็นแก่ตัวซึ่งเป็นข้อสมมติหลักของเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก กับมนุษย์ที่พัฒนาจน พ้นความเห็นแก่ตัวเองแล้ว เป็นมนุษย์ที่พึงปรารถนาในแบบของเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม ซึ่ง จะเป็นมนุษย์ที่มีพลังสร้างสรรค์แก่สังคมและเพื่อนมนุษย์อย่างไม่มีที่สิ้นสุด โดยความจำเป็น ระดับสูงนี้เกิดจากวิวัฒนาการและเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งมีชีวิต

ความหมายของเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม

หลังจากที่ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับความหมายในเรื่อง มนุษยนิยม (humanism) มาพอสมควร โดยเน้นมนุษย์ตามแนวคิดจิตวิทยาแบบ มาสโลว์ เริ่มต้นจากความ จำเป็น คือ คุณค่าจากระดับต่ำที่ต้องใช้วัตถุเป็นเครื่องตอบสนองความจำเป็น จนถึงระดับสูงที่ มนุษย์มีความรัก มีความสร้างสรรค์ มีความสามารถที่จะสร้างสิ่งที่ดีงามแก่เพื่อนมนุษย์และแก่ โลกได้ อันเป็นภาวะการเจริญเติบโตหรือการเจริญวัยทางจิต ยิ่งมนุษย์มีความเจริญวัยทางจิต สูงเท่าไร ก็จะมีความต้องการวัตถุลดน้อยลง เพราะสิ่งเหล่านั้นไม่มีความสำคัญหรือให้ความ หมายแก่ชีวิตมนุษย์ มาถึงจุดนี้สมควรที่จะให้ความหมายของเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม (humanistic economics) ตามคำจำกัดความของลูตซ์ และลักซ์ (Lutz and Lux, 1979; 23) ดัง ต่อไปนี้

เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมนั้นคือกรอบความคิดทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความเข้าใจในทางทฤษฎี รวมทั้งการออกแบบการจัดระบบสถาบัน เพื่อที่จะทำให้เกิดกระบวนการผลิต

การกระจายผลผลิต และการบริโภค ที่จะช่วยให้ลำดับขั้นของความจำเป็นของมนุษย์ ได้รับการตอบสนองอย่างเต็มที่

ทั้งนี้เนื่องจากเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมมุ่งประเด็นไปที่คุณค่าที่สำคัญ นั่นก็คือ ชีวิต ของมนุษย์ และคุณภาพชีวิต แทนที่จะเน้นตามแบบที่เคยนิยมกันในวิชาเศรษฐศาสตร์ที่เน้นในเรื่องของความมั่งคั่งของทรัพย์สิน เงินทอง และเน้นความต้องการ (wants) จุดเน้นจึงอยู่ที่การพัฒนาทางจิตและความจำเป็น (needs) โดยสรุปก็คือ เศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมเห็นคุณค่าที่จำเป็นต่อชีวิตมนุษย์ แทนการเน้นความมั่งคั่งของทรัพย์สินเงินทอง ซึ่งอาจจะไม่ใช่สิ่งที่จำเป็นที่สุดสำหรับชีวิตมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมนุษย์ที่ได้พัฒนาให้เป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ดังนั้นประเด็นที่สำคัญที่สุดก็คือ การส่งเสริมให้มนุษย์ได้มีวิวัฒนาการไปสู่การเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์ ถ้าจะใช้พุทธธรรมมาอธิบายประกอบก็คือการที่จะทำให้มนุษย์ได้มีสภาพเป็นพุทธ คือ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน ด้วยเหตุนี้จุดเน้นของเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมจึงมีลักษณะใกล้เคียงกับพุทธเศรษฐศาสตร์ คือเน้นในการศึกษา เหตุผล เจื่อนใจ และสภาพแวดล้อมที่จะช่วยส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาของมนุษย์และสังคม

แนวคิดเรื่องความสามารถในการตอบสนองได้ด้วยตนเอง (self-actualization) ของ มาสโลว์ ก็เป็นเพียงแนวความคิดหนึ่งในทัศนะที่หลากหลายเกี่ยวกับชีวิตที่ดี (good life) รวมทั้งประเด็นคำถามว่าจะไปให้ถึงจุดหมายดังกล่าวได้อย่างไร อย่างไรก็ตามวิธีการตามแบบมนุษย์นิยมไม่ว่าจะมีข้อกำหนดที่เปิดเผยหรือแฝงอยู่ ที่สำคัญก็คือ การให้ความสำคัญต่อลำดับขั้นของความจำเป็น นักเศรษฐศาสตร์ในสำนักนี้ทุกคนจะให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตในระดับ “สูง” และความจำเป็นขั้นต่ำของชีวิต แต่ถ้าหากจะใช้วิธีของ มาสโลว์ ย่อมจะช่วยให้การวิเคราะห์มีความกระชับชัดเจนยิ่งขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์ยุคใหม่ที่พิจารณาจากแง่มุมของมนุษย์นิยม เมื่อถึงตรงนี้ควรที่จะได้อธิบายแนวคิด ความเป็นมาของกระแสแนวความคิดมนุษย์นิยมและแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสมนุษย์นิยมที่ได้มีวิวัฒนาการสืบเนื่องมาในสังคมตะวันตก และบางส่วนก็แพร่เข้าสู่แนวความคิดตะวันออก

แนวความคิดเศรษฐกิจจากแง่มุมของมนุษย์นิยม

อย่างที่ได้อ้างมาตอนต้นแล้วว่า วิชาเศรษฐศาสตร์ เริ่มจากภาษากรีก *oekonomia* ซึ่งแปลว่า ระเบียบเกี่ยวกับครัวเรือน (rule of household) ซึ่งมีความหมายถึงการจัดการภายในระบบการผลิต ในครอบครัวชนชั้นปกครองของกรีก (estate) แต่การจัดการนั้นมีความหมายที่กว้าง ที่กินความไปเป็นการดูแลสุขภาพร่างกายและจิต ตลอดจนถึงสิ่งของต่างๆ ในขณะเดียวกัน กรีก ก็ได้ใช้คำที่มีความหมายเกี่ยวกับ *political economy* ด้วย หมายถึงการ

จัดการนครรัฐ แบบของกรีก และเมื่อมาถึงสมัยกลางในยุคของปราชญ์ สำนักสกอลาสติก ซึ่งมี ความเกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับศาสนจักรโรมันคาทอลิก วิชาเศรษฐศาสตร์จะต้องรับใช้คุณค่า ของชีวิตที่โยงไปสู่ศรัทธาในพระเจ้า ในยุคเดียวกันนี้ก็มีนักคิดมนุษยนิยมชาวดัช ชื่อ ดีสิเดริอุส อีราสมุส (Desiderius Erasmus) เขียนหนังสือชื่อ *Praise of Folly* ล้อเลียนการครอบงำความ คิดของศาสนจักรนิกการโรมันคาทอลิก โดยสำนักสกอลาสติก ทำให้วัฒนธรรมของมนุษย์ในยุค นั้นอยู่ในกรอบที่แคบ และไม่สอดคล้องกับความเป็นมนุษย์ (Lutz and Lux, 1979: 4)

หนังสือเศรษฐศาสตร์ที่อาจจะจัดได้ว่าอยู่ในแนวเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมในยุค กลางคือ หนังสือ *Utopia* โดย โธมาส มัวร์ (Thomas More) พิมพ์เผยแพร่ในปี 1516 เป็น ภาษาละติน และได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษต่อมา สะท้อนสภาพเศรษฐกิจของอังกฤษใน ยุค ทิวดอร์ (Tudor) ซึ่งอธิบายถึงการก่อกำเนิดของแรงจูงใจในการหากำไร (profit motive) ที่ เกิดจากการค้า อันมีผลกระทบต่อสังคมศักดินาที่มีลักษณะศักดินา มีผลทำให้เกิดความทุกข์ยาก ขนานใหญ่กระทบต่อคนทั่วไป เกิดมีอาชญากรรมแผ่ขยายอย่างกว้างขวาง เกิดสภาพการใหม่ คือความไม่เท่าเทียมกันและความยากจน ส่วนที่สองของหนังสือนี้ เสนอทางเลือกของระบบ เศรษฐกิจ ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความจำเป็นของมนุษย์ เพื่อที่จะช่วยให้สมาชิกในสังคมมนุษย์ทุก คนสามารถเข้าถึงสภาวะการมีความสุขอย่างสูงสุด (highest state of happiness) ในความ หมายแบบของ มาสโลว์ ที่เรียกว่า ความสามารถในการสนองได้ด้วยตัวเอง (self-actualization)

หลังจากนั้นต่อมาเศรษฐกิจในยุโรปก็เข้าสู่ยุคพาณิชย์กรรมเต็มรูปแบบ (mercantilism) และหนังสือ *Wealth of Nations* ของอดัม สมิท ก็เป็นส่วนหนึ่งของการโจมตี เศรษฐกิจยุคพาณิชย์นิยมดังที่ได้กล่าวไปแล้ว

ซิมองด์ เด ซีสมองติ

ซิมองด์ เด ซีสมองติ (Simonde de Sismondi, 1773 - 1842) เป็นนักเศรษฐ ศาสตร์ชาวสวิส เชื้อสายฝรั่งเศส เกิดในกรุงเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ และมีฐานันดรศักดิ์ เป็น เคาต์ (Count) เขาเป็นผู้สานต่อความคิดทางเศรษฐศาสตร์ของ อดัม สมิท ช่วงต้นชีวิต ของเขา กล่าวคือเมื่ออายุได้ 30 (ค.ศ. 1803) ได้พิมพ์หนังสือชื่อ *De la Richesse Commerciale* เป็นหนังสือที่สนับสนุนแนวความคิดของ สมิท ด้วยเหตุผลดังกล่าว 10 ปีต่อมา เขาได้รับเชิญให้เขียนคำจำกัดความของคำว่า 'political economy' ในหนังสือ เอนไซโครปีเดีย ที่มีชื่อของเมืองเอดินเบอร์ก นั่นก็คือ *Brewster Encyclopedia* เมื่อเสร็จงานนี้ในปี 1815 ซี สมองติ ก็เริ่มงานเขียนใหม่ แต่คราวนี้เป็นการหักมุมไปจากแนวคิดคลาสสิก ซึ่งอาจจะถือได้ว่า

เป็นงานเขียนหนังสือเศรษฐศาสตร์แนวมนุษยนิยมเล่มแรก ในปี 1819 ชื่อ *The New Principles of Political Economy* ซึ่งเพิ่งจะได้รับการแปลเป็นภาษาอังกฤษในปี 1991

โดยในหนังสือเล่มนี้ ซีสมอนดี ได้เริ่มโดยการแนะนำว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองเป็นส่วนหนึ่งของศาสตร์เกี่ยวกับรัฐบาล ด้วยเหตุนี้ เศรษฐศาสตร์การเมืองจะต้องหรือควรจะมีวัตถุประสงค์หลัก ในการยกระดับสวัสดิการของประชาชนทุกคน และรวมทุกคนเอาไว้ในสังคม ซึ่งควรจะทำให้บรรลุเป้าหมายสูงสุดนี้โดยการหาช่องทางและโอกาสที่สอดคล้องกับธรรมชาติของมนุษย์ ขณะเดียวกันก็ควรที่จะมีเป้าหมายที่จะมุ่งให้หลักประกันในการแบ่งปันสวัสดิการเหล่านี้ไปยังทุกคนในสังคมให้มากที่สุด (Sismondi, 1991 : 21)

กรณีที่ ซีสมอนดี มีความคิดเปลี่ยนไปดังเช่นที่ยกมาแสดงไว้ข้างบนนี้ เพราะในช่วงที่เขามีโอกาสเดินทางไปในยุโรป คือ ระหว่าง สวิสเซอร์แลนด์ ฝรั่งเศสและอังกฤษ เขาได้สังเกตเห็นว่า มืออันมองไม่เห็นของ อדם สมิธ ได้สร้างความทุกข์ยากให้กับผู้คนเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนงานในโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งไม่ได้รับผลประโยชน์จากความมั่งคั่งแต่อย่างใด นอกจากนั้น มืออันมองไม่เห็น ยังทำงานในลักษณะไม่เป็นจังหวะ ทำให้เกิดวิกฤติการณ์เป็นระยะ จากการผลิตมากเกินไป และมีการว่างงานมากเกินไป อาจจะกล่าวได้ว่า ซีสมอนดี เป็นนักเศรษฐศาสตร์บุคคลแรกที่ค้นพบวัฏจักรธุรกิจ (business cycle) และชี้ให้เห็นว่าสาเหตุของความไม่เท่าเทียมกันขยายตัวเพิ่มมากขึ้น โดยที่ความมั่งคั่งไปตกอยู่กับคนจำนวนน้อยที่เป็นเจ้าของกิจการ ในขณะที่ตลาดภายในประเทศกลับหดตัวลง ทำให้อุตสาหกรรมจะต้องพึ่งตลาดต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น (Lutz and Lux, 1979; 30)

ดังนั้น วัตถุประสงค์ของวิชาเศรษฐศาสตร์ควรจะอยู่ที่มนุษย์ไม่ใช่ความมั่งคั่ง แต่ไม่ได้หมายความว่าความมั่งคั่งไม่มีประโยชน์อะไร ความมั่งคั่งจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อสามารถสร้างความสุขให้แก่ทุกคน กล่าวคือจะต้องสามารถเลี้ยงดูทุกคนให้มีอาหารพอเพียง เสื้อผ้าพอเพียง มีที่อยู่อาศัยที่ดีพอ และมีหลักประกันว่าอนาคตจะไม่เลวลงไปกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบันทั้งคนมีและคนจน เขาตั้งข้อสังเกตว่า “การมีอยู่อย่างพอเพียง มีความจำเป็นสำหรับชีวิต และต่อการพัฒนาทางคุณธรรมและจริยธรรมทุกด้าน รวมทั้งพัฒนาการด้านสติปัญญา ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์จะขาดมิได้ ด้วยเหตุนี้สังคมจึงจะต้องให้ความสำคัญกับความมั่งคั่งของร่างกาย (bodily wealth) ก่อนอื่น จะต้องจัดหาให้ได้ตามที่ร่างกายต้องการ มิฉะนั้นแล้วสุขภาพและจิตใจของคนจะสูญเสียไป การได้รับการตอบสนองทางวัตถุของความจำเป็นเหล่านี้ จะเปิดทางให้เกิดความต้องการอย่างใหม่ (new wants) เป็นต้นว่า การค้นหาสุนทรียภาพ ความงามทางจริยธรรม และปัญญา หรือกล่าวโดยสรุปคือ เป้าหมายสุดท้ายของเศรษฐศาสตร์การเมืองก็คือ การให้หลักประกันในการพัฒนามนุษย์ทุก ๆ คน (Lutz, 1992; 91)

ซีสมองติ มีความกังวลเกี่ยวกับสวัสดิการที่น้อยนิดของคนยากจน ทำให้เขาต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ วิเคราะห์ปัญหาวิกฤติการณ์ทางการเงินที่เกิดขึ้นซ้ำแล้วซ้ำเล่า จากสภาวะวัฏจักรธุรกิจที่เริ่มจะสังเกตเห็นได้ชัดเจน ทำให้เขาพยายามคิดสิ่งที่อาจจะเรียกในปัจจุบันว่า วิชาทฤษฎีเศรษฐศาสตร์มหภาค ที่อธิบายการบริโภคที่น้อยเกินไป (underconsumption) อันเกิดจากปัญหาการกระจายรายได้ที่ไม่เป็นธรรม และก่อให้เกิดการปรับตัวที่ไม่ได้ดุลยภาพ ซึ่งนำไปสู่การโต้แย้งทฤษฎีของนักเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัยในยุคของเขา คือ ริคาโด (Ricardo) เซย์ (Say) มัลธัส (Malthus) และแมคคัลลอค (McCulloch) แต่มีใครให้ความสนใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ริคาโด กล่าวว่าในประเทศอังกฤษคงจะมีคนไม่เกิน 25 คน ที่เข้าใจงานของ ซีสมองติ พร้อมกันนั้นยังกล่าวอีกว่า วิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองของอังกฤษขณะนี้เปลี่ยนไป เป็นการเล่นสำนวนโวหารที่ยากจะเข้าใจ ทำให้ความหมายที่แท้จริงของวิชาเศรษฐศาสตร์หายไป พร้อมกับมีความเป็นนามธรรมเพิ่มมากขึ้น มีแนวโน้มที่จะกลายเป็นศาสตร์เทียม (occult science) ในยุคที่คนมีความทุกข์ยาก ยิ่งมีความจำเป็นที่ศาสตร์แขนงนี้จะใช้ภาษาให้คนทั่วไปเข้าใจได้ง่าย เพื่อช่วยให้เกิดความรู้ที่สอดคล้องกับความจำเป็นของทุกคน จะต้องทำให้ทุกคนเข้าใจและนำมาใช้ได้ในความเป็นจริง (Routh, 1989; 3) โดยความเป็นจริง ซีสมองติได้เริ่มต้นไว้ในหนังสือของเขาแล้วว่า “อาจจะไม่มีการแสดงเหตุผลอย่างใดที่สร้างความผิดพลาดได้มากเท่ากับการสร้างสมมติฐานเกี่ยวกับโลกให้ผิดไปจากโลกแห่งความเป็นจริงโดยสิ้นเชิง เพียงแต่เพื่อแสวงหาวิธีการคำนวณตามแบบของตนให้เห็นชัดเจน ทั้งนี้เพราะความเข้าใจที่เกิดจากความเป็นไปได้ ที่แฝงอยู่ในข้อสมมติฐาน ทำให้ไม่สามารถที่จะแยกได้ระหว่างส่วนที่ขัดแย้งและส่วนที่เป็นผลตามมา เป็นผลให้มีการนำเอาเหตุผลที่ไม่ถูกต้องมาใช้อธิบาย” (Routh, 1989; 4)

ด้วยเหตุผลดังกล่าว งานเขียนของ ซีสมองติ จึงไม่น่าหนักเพราะได้รับการปฏิเสธจากนักเศรษฐศาสตร์ชื่อดังแห่งยุคคือ ริคาโด จะมีก็แต่ เซย์ (Say) ซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวฝรั่งเศส ที่เป็นผู้ที่อธิบายทฤษฎีว่า อุปทานเป็นผู้สร้างอุปสงค์ขึ้นมา มีการปรับปรุงแก้ไขงานเขียนที่แก้ไขครั้งสุดท้ายชื่อ *Traite* ซึ่งเป็นการพิมพ์ครั้งที่ 5 จึงเรียกได้ว่างานของ ซีสมองติ เกือบจะไม่มีน้ำหนักแต่อย่างใดในยุคนั้น

อย่างไรก็ตาม หลักการในความคิดของ ซีสมองติ ถือว่าเป็นหลักการสำคัญ ที่อธิบายลำดับขั้นของความจำเป็นตามแบบของ มาสโลว เขาเน้นถึงความสำคัญที่จะต้องให้ความสำคัญจำเป็นทางสรีรภาพได้รับการตอบสนองก่อน นั่นคือ “ในลำดับแรก สังคมจะต้องให้ความสำคัญกับการให้หลักประกันทางวัตถุว่าทุกคนจะมีชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง เพื่อที่ในขั้นต่อไปจะได้

พยายามหาหนทางที่จะช่วยทำให้ความมั่งคั่งทางวัตถุที่แรงงานเป็นผู้ผลิต ได้สร้างความผาสุกให้แก่ทุกคน" พร้อมกับกล่าวว่า

นอกเหนือจากนักเศรษฐศาสตร์ที่มีมาก่อนหน้านี้ เศรษฐศาสตร์การเมืองมีความสัมพันธ์กับจิตวิญญาณ และกับปัญญา แต่ความพอเพียงในเบื้องต้นนั้นมีความจำเป็นสำหรับชีวิต และเมื่อมีชีวิตแล้วคุณธรรมต่างๆ ก็พัฒนาต่อไปได้ ซึ่งรวมไปถึงการพัฒนาทางปัญญา ซึ่งมีความสำคัญต่อมนุษยชาติ ดังนั้นสังคมและปัจเจกชนจะต้องนึกถึงความสมบูรณ์ของร่างกายก่อนสิ่งอื่น ซึ่งจะต้องสนองความต้องการและการพัฒนา เพราะถ้าหากร่างกายไม่มีสุขภาพสมบูรณ์ ความสุขจากการได้พักผ่อนหย่อนใจจะเป็นไปไม่ได้ และเมื่อเป็นเช่นนี้สุขภาพจิตก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ (Sismondi, 1965; 123)

ซิสมอนติ เสนอให้รัฐบาลลดจำนวนวันทำงาน ยกเลิกแรงงานเด็กและมีการกระจายทรัพย์สินโดยใช้ภาษีในอัตราที่ก้าวหน้า มือที่มองเห็นได้ของรัฐบาลควรจะจัดหาสวัสดิการให้คนงานเมื่อถูกเลิกจ้าง เจ็บป่วยและ ชราภาพ ลักษณะดังกล่าวจะจูงใจไม่ให้ผู้ประกอบการแสวงหาแต่กำไรและความมั่งคั่งจากการลดสวัสดิการแก่คนงานลง นอกจากนั้นยังได้เตือนให้ระวังภัย อันเกิดจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และเน้นการส่งเสริมให้ชาวนามีธุรกิจขนาดเล็กในชนบทเองเพื่อความอยู่รอด ข้อเสนอทั้งหมดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเลยในขณะที่ยุติสาหกรรมและเมืองในฝรั่งเศส เช่นเดียวกับที่อื่น ๆ ในยุโรป มีการขยายตัวขึ้นอย่างรวดเร็ว ซิสมอนติ รู้สึกถึงความจริงอันเจ็บปวดนี้ดี และก่อนเสียชีวิตในปี 1842 เขาได้เขียนไว้ในบันทึกประจำวันว่า

ฉันร้องไห้ ดูแลตัวเองให้ดี ตัวเธอเต็มไปด้วยบาดแผล เธอเห็นการถูกทำร้ายและทุกข์ทรมาน ที่ไม่รู้ว่ามีอะไรความชั่วร้ายที่พวกเขาเหล่านั้นประสบอยู่จะมาเยือน แต่ยังคงต้องนอนร้องครวญครางอยู่ข้างทางบนถนนที่เธอถูกชนและข้ามเลยไป ฉันร้องขอความช่วยเหลือแต่ไม่มีใครได้ยินเสียงร้องของฉันเลย ฉันร้อง แตรถของอวิชชา (Car of Juggernaut) ก็ยังคงวิ่งต่อไป ทำให้มีผู้เคราะห์ร้ายเกิดขึ้นอีกมากมาย (Sismondi, 1965; 455)

จอห์น สจวต มิลล์

ในบรรดานักเศรษฐศาสตร์สำนักคลาสสิกในสายของ อדם สมิท นอกจากจะมี จอง แบบติสต์ เซย์ (Jean Baptiste Say) และ เดวิด ริคาโด (David Ricardo) แล้ว นักเศรษฐศาสตร์ที่มีแนวคิดแบบมนุษยนิยมมากที่สุดผู้หนึ่งคือ จอห์น สจวต มิลล์ (John Stuart Mill : 1806 - 73) หนังสือของเขาที่ชื่อว่า *The Principles of Political Economy* ที่เขียนขึ้นในปี 1848 ใช้เป็นตำราเรียนที่มหาวิทยาลัยออกฟอร์ด จนถึงปี 1919 มิลล์ เป็นบุคคลแรกในสำนักนี้ ที่

แยกทฤษฎีที่ว่าด้วยการผลิต (laws of production) ออกจาก การกระจายผลผลิต (laws of distribution) เขากล่าวว่า การผลิตเป็นความจริงตามสภาพกายภาพจึงไม่มีอะไรที่ไม่ชัดเจน แต่ในการกระจายผลผลิตนั้นขึ้นกับกฎหมายและประเพณีของสังคม (laws and customs of the society) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของสถาบันของมนุษย์ (human institution) ดังนั้น ถ้าอธิบายตามความหมายนี้ วิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองก็ควรจะเป็นวิชาที่ว่าด้วย สถาบันที่เหมาะสมในการส่งเสริมการพัฒนาของมนุษย์

มิลล์ เองต้องการเห็นสังคมซึ่ง “ไม่มีใครยากจน และไม่มีใครปรารถนาที่จะร่ำรวยกว่า หรือมีเหตุผลที่จะต้องกลัวว่าต้องล้มลงเนื่องจากมีผู้ที่พยายามแข่งไปข้างหน้า (Mill, 1899 : 261) มิลล์ มีความเชื่อว่า “ความจำเป็นเบื้องต้น (prime necessities) ของความดีงามของมนุษย์ก็คือ วัฒนธรรมภายในของแต่ละบุคคล ซึ่งช่วยเสริมสร้างไม่เฉพาะแต่เหตุผลและจิตสำนึกเท่านั้น แต่สุนทรียภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ด้วย ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการพัฒนาในการจัดการศึกษานานใหญ่” มีผู้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า สำหรับ มิลล์ การมีเมตตา และการจัดการกับการหลงตัวในทางที่ถูกต้องเป็นหน้าที่ของการศึกษา ทั้งที่เป็นส่วนของปัจเจกชนและส่วนที่ต้องดำเนินการร่วมกัน (Harris , 1958 : 104) มิลล์ มีความเห็นว่าการมีเมตตาหรือความไม่เห็นแก่ตัวนั้นเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของมนุษย์ (Lutz and Lux, 1979 : 32)

ในฐานะที่เป็นศิษย์ของ เจเรมี เบนแธม มิลล์ คล้อยตาม เบนแธม ในเรื่องความหมายของอรรถประโยชน์ แต่ก็ค่อนข้างจะไม่เห็นด้วยกับการเน้นลัทธิสุขนิยม (hedonism) ในการอธิบายอรรถประโยชน์ของ เบนแธม เพราะเป็นการเน้นการหาความสุขจากวัตถุมากเกินไป เพราะการคิดในแนวทางดังกล่าว นอกจากจะไม่ช่วยปัจเจกชนในการสร้างบุคลิกภาพของตนเองแล้ว ยังเป็นการมองข้ามอีกครั้งหนึ่งของอารมณ์ความรู้สึกที่มนุษย์จะพึงมี รวมทั้งในส่วนที่จิตมนุษย์สามารถกำหนดวัตถุประสงค์ได้แน่นอน” นอกจากนั้น เบนแธม ยังมีได้ยอมรับว่ามนุษย์ “ในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิต มีความสามารถที่จะมีเป้าหมายทางจิตวิญญาณในที่สุด เพื่อบรรลุความปรารถนาภายในตัวเอง ในการกำหนดมาตรฐานความเป็นเลิศขึ้นได้เอง โดยไม่ต้องหวังความดีหรือความชั่วจากภายนอก นอกจากสติของมนุษย์เอง” (Harris, 1958 : 104-106)

คาร์ล มาร์กซ์ (1818 - 1883)

สำหรับคาร์ล มาร์กซ์นั้น มีสองบุคลิกอยู่ในตัวคนเดียวกัน บุคลิกหนึ่งนั้นคือบุคลิกของผู้ยึดมั่นในการเปลี่ยนแปลงสังคมตามวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ โดยอธิบายจากพลังทางเศรษฐกิจ เป็นความคิดที่เขาถืออยู่เดิมก่อนปี 1845 ซึ่งเป็นปีที่เขาเขียน Communist

Manifesto ความคิดของ มาร์กซ์ เปลี่ยนไปสู่การสนับสนุนความรุนแรงของการปฏิวัติภายหลัง จากที่เขาได้ร่วมมือกับ เองเงิลส์ อย่างใกล้ชิด

ในฐานะที่เป็นศิษย์ของ เฮเกิล (Hegel) และ ฟาวบาค (Feuerbach) มาร์กซ์ ยอมรับการตีความทางประวัติศาสตร์ ในฐานะเป็นการช่วยให้มนุษย์ก้าวไปสู่ความสามารถในการมีศักยภาพสูงสุดได้เอง (self-realization) แต่เนื่องจากสถาบันทางเศรษฐกิจในบางยุคสมัย ของประวัติศาสตร์ ได้สร้างชนชั้นในสังคมและความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้น ในลักษณะที่เป็น อุปสรรคต่อการพัฒนาศักยภาพดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคปฏิวัติอุตสาหกรรม ทำให้คนงานต้องสูญเสียศักดิ์ศรีและเสรีภาพ ต้องขายแรงงานในตลาดแรงงานให้กับเจ้าของโรงงาน นอกจากจะทำให้คนงานสูญเสียการควบคุมแรงงานของเขาเองแล้ว ยังเป็นการขายบางส่วนของตัว เขาเองไปด้วย แรงงานกลายเป็นปัจจัยภายนอกคนงาน และไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการมีชีวิต ของเขาอีกต่อไปในช่วงเวลาการทำงาน ดังนั้นเขาจึงไม่สามารถยอมรับตัวเองแต่ต้องปฏิเสธตัว เอง (Marx, 1972 : 60) ดังนั้นทุนนิยมจึงเป็นขั้นตอนหนึ่งของประวัติศาสตร์ที่จะนำไปสู่ระบบ ใหม่ ที่มนุษย์สามารถบรรลุศักยภาพสูงสุดได้ด้วยตัวเอง (self - realization) และมีความแปลก แยกจากตัวเองน้อยลง ความคิดของ มาร์กซ์ ส่วนนี้ได้รับการอ้างถึงบ่อย โดยนักสังคมนิยม สายมนุษย์นิยม เช่น อีริก ฟรอมม์ (Eric Fromm) และด้วยเหตุนี้ ลัทธิทุนนิยมจึงจะต้องประสบ ความล้มเหลวและมีประวัติศาสตร์ที่มีดมน ก็เพราะไปปิดกั้นมนุษย์ที่จะบรรลุศักยภาพสูงสุดได้ ด้วยตัวเอง โดยที่ใน Manuscripts ของ มาร์กซ์ เองได้เขียนไว้ว่า

จะเห็นได้ว่าในท่ามกลางความมั่งคั่งและความยากจนของเศรษฐศาสตร์การ เมือง จะประกอบไปด้วยมนุษย์ที่มีความร่ำรวยและมนุษย์ที่มากไปด้วยความจำเป็น (rich human needs) มนุษย์ร่ำรวยในขณะเดียวกันก็เป็นมนุษย์ที่มีความจำเป็นที่จะได้รับประสบ การณ์ทุกด้านในชีวิต (totality of human life - activities) เช่นเดียวกับคนที่ได้บรรลุศักยภาพสูง สุดแล้ว จากความจำเป็นภายใน (inner necessity) หรืออาจจะเรียกว่า ความจำเป็น (need) (Marx, 1972 : 77)

จอห์น รัสคิน

จอห์น รัสคิน (John Ruskin, 1819 - 1900) เป็นปราชญ์ร่วมสมัยกับ คาร์ล มาร์กซ์ แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏว่าทั้งสองคนรู้จักผลงานของกันและกัน รัสคิน เป็นนักประวัติศาสตร์ศิลปะที่มีชื่อเสียง เป็นนักเขียนที่มีความสามารถและเป็นผู้บรรยายที่มีความชำนาญ อาจจะถือได้ว่า รัสคิน เป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่สืบทอดความคิดของ ซีสมองติ ผ่าน โทมัส คาร์ลิล (Thomas Carlyle) ซึ่งเป็นอาจารย์ของเขา โดยที่ คาร์ลิล ศึกษาผลงานของ ซีสมองติ เมื่อครั้ง

ได้รับคำสั่งจาก ศาสตราจารย์บรูว์สเตอร์ (Professor Brewster) ให้แปลบทความของ ชีสมองติ ซึ่งจะตีพิมพ์ใน เอนไซโครปีเดีย ของ บรูว์สเตอร์ ซึ่งทำให้ คาร์ลิล ได้ศึกษางานอื่น ๆ ของ ชีสมองติ ต่อมาหลังจากนั้นเขาเองได้โจมตีเศรษฐศาสตร์การเมืองกระแสหลักว่าเป็นศาสตร์แห่งความหมายนะ (dismal science) และเป็นปรัชญาของหมู (pig philosophy)

เดิมนั้น รัสคิน มิได้สนใจวิชาเศรษฐศาสตร์โดยตรง แต่จำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับเครื่องหลังอายุของเขา สาเหตุมาจากที่เขาไม่สามารถสอนคนงานให้ชื่นชมศิลปะได้ ทำให้เขาเริ่มตระหนักว่าปัญหาดังกล่าวมิใช่เพราะคนเหล่านั้นเป็นกรรมกร แต่สภาพความตกต่ำของชีวิตทำให้ความจำเป็นทางสุนทรียภาพและความรู้สึกสนองตอบถูกปิดกั้น ขณะที่อายุ 40 ความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์การเมืองของเขาเองยังน้อยมาก แต่ก็จำเป็นที่จะต้องทำทนายบรมครูทางเศรษฐศาสตร์อย่าง จอห์น สจวต มิลล์ ในขณะที่นั้น ถึงแม้ในด้านหนึ่ง มิลล์ จะมีความเป็นนักเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมที่เห็นความสามารถในการพัฒนาของมนุษย์ทางด้านจิต และเน้นการกระจายผลผลิตให้เป็นไปตามกฎหมายและประเพณีสังคม แต่ มิลล์ ก็ยอมรับเช่นกันว่า การแสวงหาความมั่งคั่งของมนุษย์นั้นเป็นข้อสมมติฐานที่ใช้ได้ ที่สะท้อนความต้องการทางเนื้อหนังมังสา (fresh and skin) ของมนุษย์ ทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองเริ่มเปลี่ยนไปจากวิชาที่ใช้เหตุผลจากข้อเท็จจริง มาเป็นการใช้เหตุผลจากข้อสมมติฐานที่ตั้งขึ้น (hypothetical assumption) พร้อมทั้งได้เตือนว่า ถ้าหากใช้วิธีวิเคราะห์ในลักษณะดังกล่าว ข้อสรุปจะเป็นความจริงในลักษณะที่เป็นนามธรรม แต่จะไม่เป็นจริงตามสถานะการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในโลก ซึ่งเต็มไปด้วยปัจจัยขัดแย้ง (frictions) และปัจจัยรบกวนอื่น ๆ (disturbing cause) แต่คำเตือนดังกล่าวก็มีได้หยุดยั้งมิให้นักเศรษฐศาสตร์ในยุคต่อมา ประยุกต์ลักษณะนามธรรมเข้ากับสถานะการณ์ที่เป็นจริง

เป็นที่ทราบกันดีว่า จอห์น สจวต มิลล์ เป็นผู้ที่เริ่มนำความคิด ที่ในทศวรรษต่อๆ มา อัลเฟรด มาร์แชล (Alfred Marshall) เรียกว่า มนุษย์เศรษฐกิจ (Homo Oekonomus หรือ economic man) และด้วยแนวความคิดเช่นนี้ที่ รัสคิน โจมตี มิลล์ โดยเขียนหนังสือของเขาชื่อ *Unto This Last* หรือ “ตราบเท่าที่เป็นเช่นนี้”

ในบรรดาสิ่งหลอกลวงที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัยที่ฝังใจอยู่ในบรรดามนุษยชาติจำนวนมาก อาจจะกล่าวได้ว่าสิ่งที่ดูเหมือนว่าเป็นความแน่นอน จะเป็นสิ่งที่มีความน่าเชื่อถือถือน้อยที่สุด และในศาสตร์สมัยใหม่ที่มีชื่อว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองที่มีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อที่ว่า สิ่งที่ทำให้สังคมมีความเจริญก้าวหน้า อาจจะถูกกำหนดขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องได้รับอิทธิพลมาจากความรักที่มีต่อสังคมเลย

นักเศรษฐศาสตร์จะอธิบายว่า ความรักต่อสังคมนั้นเป็นเหตุบังเอิญหรือปัจจัยรบกวนที่มีผลกระทบชั่วคราวต่อส่วนประกอบหลักตามธรรมชาติของมนุษย์คือ ความโลภ หรือ ตัณหาที่มีต่อความก้าวหน้า ถ้าหากเราจัดปัจจัยอื่นๆ ออกไป ลองสมมติให้มนุษย์เป็นเพียงเครื่องจักรที่ประกอบด้วยความโลภอย่างถึงที่สุด ถ้าหากศึกษากฎที่ว่าด้วยแรงงาน การซื้อและการขาย ทุกคนก็จะต้องพยายามสะสมความมั่งคั่งให้มากที่สุด หลังจากกฎเหล่านี้ถูกทำลายลงไปแล้วก็เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่จะเอาปัจจัยความรักซึ่งเป็นปัจจัยรบกวนที่มีผลกระทบชั่วคราวใส่ลงไปให้มากที่สุด ตามแต่ที่แต่ละคนต้องการ และตัดสินใจเองว่าผลสุดท้ายจะออกมาเป็นอย่างไร (Ruskin, 1888 : 17 - 18)

รัสคิน ยกตัวอย่างความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ในสถานการณ์ที่มนุษย์ที่เห็นแก่ตัวสองคนเผชิญหน้ากัน โดยไม่สนใจความหมายของจริยธรรมในการทำงาน เช่นความยุติธรรมหรือความจงรักภักดี ทั้งสองฝ่ายต่างเผชิญหน้ากัน โดยไม่จำเป็นต้องมีอิทธิพลของจริยธรรม แบบเดียวกับหนู หรือหมี ผลก็คือ พลังจิตใจของจิตวิญญาณหมดไป ทำให้นักเศรษฐศาสตร์นึกไม่ออกว่า ผลผลิตที่เป็นผลจากความร่วมมือร่วมกันเป็นเช่นไร เนื่องจากต้องตกอยู่ในกรอบที่ออกแบบเอาไว้ข้างตัวเอง นักเศรษฐศาสตร์การเมืองจึงไม่สามารถเข้าใจอย่างที่ รัสคิน เข้าใจได้ ที่ในกรณีเช่นนี้ การทำงานของจิตวิญญาณของมนุษย์มีส่วนร่วมโดยตรงกับสมการของนักเศรษฐศาสตร์ โดยที่เขาไม่อาจรู้ได้ ซึ่งทำให้ผลที่ได้รับผิดพลาดหมด รัสคิน สรุปว่า “ไม่รู้ลึกแปลกใจหรือสงสัยในข้อสรุปของศาสตร์ดังกล่าว เพียงแต่ไม่คิดว่ามีค่าควรแก่การสนใจ” (Ruskin, 1888 : 18)

หลังจากสรุปว่า ตำราเศรษฐศาสตร์ของ มิลล์ นั้น จะเอามากำหนดนโยบายสาธารณะไม่ได้เพราะไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง และค่อนข้างจะเป็นอันตราย จึงเสนอที่จะสร้างวิชา “เศรษฐศาสตร์ใหม่” (new economics) โดยที่ปัจจัยด้านจริยธรรมจะต้องมีบทบาท และความมั่งคั่งของ มิลล์ ได้อธิบายใหม่ว่า เป็นมูลค่าการแลกเปลี่ยน ส่วนอรรถประโยชน์ที่เป็นอัตวิสัย (subjective) นั้นก็เป็นชีวิต สภาวะวิสัยและการดำรงอยู่ของชีวิต ต้องการสินค้าและบริการ สินค้าจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อทำให้ชีวิตดำรงอยู่ หรืออีกนัยหนึ่งก็เพื่อสนองความต้องการมีชีวิต หรือความจำเป็นเบื้องต้นของมนุษย์ ในขณะเดียวกัน การประเมินการผลิตว่าจะมีผลดีมาน้อยเพียงใดก็ต่อเมื่อการผลิตดังกล่าวสร้างขีดความสามารถในการใช้ผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพ และในที่สุดก็นำไปสู่ข้อสรุปที่เน้นไปที่คุณภาพของงานว่า รับผิดชอบต่อแรงงานให้เขาเป็นมนุษย์เต็มตัว หรือทำลายพวกเขา โดยทำให้เขาแตกแยกออกชิ้นเล็กชิ้นน้อย หรือนัยหนึ่งก็คือฆ่าพวกเขา การทำงานมากเกินไปก็ไม่ต่างจากการทำงานของเครื่องจักร ที่ทำตามติดบอด ความหวังหมดสิ้นไป ขโมยเอาเวลาของความสำราญและทำลายวิญญาณของผู้ใช้แรงงานในที่สุด การทำให้เกิดความสูญเสียพลังสร้างสรรค์และเป็นการทำลายลักษณะที่ดีของ

มนุษย์ รัสเซีย ไม่เห็นด้วยกับการทำงานด้วยเครื่องจักร เพราะเป็นเพียงแต่การสะสมความรวย โดยไม่มีที่สิ้นสุด แทนที่จะยกระดับคุณภาพชีวิต (Lutz , 1992: 95) แน่นอนว่าผลงานของ รัสเซีย ไม่ได้รับการตอบสนองจากเศรษฐศาสตร์คลาสสิก เนื่องจากวิธีการที่ไม่คุ้นเคยและการวิจารณ์ที่ยากจะรับได้ ความคิดของ รัสเซีย ได้รับการสานต่อโดยผู้สนใจงานของเขาคือ ฮอบสัน (Hobson) และคานธี (Gandhi) ในช่วงระยะเวลาต่อมา

จอห์น ฮอบสัน

จอห์น ฮอบสัน (John Hobson : 1885 - 1940) ศึกษาวิชาวรรณกรรมคลาสสิก ที่มหาวิทยาลัย ออกฟอร์ด ในระหว่างทศวรรษที่ 1870 และได้รับอิทธิพลจากงานเขียนของ รัสเซีย ซึ่งเขาถือว่าเป็นงานสะท้อนความรู้สึกที่เป็นกฎมากกว่าเป็นทฤษฎีทางสังคมที่มีประโยชน์ จนกระทั่งปลายศตวรรษที่ 19 ที่เขาศึกษางานของ รัสเซีย อย่างใกล้ชิด จึงเห็นว่า ไม่เพียงแต่ รัสเซีย จะเป็นนักเศรษฐศาสตร์การเมืองที่ทำความเข้าใจได้มากที่สุด แต่ยังเป็นคนที่เฉลียวฉลาดที่สุด และยังเป็นนักปฏิรูปสังคมที่มีประสิทธิภาพ ที่มีความคิดสอดคล้องกับพลังวิสัยทัศน์ที่สะท้อนถึงแก่นแท้ของเศรษฐศาสตร์แห่งมนุษย์ (human economics) โดยกล่าวว่าทรัพย์สินสมบัติทุกชิ้นที่จับต้องได้ จะต้องประเมินค่าตามต้นทุนแห่งชีวิตที่ใช้ในการผลิต และการใช้เพื่อการดำรงชีวิตในการบริโภค (Lutz , 1992 : 95) ประเด็นนี้มีความสำคัญในฐานะที่สะท้อนประสิทธิภาพการผลิตและการบริโภคในความหมายที่แท้จริง ซึ่งเศรษฐศาสตร์กระแสหลักในระยะหลังไม่สามารถเข้าถึง เนื่องจากเกรงว่าไม่สามารถใช้วิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์วิเคราะห์อย่างมีความหมายได้

ชีวิตของ ฮอบสัน เองค่อนข้างจะต้องเผชิญกับปัญหาในชีวิตอย่างต่อเนื่อง เขาเริ่มอาชีพเป็นนักเศรษฐศาสตร์จากการศึกษาด้วยตนเอง และงานเขียนครั้งแรกของเขาร่วมกับ เอ เอฟ มัมเมอร์ (A. F. Mummery) ซึ่งเป็นนักธุรกิจ ที่มีชื่อว่า *the Physiology of Industry* เป็นงานเขียนที่ทำทนายของ เซย์ (Say 's Laws) ที่ว่าอุปทานจะสร้างอุปสงค์ขึ้นมาเอง โดยที่ ฮอบสัน มีคำอธิบายคล้ายกับ ซีสมองติ ประมาณ 7 ทศวรรษ ก่อนหน้านี้ โดยอธิบายว่า ภาวะเศรษฐกิจถดถอย หรือ เศรษฐกิจตกต่ำเกิดจากแนวโน้มของเศรษฐกิจระบบตลาดที่มีการออมมากเกินไป หรือ “บริโภคน้อยเกินไป” หนังสือดังกล่าวได้รับการวิจารณ์จากศาสตราจารย์ เอ็ดเวิร์ด ซึ่งเป็นผู้เริ่มออกวารสารและเป็นบรรณาธิการ *Economic Journal* ผลจากการวิจารณ์ดังกล่าวทำให้เขาถูกไล่ออกจากการเป็นผู้บรรยายพิเศษในวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง และวิชาการคณิต จากมหาวิทยาลัยลอนดอน ทำให้ชีวิตของเขาต้องลำบากมากยิ่งขึ้น เขาจึงต้องยึดอาชีพบรรยายพิเศษผสมกับการเขียนบทความลงในหนังสือพิมพ์ ขณะเดียวกันก็เคลื่อนไหวทางการเมืองในประเด็นสำคัญๆ ด้วย ซึ่งเขาเห็นว่า อาจจะมีผลกระทบในทางลบต่อการคิดอย่างเป็น

ระบบของเขาย่าง แต่ข้อที่ดี คือเปิดโอกาสให้เรียนรู้กระบวนการทางเศรษฐกิจ “ที่ไม่มียูอยู่ในตำราเศรษฐศาสตร์ และเอามาใช้ในการให้ความสำคัญแก่มนุษย์” (Hobson, 1938 : 39) จนกระทั่งถึงทศวรรษที่ 1930 โดยงานเขียนของ จอห์น เมย์นาร์ด เคนส์ ที่อธิบายปัญหาการว่างงานในช่วงเศรษฐกิจตกต่ำในยุคนั้นในลักษณะเดียวกัน ฮอบสัน จึงได้รับการกลับมา ยอมรับและได้รับการต้อนรับมากขึ้นกว่าเดิม ถึงแม้เขาจะได้รับการยอมรับในเรื่องนี้ แต่งานเขียนของเขาที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์มนุษย์ (human economy) ก็ไม่ได้รับการนำกลับมาพิจารณาใหม่ในลักษณะเดียวกันกับงานวิเคราะห์ปัญหาเศรษฐกิจดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

งานเขียนของ ฮอบสัน ที่เกี่ยวกับเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมมีหลายชิ้น แต่จุดที่สำคัญของความคิดทางสังคมเศรษฐกิจของเขาก็คือการเน้นเรื่องลำดับขั้นของคุณค่า โดยที่มนุษย์นั้นเริ่มจากความจำเป็นทางวัตถุซึ่งประกอบด้วยอาหาร ที่อยู่อาศัย หลังจากนั้นเป็นความจำเป็นในระดับที่สูงขึ้นไปของการมีบุคลิก หรือการหาเหตุผลด้วยตัวเอง (self-rationalization) ในบริบทที่จะช่วยให้ชุมชนได้มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้น ฮอบสัน ตั้งเป็นมาตรฐานของมนุษย์ (human standard) โดยที่ระบบเศรษฐกิจจะต้องถูกประเมินด้วยมาตรฐานเช่นนี้ เป็นมาตรฐาน “สวัสดิการของสิ่งมีชีวิต” ซึ่งเปิดให้มีการปะทะสังสรรค์ระหว่าง ชีวิตของสังคมอุตสาหกรรมและรูปแบบของการบริโภคซึ่งมีความหมาย การขยายตัวของโครงสร้างสังคมเศรษฐกิจที่มีชีพจรของอารยธรรมอันเกิดจากการช่วยเหลือซึ่งกันและกันดำเนินไปด้วยกัน “พร้อมกับจิตสำนึกที่ชัดเจนของคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์” (Hobson, 1914 : 14) เขามีความเห็น ว่า จิตสำนึกทางสังคม (social consciousness) คือการตระหนักถึงความดีร่วมกันที่มีในสังคม และทุกคนยินดีและพร้อมที่จะทำเพื่อสิ่งเหล่านั้น

ในหนังสือที่ชื่อว่า *Work and Welfare* ฮอบสัน กล่าวโทษเศรษฐกิจกระแสหลักที่พิจารณาต้นทุนเฉพาะการผลิต แต่ไม่คำนึงถึงต้นทุนการบริโภค โดยเฉพาะการบริโภคพิจารณาเฉพาะอรรถประโยชน์ ซึ่งมีคุณค่าเทียบได้กับราคาสินค้าที่ผู้บริโภคพร้อมที่จะจ่าย ตัวฮอบสัน เองมีความเห็นว่า ต้นทุนและอรรถประโยชน์นั้นน่าจะขึ้นอยู่กับว่า สิ่งเหล่านั้นมีผลกระทบต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของคนมากน้อยเพียงใด (growth in personality) ตัวอย่างเช่น การผลิตงานศิลปะ ถ้าหากเป็นงานที่สร้างสรรค์จริงๆ จะมีต้นทุนในการผลิตน้อยหรือไม่มีเลย เช่นเดียวกับการสร้างสรรค์ของช่างฝีมืออื่นๆ ซึ่งจะไม่ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายและเมื่อยล้า ซึ่งต่างกับงานที่ซ้ำซากจำเจในโรงงานอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าหากพิจารณาเอาต้นทุนมนุษย์ที่ค่อนข้างสูง จากความไม่มั่นใจว่าจะมีความมั่นคงในการทำงานหรือไม่ เนื่องจากมีบุตรหรือถูกให้พักงานและเลิกจ้าง ความไม่แน่นอนเหล่านี้เป็นผลเสียหายอย่างยิ่งต่อมาตรฐานความอุ่นใจ สุขภาพและความปลอดภัยของผู้ใช้แรงงาน ทั้งนี้เพราะมนุษย์จะมีเหตุผลในชีวิต ซึ่งเป็น

พื้นฐานของการมีบุคลิกที่ดี ก็ต่อเมื่อได้รับมาตรฐานที่ดีดังกล่าวแล้ว (Hobson , 1914 : 199) คนงานที่ต้องพบกับผลกระทบในทางลบเหล่านั้น ยากที่จะมีความรู้สึกที่ดีต่อศาสนา จริยธรรม และการศึกษา

ในหนังสือที่ชื่อว่า *Economics and Ethics* ฮอบสัน ชี้ให้เห็นว่าเมื่อนักจริยธรรมกล่าวถึงการเปลี่ยนธรรมชาติของมนุษย์ ส่วนใหญ่แล้วมักเข้าใจผิดว่าสันดานหรือความปรารถนาที่ฝังลึกอยู่ในความเป็นสัตว์ของเขาจะถูกกำจัดไปได้ โดยเอาส่วนใหม่เสริมเข้าไป สิ่งมหัศจรรย์ในลักษณะดังกล่าวเป็นไปได้หรือไม่ หรือไม่มีความจำเป็นแต่อย่างใด แต่การเปลี่ยนสภาพแวดล้อมของเรอย่างชัดเจนรวมทั้งการเปลี่ยนสถาบันทางสังคม จะเปลี่ยนตัวกระตุ้นธรรมชาติของมนุษย์และมีผลทำให้มีการสนองตอบทางกายภาพเปลี่ยนไป ตัวอย่างเช่นถ้าหากมีการเปลี่ยนการจัดการและการดำเนินการของรัฐบาล ในส่วนที่เกี่ยวกับธุรกิจและอุตสาหกรรม ที่สร้างความมั่นคงให้กับจ้างงานและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีแก่คนงาน ให้คนงานมีส่วนในการออกความเห็นเกี่ยวกับสภาพการทำงาน มีทางเป็นไปได้ที่จะช่วยคลายความวิตกกังวลที่จะต้องพยายามหาผลประโยชน์แต่เพียงอย่างเดียวของคนงาน การให้การศึกษาและบริการที่จำเป็นแก่คนงานจะทำให้เกิดความรู้สึกสมานฉันท์ทางสังคม (social solidarity) ดังนั้นการเกิดความรู้สึกมีความมั่นคงจึงมีความสำคัญมาก ในการปรับเปลี่ยนแรงจูงใจของบุคคลและสังคมให้กลับมาทำประโยชน์ให้แก่สังคม (Hobson, 1929 : 234)

ฮอบสัน ในฐานะที่เป็นนักปราชญ์ได้ประสบความสำเร็จมากพอสมควร เขาได้สานต่องานของ รัสคิน ในการสร้าง เศรษฐศาสตร์ใหม่ (new economics) ที่เน้นมนุษย์ในฐานะเป็นองค์รวม และความสามารถของมนุษย์ที่มีมาแต่กำเนิดในอันที่จะบรรลุเป้าหมายด้วยตัวเอง ดังนั้นจึงนับได้ว่า ฮอบสัน เป็นนักเศรษฐศาสตร์สังคมที่พยายามนับต้นทุนและผลตอบแทนทางสังคมที่มีใช้เศรษฐศาสตร์เข้าด้วยกัน ในการประเมินสถาบัน ทางเลือกและนโยบาย เขาเป็นนักกิจกรรมทางการเมืองตลอดชีวิต ผลักดันกฎหมายหลายฉบับให้รับใช้แนวทางที่เขาเริ่มคิดขึ้นจากการเป็นสมาชิก Independent Labour Party เขาได้ผลักดันคณะกรรมการหลายชุดของรัฐบาล ให้กำหนดค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำระดับชาติ พยายามเน้นการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการของคนงาน นอกจากนั้นเขายังเรียกร้องให้มีการโอนกิจการที่ผูกขาดมาเป็นของรัฐ และใช้ภาษีรายได้ในอัตราที่ก้าวหน้า นอกจากนั้นเขายังเป็นนักเคลื่อนไหวนานาชาติ (Internationalist) ในเรื่องสันติภาพของอังกฤษ (British peace movement) และในฐานะดังกล่าวเขายังเป็นนักต่อต้านจักรวรรดินิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจักรวรรดินิยมอังกฤษ ที่ในสมัยนั้นมีพื้นที่ประมาณ 5 ล้านตารางไมล์ของดินแดนในภูมิภาคเขตร้อนของโลกเป็นอาณานิคม ได้เขียนบทความที่มีชื่อว่า "Economic Taproot of Imperialism" ในปี 1902 และพิมพ์เป็นหนังสือ

ออกมาในปีเดียวกัน ชื่อว่า *Imperialism : A Study* กล่าวถึงปัญหาการบริโภคน้อยเกินไป อันเกิดจากคนงานได้ค่าตอบแทนที่ไม่เป็นธรรม ทำให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจ ทำให้จำเป็นต้องแย่งกันหาอาณานิคมเพื่อเหตุผลในทางเศรษฐกิจ ฮอบสัน อธิบายว่า จักรวรรดินิยมมีความคิดว่า :

มีเพียงรัฐบาลเดียวที่เป็นรัฐบาลที่ใช้ได้ ยุติธรรม มีระบบที่มีเหตุผล เหมาะสมกับความหลากหลายและเงื่อนไขต่าง ๆ ที่แตกต่างกันของมนุษย์..... หน้าที่ของเราก็คือการบังคับใช้ระบบดังกล่าวทันทีที่มีโอกาส กับมนุษย์ที่มีเชื้อชาติต่ำกว่า โดยไม่ต้องปรับปรุงเลยหรือปรับปรุงน้อยมาก โดยไม่คำนึงถึงว่าพวกเขาจะมีประวัติความเป็นมาอย่างไร ความสามารถของพวกเขาในปัจจุบัน และความรู้สึกนึกคิดของพวกเขา (Hobson , 1902 : 245)

ถึงแม้ ฮอบสัน จะเชื่อว่ามีหนทางที่หลากหลายของอารยธรรม แต่ก็มีจุดหมายร่วมที่จะต้องไปให้ถึงที่เรียกว่า อารยธรรมร่วมกัน โดยที่อารยธรรมดังกล่าวเชื่อมโยงเข้าหามาตรฐานของมนุษย์ ของสวัสดิการสำหรับสิ่งมีชีวิต ยิ่งสวัสดิการดังกล่าวสูงขึ้นเท่าไร อารยธรรมก็จะยิ่งสูงขึ้น ซึ่งก็คือการวางพื้นฐานนโยบายพัฒนาแนวมนุษยนิยมนั่นเอง

ริชาร์ด ทอว์นีย์

ริชาร์ด ทอว์นีย์ (Richard Tawney : 1880 - 1962) ถือได้ว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมเช่นเดียวกับ ฮอบสัน เขาเห็นว่าปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และสถาบันทางสังคมอื่นๆ ไม่ควรจะถูกยึดถือเป็นเป้าหมาย เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงเครื่องมือของชีวิต ควรจะรักษาเอาไว้ตราบเท่าที่สิ่งเหล่านี้มีประโยชน์ และควรจะเปลี่ยนแปลงเมื่อไม่เป็นประโยชน์ต่อมนุษย์ สิ่งที่สำคัญคือการมีสถาบันที่ทำหน้าที่หลักในการปลดปล่อยเพื่อเสริมสร้างพลังของมนุษย์ ที่สำคัญรองลงมาคือ ประสิทธิภาพทางเศรษฐกิจและความเป็นธรรมทางสังคม (Tawney , 1964 : 85 - 86)

สิ่งหนึ่งที่เป็นปัจจัยภายนอกที่ ทอว์นีย์ ไม่เห็นด้วยคือ บริษัทที่ลงทุนโดยการถือหุ้นที่มีขนาดใหญ่ เขามีความเห็นที่ว่าทรัพย์สินส่วนบุคคลแต่เดิมนั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้องในแง่ของการให้ความมั่นคง อันเป็นผลจากการใช้แรงงานของแต่ละคน หลังจากนั้นก็มีรูปแบบของการเป็นเจ้าของโดยไม่ต้องลงแรง ซึ่งเป็นการทำลายพลังสร้างสรรค์ที่ได้รับการคุ้มกันเอาไว้ในยุคก่อน (Tawney, 1920 : 117) ทางแก้ไขในเรื่องนี้ก็คือควรยึดเป็นกิจการของรัฐ หรือให้สมาคมคนงานได้เข้าไปมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของกิจการ

ทอว์นีย์ ได้เขียนหนังสือไว้หลายเล่ม ที่สำคัญก็มี *The Aquisitive Society* (1920) , *Religion and the Rise of Capitalism* (1926) , และ *Equality* (1931) ในหนังสือชื่อ *Equality* ทอว์นีย์ได้เขียนไว้ดังนี้

เป็นที่ประจักษ์ชัดว่า คำว่า “Equality” มีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย การถกเถียงกันส่วนหนึ่งเกิดจาก อย่างน้อยคำคำเดียวกันเอาไปใช้ในสถานการณ์ที่ต่างกัน ดังนั้นคำดังกล่าวอาจจะเป็นการแสดงสถานะภาพตามความเป็นจริง หรือเป็นการสื่อความหมายไปในการตัดสินใจทางจริยธรรม ในทางหนึ่งอาจจะยืนยันว่า มนุษย์มีคุณลักษณะโดยรวมมีความเหมือนกันมากในแง่ของบุคลิกและความฉลาดที่มีอยู่ตามธรรมชาติ แต่ขณะเดียวกันก็อาจอธิบายได้ว่า ในขณะที่แต่ละคนต่างกันมากในความสามารถและบุคลิกเฉพาะตัว ทุกคนควร จะได้รับการพิจารณาและยกย่องในฐานะที่เป็นมนุษย์เท่าเทียมกัน สังคมจะมีความสุขถ้าหากทุกคนใช้อำนาจที่ตัวเองมีอยู่ ไม่ว่าจะมากหรือน้อย โดยที่สมาชิกทุกคนมีความสามารถอย่างเท่าเทียมกันที่จะใช้อำนาจดังกล่าวอย่างดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ (Tawney, 1964 : 46 - 47)

ซึ่งในส่วนหลังนี้เท่ากับ ทอว์นีย์ ยอมรับจริยธรรมของความเท่าเทียมกัน

เขากล่าวต่อไปว่า การเท่าเทียมกันอย่างแท้จริงนั้น เป็นสัญลักษณ์ของอารยธรรม สังคมจะมีอารยธรรมก็ต่อเมื่อมีการใช้ทรัพยากรที่เป็นวัตถุเพื่อเสริมสร้างศักดิ์ศรีและความละเอียดอ่อนของมนุษย์แต่ละคน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสังคม (Tawney, 1964 : 8) อารยธรรมในความหมายของ ทอว์นีย์ นั้นมีความเป็นนามธรรม แทนที่จะเป็นการสะท้อนระดับการพัฒนาทางวัตถุและเทคโนโลยี

โมฮันดาส คานธี

โมฮันดาส คานธี (Mohandas Gandhi : 1869 - 1948) ซึ่งได้รับการยกย่องเป็นมหาตมะ (Mahatma) หรือบิดาของชาติอินเดีย ภายหลังจากที่เขาถูกสังหารในปี 1948 แต่ในปัจจุบัน คานธี ได้รับการยกย่องมากกว่านั้น เขาเป็นบิดาของความคิดใหม่ เป็นความคิดที่ใช้ได้ทั่วโลกและมีความหวัง นั่นคือความคิดการพัฒนาแนวมนุษยนิยม (Lutz and Lux, 1979 : 280) เหตุที่ถือว่า คานธี ได้รับอิทธิพลทางความคิดมาจาก รัสคิน ก็เพราะในการเขียนอัตชีวประวัติของเขา คานธี ได้ยอมรับว่ามนต์ขลัง (magic spell) จากการอ่านงานของ รัสคิน ที่มีชื่อว่า *Unto This Last* ในขณะที่เดินทางโดยสารรถไฟในประเทศอาฟริกาใต้ในปี 1904 คานธี เล่าว่า “ไม่สามารถที่จะวางหนังสือดังกล่าวลงได้ เพราะรู้สึกจับใจ ตลอดเส้นทางรถไฟเป็นเวลา

24 ชั่วโมง จากโยฮันเนสเบิร์ก (Johannesburg) ถึงเดอร์บัน (Durban) รถไฟถึงสถานีในตอนเย็น คืนนั้นทั้งคืนนอนไม่หลับและตัดสินใจว่าจะเปลี่ยนชีวิตของตนเองตามแนวความคิดที่ปรากฏในหนังสือ” หลังจากนั้นเขาได้แปลหนังสือดังกล่าวเป็นภาษา กูจราติ (Gujarati) ตั้งชื่อให้ใหม่ว่า สัญโวทัย (Sarvodaya) ซึ่งแปลว่า สวัสดิการสำหรับทุกคน (welfare for all) หลังจากนั้น คานธี ได้เขียนต่อไปว่า “เชื่อว่าได้พบความหมายที่ลึกซึ้งในชีวิต สะท้อนออกมาจากหนังสือที่ยิ่งใหญ่ของ รัสคิน ด้วยเหตุนี้หนังสือดังกล่าวจึงได้สร้างความประทับใจและทำให้ตั้งใจที่จะเปลี่ยนวิถีชีวิตของตัวเอง..... เมื่อเริ่มต้นในตอนเช้าของวันรุ่งขึ้น ก็พร้อมที่จะนำหลักการของ รัสคิน ไปใช้ปฏิบัติจริง” (Gandhi, 1968 : 445)

คานธี มีความเห็นเช่นเดียวกับ รัสคิน ว่า เศรษฐศาสตร์จะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อช่วยเพิ่มสวัสดิการให้แก่สังคม ซึ่งหมายถึงระบบเศรษฐกิจสามารถจัดหาความจำเป็นพื้นฐานให้ได้สำหรับทุกคน ในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าที่สูงส่งของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ อหิงสกรรม (non - violence) และแรงงานที่สร้างสรรค์ ความคิดของ คานธี ส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์พัฒนานั้น เน้นไปที่สร้างความเข้มแข็งให้แก่เศรษฐกิจชนบท ในลักษณะความพยายามพึ่งตนเองให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ภายใต้บริบทที่อังกฤษครอบงำอินเดีย ในระหว่างทศวรรษ 1920 และ 1930 นอกจากนั้นก็จะพบคำสอนของ คานธี กระจายอยู่ตามที่ต่าง ๆ ในรูปของการวิพากษ์ความทันสมัย ซึ่งมีแนวโน้มในการเน้นความเจริญของเมือง และทำให้ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศต้องตกอยู่ในความทุกข์ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนในชนบทที่อยู่ห่างไกลออกไป

เขาเน้นการแก้ปัญหาการว่างงานที่เกิดจากโครงสร้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงสร้างที่เกิดจากสังคมอุตสาหกรรม และแนวโน้มที่เกิดจากการใช้เครื่องจักรแทนแรงงานของมนุษย์โดยไม่มีข้อยกเว้นในทุกกรณี ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องเน้นการหันมาส่งเสริมภาคที่ใช้แรงงานมากเป็นพิเศษ คนส่วนมากรู้จัก คานธี ในฐานะที่เขาต่อต้านอารยธรรมสมัยใหม่จากตะวันตก เริ่มจากการเขียนบทความในหนังสือพิมพ์ที่เขาเป็นบรรณาธิการในประเทศ อาฟริกาใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อารยธรรมสมัยใหม่ที่ถือเอาความสะดวกสบายทางร่างกายเป็นเป้าหมายของชีวิต เขากล่าวว่า อารยธรรมชนิดนี้เป็นเพียงแต่ชื่อ โดยไม่พิจารณาถึงคุณธรรมหรือศาสนา พร้อมทั้งข้อสังเกตว่า ภายใต้อารยธรรมเช่นนี้ ยุโรปกำลังเสื่อมทรามลงทุกวัน ๆ ในทางตรงกันข้าม คานธี ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “อารยธรรมที่แท้จริง” (true civilization) นั่นคือ วิถีของการปฏิบัติที่ชี้แนวทางให้ประกอบสำนึกในหน้าที่ เขาชี้ให้เห็นว่าในกรณีของอารยธรรม อินเดีย นั้นมีเพื่อยกระดับคุณธรรมของมนุษย์ ส่วนอารยธรรมตะวันตกนั้นคือการส่งเสริมการไม่มีคุณธรรม ในขณะที่อารยธรรมอินเดียเชื่อในพระเจ้า แบบหลังนั้นไม่มีพระเจ้า แต่ก็ไม่ได้หมาย

ความว่าอารยธรรม อินเดีย ไม่มีข้อเสียเลย เช่นการเป็นหม้ายแต่เด็ก ประเพณีที่ผู้หญิงมีสามีได้พร้อมกันหลายคน หรือเด็กหญิงยอมเป็นโสเภณีเนื่องจากความเชื่อในศาสนาพราหมณ์ (Gandhi, 1984 : 34, 61, 63)

อี เอฟ ชูเมเคอร์

อี เอฟ ชูเมเคอร์ (E. F. Schumacher : 1911 - 77) เป็นชาวเยอรมันโดยกำเนิดและเคยศึกษาวิชาเศรษฐศาสตร์ในประเทศเยอรมันกับ โจเซฟ ชุมปีเตอร์ (Joseph Schumpeter) และค่อนข้างจะประสบความสำเร็จในอาชีพ ในประเทศอังกฤษ เคยทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียงและหน่วยงานของรัฐ เคยทำงานร่วมกับเคนส์ เมื่อครั้งสังกัด Oxford Institute of Statistics ระหว่างทศวรรษ 1940 และมีงานเขียนที่สำคัญ ในหนังสือของเซอร์ วิลเลียม บีเวอร์ริดจ์ (Sir William Beveridge) ที่ชื่อว่า *Full Employment in a Free Society* (1944) และทำงานให้กับ National Coal Board ตั้งแต่ปี 1950 เป็นต้นมา หนังสือที่ทำให้เขามีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักกันดีโดยทั่วไปคือ *Small is Beautiful* (1973) ซึ่งมีผลให้เกิดแรงบันดาลใจแก่ขบวนการเศรษฐกิจทางเลือกร่วมสมัย

งานของ ชูเมเคอร์ มีลักษณะคล้ายของ คานธี ที่วิพากษ์ความคิดทันสมัยแบบตะวันตก พร้อมทั้งเสนอยุทธวิธีใหม่ในการพัฒนาที่เน้นความจำเป็นของมนุษย์ การพัฒนาชนบทและเทคโนโลยีที่เหมาะสม ตอนท้ายของหนังสือก็วิจารณ์ลักษณะการเป็นเจ้าของกิจการที่เหมาะสม สำหรับประเทศอุตสาหกรรมฝ่ายเหนือ เช่นเดียวกับการตั้งคำถามของ ทอว์นีย์ ในหนังสือ *Acquisitive Society* ในหนังสือดังกล่าวได้เสนอประเด็นใหม่ เป็นต้นว่า ความเสื่อมโทรมและความหมดไปของสภาพแวดล้อม และเสริมด้วยประสบการณ์ส่วนตัวของเขาที่เน้นขนาดการผลิต ซึ่งไม่ได้มีการกล่าวถึงอย่างชัดเจนในงานของ ซีสมองติ รัสคิน และ คานธี ตระการกะของ ชูเมเคอร์ เดินตามการเน้นความสำคัญของมนุษย์มากกว่าการผลิตสิ่งของ มนุษย์จะเป็นตัวของตัวเองได้ก็ต่อเมื่ออยู่ในกลุ่มที่เล็กพอที่จะรู้จักกันได้หมด ดังนั้นเราจึงควรเรียนรู้ที่จะคิดหาโครงสร้างที่สามารถจัดการกับหน่วยการผลิตขนาดเล็กที่มีหลากหลายได้ (Schumacher, 1973 : 70) การเน้นหน่วยผลิตที่มีขนาดเล็กของ ชูเมเคอร์ เกิดจากความคิดของเขาที่เน้นเทคโนโลยีที่เหมาะสม และใช้หมู่บ้านเป็นฐานของความคิดในการพัฒนา

เมื่อกล่าวถึงการศึกษา ชูเมเคอร์ จะไม่หมายถึงรูปแบบของการศึกษาสมัยใหม่ ที่กักขังความสามารถในการจินตนาการของมนุษย์ด้วยพลังอนุรักษนิยมที่ล้าหลัง ขณะเดียวกันเขาก็ไม่เห็นด้วยกับลัทธิสัมพัทธภาพนิยม (relativism) แบบของ ไอน์สไตน์ เพราะเห็นว่าเป็นการปฏิเสธความสัมบูรณ์ (absolute) และทำให้ลดความหมายของแนวโน้มและมาตรฐานที่ควร

จะเป็น ซึ่งนำไปสู่การปฏิเสธความจริง (Schumacher , 1973 : 81) เขามีความเห็นว่าการศึกษาคือจะเป็นประโยชน์ก็ต่อเมื่อสามารถสร้างมนุษย์ขึ้นมาทั้งคน (whole person) โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่จิตวิญญาณ (soul) งานสำคัญเฉพาะหน้าคือจะต้องนำเอาจริยธรรมกลับเข้ามาใช้ร่วมกับเศรษฐศาสตร์อีกครั้ง เป็นต้นว่า ชาวนานั้นต้องไม่เป็นเพียงปัจจัยการผลิต แต่จะต้องเป็นตัวของตัวเอง มีความสำคัญและมีความหมายทางเศรษฐกิจมากที่สุดสำหรับตัวของเขาเอง (Schumacher, 1973 : 99)เช่นเดียวกับที่ดินที่เขาใช้ในการผลิต

ชูเมเคอร์ ยังมีความเห็นในเรื่องลำดับขั้นของสิ่งมีชีวิต และมนุษย์นั้นจะต้องอยู่บนบันไดขั้นสุดท้ายของสิ่งมีชีวิตในโลกนี้ “มนุษย์จะต้องอยู่บนขั้นสุดท้ายของบันไดดังกล่าว จึงจะตระหนักถึงภาระที่สำคัญที่ตนพึงมีในโลกนี้” (Schumacher, 1973 : 89) ในฐานะที่พระเจ้าเป็นผู้สร้างขึ้นมา มนุษย์ได้รับอาณัติที่จะไม่ต้องถูกทารุณกรรม ถูกทำลาย หรือถูกทำให้สูญเสียพันธุ์ (Schumacher, 1973 : 100) นั่นก็คือ ศักดิ์ศรีของมนุษย์เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องยอมรับร่วมกัน

ชูเมเคอร์ ไม่ได้ต่อต้านการพัฒนา แต่ต่อต้านความพยายามในการพัฒนาที่ผิดแนวทาง ที่เน้นการผลิตสินค้าและการขยายตัวการผลิตแทนการพัฒนาของมนุษย์ สิ่งที่ทำหายนความรู้ความสามารถในวิชาเศรษฐศาสตร์มากที่สุดก็คือ การแก้ปัญหาความยากจนในชนบท เขาเสนอว่าเพื่อให้มีผลในทางปฏิบัติ ขั้นแรกเราจะต้องสามารถสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานให้ได้ และเพื่อที่จะจัดความยากจนให้หมดไป จะต้องพยายามนำเอาหน่วยการสร้างงานที่มีอยู่เน้นไปสูชนบทและเมืองเล็กๆ มาทำให้เป็นประโยชน์ (Schumacher, 1973 : 164) ภาระกิจที่สำคัญที่สุดในทศวรรษนี้ (1970) คือความพยายามในการพัฒนาที่เหมาะสมอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้มีผลโดยตรงที่ใจกลางของโลกแห่งความยากจน ซึ่งประกอบด้วยกว่า 2 ล้านหมู่บ้าน ถ้าปล่อยให้ชีวิตในชนบทยังคงพังทลายลงทุกวัน จะไม่มีทางออก (Schumacher, 1973: 180) การพัฒนาในความหมายที่แท้จริงเท่านั้น ที่จะให้หลักประกันว่าจะช่วยให้คนในชนบทในโลกที่สาม สามารถช่วยตัวเองได้ (Schumacher, 1973 : 192)

นิโคลาส จอร์เจสคู โรเจน

นิโคลาส จอร์เจสคู - โรเจน (Nicholas Georgescu - Roegen) เป็นนักคณิตเศรษฐศาสตร์ร่วมสมัยกับ พอล แซมมวลสัน และ มิลตัน ฟรีดแมน เป็นชาวรูมาเนีย สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยปารีส ภายหลังได้ไปเป็นอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา แต่ต่อมาได้ไปเป็นศาสตราจารย์เศรษฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยแวนเดอร์บิลท์ เนื่องจากมีพื้นฐานที่ดีทางการคำนวณ เขาจึงมักจะตั้งคำถามกับสมมติฐานที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริง

ของวิชาเศรษฐศาสตร์ ที่ทำอย่างนั้นเพียงเพื่อสามารถแสดงความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ให้ดูน่าเลื่อมใส แต่ในขณะเดียวกันถ้าหากต้องการจะสะท้อนความเป็นจริงทางเศรษฐศาสตร์ สังคม และพฤติกรรมของมนุษย์ จะต้องใช้คณิตศาสตร์ในระดับสูง มีผลลัพธ์ที่ไม่แน่นอนและชัดเจน หรือไม่สามารถแสดงความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ได้ ถึงแม้จะเป็นนักเศรษฐศาสตร์ที่มีความคิดแหลมคมจน พอล แซมมวลสัน ได้เคยเขียนคำนำยกย่องว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์ของนักเศรษฐศาสตร์ และนักปรัชญาของนักปรัชญา (economist of economists and philosopher of philosophers) แต่การที่ความคิดของเขาไม่สอดคล้องกับเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ประกอบกับงานเขียนของเขาใช้คณิตศาสตร์ระดับสูง หรือมีเจตนาที่ลึกซึ้งยากที่จะเข้าใจ ทำให้ผลงานของเขาไม่ได้รับการเผยแพร่ในวงกว้าง

ประเด็นสำคัญของการที่จัดให้ จอร์เจอุ-โรเจน เป็นนักเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยม ก็เพราะเขาเน้นความสำคัญของลำดับขั้นของความต้องการ (hierarchy of wants) ที่สอดคล้องกับความเป็นจริงและมีเหตุผลมากกว่า เส้นแสดงความพึงพอใจเท่ากัน (indifferent curve) โดยเห็นว่า ความต้องการบางชนิดไม่สามารถลดลงไปกว่าระดับหนึ่งได้ โดย จอร์เจอุ-โรเจน ได้อธิบายว่า

เพื่อเป็นการสนับสนุน ความต้องการที่ไม่อาจจะลดลงได้ (irreducibility of wants) เพียงแต่ขอให้พิจารณาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงทุกวัน กล่าวคือ ขนบมังไม่สามารถช่วยให้คนรอดพ้นจากความกระหายน้ำได้ หรือการมีที่อยู่หุงหราไม่อาจจะใช้ทดแทนอาหารได้ แต่ก็ยังมีข้ออภิปรายที่สนับสนุนการไม่สามารถลดลงของความต้องการได้ ถ้าหากความต้องการทุกชนิดสามารถลดลงได้ไม่มีที่สิ้นสุด ทำไมครอบครัวอเมริกันจึงมีการใช้น้ำเพื่อดับความกระหาย จนกระทั่งไม่ต้องการน้ำดื่มต่อไปอีก ซึ่งก็จะทำให้มีความ “เข้ม” ของอรรถประโยชน์เป็นศูนย์ ณ จุดนั้น แต่ขณะเดียวกันการที่ไม่เอาน้ำไปใช้รดสนามหญ้า ก็หมายความว่าระดับอรรถประโยชน์ของน้ำจะต้องเป็นบวก แต่ขณะเดียวกันทุกครอบครัวจะไม่ยอมเผชิญหน้ากับการกระหายน้ำ ไม่ว่าจะมีปัญหามากน้อยเพียงใด เพื่อจะเอาน้ำดังกล่าวไปรดน้ำในกระถางต้นไม้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ถ้าสินค้าถูกนำมาสนองความต้องการหลายอย่างพร้อมกัน อาจจะเป็นไปได้ว่า “อรรถประโยชน์ที่เพิ่มขึ้น” (marginal utility) ที่เกิดจากความต้องการบางอย่างจะเท่ากับศูนย์ (เนื่องจากความต้องการดังกล่าวได้รับการตอบสนองอย่างสิ้นเชิง) แต่ในขณะที่ “อรรถประโยชน์” ของหน่วยสุดท้าย จะไม่เท่ากับศูนย์ (Georgescu - Roegen, 1954 : 503-34)

แต่เหตุผลที่นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักเลือกที่จะใช้ทฤษฎีความพึงพอใจ (preference theory) ที่สามารถแสดงสัมพันธ์ในทางคณิตศาสตร์ที่อธิบายลำดับความสำคัญของตระกร้า (basket) ของสิ่งของที่เขابริโภคได้ เพราะสามารถเชื่อมโยงไปสู่ทฤษฎีอุปสงค์

(demand theory) โดยแสดงเป็นความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ได้อย่างชัดเจน แต่ถ้าหากเน้นในเรื่อง โครงสร้างความเป็นตามลำดับขั้น (hierachially structured needs) ความสัมพันธ์ที่จะนำไปสู่การสร้างทฤษฎีอุปสงค์จะทำได้ยากขึ้น ในประเด็นนี้ “อรรถประโยชน์” ไม่ใช่สิ่งของ (thing) ที่จะสามารถชั่ง ตวง วัด หรือคำนวณในเชิงปริมาณออกมาได้ ดังนั้นจึงไม่มีประโยชน์อะไรที่จะเปรียบเทียบอรรถประโยชน์ระหว่างบุคคล แต่สามารถกล่าวถึงลำดับขั้นของความจำเป็นของแต่ละบุคคลได้ ซึ่งจะสามารถนำไปอธิบายต่อไปว่า ความจำเป็นเบื้องต้นของทุกคนควร จะได้รับการตอบสนอง ก่อนที่บางคนจะได้รับการตอบสนองความต้องการอื่นๆ ที่ไม่มีความจำเป็น โดยไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบอรรถประโยชน์ระหว่างบุคคล โดยที่ จอร์เจ-โรเจน ได้ อธิบายมาช้านานแล้วว่า “การจัดลำดับขั้นของความจำเป็นจะมีพื้นฐานของความเป็นภววิสัย สำหรับประเด็นในเรื่องสวัสดิการมากกว่า เพราะมันจะต้องหันกลับไปใช้ข้อสมมติฐาน การเปรียบเทียบอรรถประโยชน์ระหว่างบุคคล” ซึ่งเป็นข้อสมมติฐานที่ไม่มีจริง (Georgeseu-Roegen , 1976 : 318) ด้วยเหตุนี้ จอร์เจ-โรเจน จึงเน้นอยู่เสมอว่า ความต้องการเร่งด่วนของคนจนควร จะได้รับการจัดระดับความสำคัญมากยิ่งขึ้นกว่าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่มองข้ามความเป็นจริงในข้อนี้ไป (Georgeseu-Roegen , 1954 : 518)

ทั้งหมดนี้คือการนำเสนอความคิดโดยสังเขปที่พัฒนามาจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยม ซึ่งพัฒนามาจากอารยธรรมตะวันตก และมีแนวความคิดใกล้เคียงกับพุทธเศรษฐศาสตร์ที่จะกล่าวต่อไปมากที่สุด ที่เน้นแนวคิดเช่นนี้ถึงแม้จะมีแนวคิดเด่น ๆ อีกมากมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดเศรษฐศาสตร์สถาบัน ในฐานะที่เป็นแนวคิดกระแสรองกระแสใหญ่ ต่อจากเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีการนำมาประยุกต์ใช้กับวิชาเศรษฐศาสตร์พัฒนา การนำเสนอแนวคิดเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยม และแนวโน้มที่จะกล่าวถึงเศรษฐศาสตร์สถาบันโดยละเอียดก็เพียงเพื่อความต่อเนื่องในการนำเสนอแนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ และลดเนื้อหาสาระของงานในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงเพื่อให้มีปริมาณของงานในขนาดและคุณภาพที่เหมาะสม

บทที่ 8

สรุปแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสตะวันตก

ภาพรวมจากพัฒนาการในประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน

จากที่ได้ศึกษามาตั้งแต่ต้น แนวคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตก ไม่ว่าจะเป็นแนวคิดกระแสหลัก หรือแนวคิดกระแสต่อต้านกระแสหลัก ประกอบกับแนวคิดมนุษยนิยมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ก็เพื่อเป็นการปูทางไปสู่ความเข้าใจ ความคิดพุทธเศรษฐศาสตร์ หรือวิชาเศรษฐศาสตร์ที่พัฒนาขึ้นมาจากพุทธธรรมว่ามีความเหมือนกัน หรือแตกต่างกันในแง่ใดบ้าง ภายหลังจากที่ได้ติดตามตรรกะของวิธีคิดแบบของตะวันตกอย่างละเอียดพอสมควร และสามารถไตร่ตรองดูได้ด้วยตัวเอง ตามหลักกาลามสูตรในพุทธธรรมที่เน้นการใช้สติปัญญาของแต่ละคนไตร่ตรองเรื่องต่าง ๆ ให้ชัดเจนด้วยตัวเอง ก่อนที่จะยอมรับว่าเป็นเรื่องหรือความเห็นที่ถูกต้อง โดยที่ก่อนจะถึงประเด็นดังกล่าว ควรจะได้มีการสรุปประเด็นที่กล่าวมาทั้งหมด เกี่ยวกับความคิดตามแนวเศรษฐศาสตร์ตะวันตกทั้งหมด ในเฉพาะประเด็นที่นำมาศึกษาเพื่อความต่อเนื่องและความชัดเจน รวมทั้งประเด็นสำคัญๆ ที่อยู่เบื้องหลังแนวคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตกและแนวคิดกระแสย่อยที่ได้นำมาแสดงไว้แล้ว

ในภาพรวม แนวคิดที่เป็นผลมาจากอารยธรรมตะวันตก อันประกอบด้วยแนวความคิดแบบกรีก ซึ่งต่อมาได้ผสมผสานความคิดแบบโรมันที่เน้นการพัฒนากฎหมายมาจากกฎหมายธรรมชาติและผสมผสานกับคริสต์ศาสนา ซึ่งมีรากความเชื่อที่สืบเนื่องจากศาสนายูดาห์ ก่อให้เกิดเป็นแนวคิดแบบกรีก รวมกับยูดาห์-คริสเตียนและแบบโรมัน อันมี เซนต์ โทมัส อไควนัส แห่งคริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นจุดเชื่อมรวมที่สำคัญ ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งกำเนิดวิชาการแบบตะวันตก เน้นความเป็นหนึ่งเดียวของพระเจ้า เน้นความมั่นคงและตายตัวของกฎหมายธรรมชาติที่พระเจ้าเป็นผู้สร้าง ตลอดจนความตายตัวขององค์ความรู้ หรือความเข้าใจที่ถูกต้อง ที่มีเพียงหนทางเดียวเท่านั้นเพราะเป็นการยากที่จะเข้าใจว่า ศาสตร์แต่ละศาสตร์จะสามารถจะมีคำตอบที่ถูกต้องเกี่ยวกับสถานะของมนุษย์พร้อมกันทีเดียวในหลายคำตอบ

ก่อนหน้าที่จะมีการปฏิรูปศาสนาคริสต์ครั้งใหญ่ในกลางศตวรรษที่ 16 ในศาสนาจักรโรมันคาทอลิก ก็เริ่มที่จะยอมรับความหลากหลายของการปฏิบัติในรูปแบบที่แตกต่างกัน เช่น โดมินิกัน และ ฟรานซิสกัน และมีกลุ่มเยซูอิต ที่มีบทบาทนำขึ้นมาพร้อมกับการปฏิรูปศาสนา ในฐานะที่เป็นกลุ่มหัวหอกในการต่อต้านการปฏิรูป หลังการปฏิรูปศาสนา ได้เกิดลักษณะพหุนิยมทางศาสนา โดยเฉพาะในบรรดากลุ่ม โปรเตสแตนต์ ด้วยกันเอง มีการปรับตัว

ของศาสตร์ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับความคาดหวังในระยะยาวของการเกิดมีพหุนิยมทางสังคมและเศรษฐกิจ

การปฏิรูปศาสนาได้เปิดทางไปสู่การพัฒนาชาติ และลัทธิทุนนิยมที่มีความเข้มแข็งเพิ่มมากขึ้นพร้อมกัน ซึ่งเป็นไปพร้อมกับการเสื่อมลงของอิทธิพลศาสนา ในทางด้านการเมือง สังคมและเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมนุษย์ทุกคนสามารถสื่อสารกับพระเจ้าได้โดยตรง โดยไม่ต้องผ่านตัวกลาง ประกอบกับความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีรวมทั้งการขยายตัวของโลกทัศน์ ก็มีความพยายามใช้ศาสนามาตีความว่ามนุษยชาติทั้งหมดจะต้องมีความก้าวหน้าจากอดีตที่ห่างไกลและล้าหลัง ไปสู่นาคตที่ก้าวหน้าและเจริญรุ่งเรือง เนื่องจากเป็นความปรารถนาของพระเจ้า เนื่องจากมนุษย์สามารถสื่อสารกับพระเจ้าได้โดยตรง และยังเมื่อวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเจริญมากยิ่งขึ้น โลกทัศน์ขยายตัวมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการค้นพบทางวิทยาศาสตร์แบบของ นิวตัน ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าเริ่มห่างไกลออกไป ความเชื่อในเรื่องพระเจ้าถูกเปลี่ยนไปให้กลายเป็นความเจริญก้าวหน้า ซึ่งมีนักวิชาการและปัญญาชนเป็นผู้เผยแพร่คำสอนแทนศาสนสาวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคความเบิกบานทางปัญญา (Enlightenment) ของยุโรปในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 - 19

แต่กระนั้น สงครามครั้งสำคัญๆ ของโลก ในศตวรรษที่ 20 ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 1 สงครามโลกครั้งที่สอง ที่รวมการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ยิวของ ฮิตเลอร์ การทิ้งระเบิดปรมาณูที่ ฮิโรชิมา ประเทศญี่ปุ่น สงครามเวียดนาม และสงครามระหว่าง นาโต และ ยูโกสลาเวีย ในปลายศตวรรษที่ 20 ประกอบกับ ถึงแม้ว่าความก้าวหน้าจะส่งผลให้มนุษย์มีความสะดวกสบายมากกว่าที่เคยมีมาในประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติ กลับพบว่าความสะดวกสบายเหล่านั้นคือความน่าเบื่อหน่าย มีผลกระทบต่องานความคิดที่สร้างสรรค์และศรัทธาในความก้าวหน้าในที่สุด อันเป็นที่มาของความคิดยุคหลังทันสมัย (post modernism) ซึ่งไม่ยอมรับความแน่นอนตายตัวของความรู้ในวิชาการทุกแขนง แม้ว่าในส่วนที่วิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ที่เคยเชื่อกันว่าเป็นวิชาการที่มีเหตุผลหนักแน่นมั่นคง เพราะได้ค้นพบว่าที่เป็นเช่นนั้นส่วนหนึ่งเป็นเพราะการสืบทอดวัฒนธรรม และวิธีการคิดของกลุ่มคนในอาชีพเหล่านั้น ถ้าหากมีการเปลี่ยนกระบวนทัศน์ วิธีคิดตลอดจนวิธีการศึกษา ถ้าสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นเปลี่ยนไป คำตอบที่ได้ก็จะเปลี่ยนไปด้วย ดังนั้นถึงแม้ในวิชาที่มีความแน่นอนมากที่สุด ความไม่แน่นอนก็เกิดขึ้นได้ คำตอบสำเร็จรูปจึงไม่มีอีกต่อไปในทุกเรื่อง จะมีก็แต่คำอธิบายที่มีการยอมรับกันเป็นส่วนมากในขณะใดขณะหนึ่ง ถ้าหากเผชิญจะมีคำตอบในลักษณะดังกล่าว ทั้งหมดนี้คือกระแสพัฒนาของความคิดแบบตะวันตก นับเป็นเวลาประมาณ 2500 - 2600 ปี คือประมาณ 500 - 600 ปี ก่อนคริสต์ศาสนาจนถึงปัจจุบัน

แก่นกลางของความคิดในอารยธรรมตะวันตกในยุคกรีกที่มีผลต่อแนวคิดในยุคต่อมา

ความคิดที่พัฒนาเป็นศาสตร์แขนงต่างๆ ในปัจจุบันมีจุดเริ่มต้นประมาณ 2500 - 2600 ปีที่ผ่านมา ซึ่งเป็นอุบัติการณ์ที่เกิดขึ้นในเวลาใกล้เคียงกันในภูมิภาคต่างๆ ของโลก คือ ในบริเวณประเทศกรีก ตอนเหนือของประเทศอินเดีย บริเวณเทือกเขาหิมาลัย และในประเทศจีน คือแนวคิดเรื่องกฎธรรมชาติที่มีความเชื่อว่า สิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่และดับไป ล้วนแต่มีที่มาหรือปัจจัยที่ทำให้สิ่งเหล่านั้นเป็นไปเช่นนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเข้าถึง โดยการสัมผัสในลักษณะต่างๆ หรือสามารถเข้าใจตรงกันได้ง่าย โดยไม่มีลักษณะที่แฝงเร้นเป็นนามธรรม มีกระบวนการที่แน่นอนตายตัว นำไปสู่หลักเกณฑ์ที่แน่นอน สามารถกำหนดได้และมีลักษณะเป็นสากล ไม่ถูกจำกัดโดยเวลาและสถานที่ ที่เรียกว่าเป็นกฎธรรมชาติเพราะเป็นสิ่งที่มียอยู่แล้วตามธรรมชาติ มนุษย์เป็นแต่เพียงผู้ที่ไปค้นพบเท่านั้น ส่วนตัวกฎเหล่านั้นกำเนิดได้อย่างไรอยู่นอกเหนือความสามารถในการหยั่งรู้ของมนุษย์ ในขณะที่แนวคิดแบบเต๋าและแบบพุทธนั้นเน้นความสัมพันธ์ของมนุษย์กับธรรมชาติ แต่กฎธรรมชาติตามแบบของกรีกเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และมนุษย์ด้วยกัน และมนุษย์ต่อธรรมชาติ เป็นหลักซึ่งเป็นต้นแบบของความคิดของอารยธรรมตะวันตก

ในแบบของกรีกกฎธรรมชาติจะถูกนำมาใช้เพื่อการศึกษาถึงคุณสมบัติเฉพาะของสิ่งที่มีอยู่แล้วในธรรมชาติ เพื่อประโยชน์ในการจำแนก (identification) เป็นต้นว่า หิน แมว หรือต้นไม้ซึ่งมีธรรมชาติของสิ่งเหล่านั้นเอง นอกจากนั้นยังศึกษาปฏิกิริยาที่เกิดขึ้นระหว่างสิ่งต่างๆ ซึ่งมีลักษณะแน่นอนตายตัว ไม่ว่าจะเป็นเกิดขึ้นที่ไหน เมื่อไร ซึ่งประกอบด้วยสาเหตุ (cause) และผล (effect) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการวิเคราะห์กฎธรรมชาติ จุดหักเหที่สำคัญคือวิธีการวิเคราะห์หรือเครื่องมือในการวิเคราะห์ที่เรียกว่า ตรรกะแบบคลาสสิกของอริสโตเติลนั้นถือว่า เป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติด้วย ซึ่งประกอบด้วยกฎสามข้อ

1. กฎการกำหนดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง (Law of identity) ของสิ่งหนึ่งสิ่งใดจะเป็นอย่างอื่นไปไม่ได้นอกจากตัวของตัวเอง
2. กฎของการไม่ขัดแย้ง (Laws of contradiction) ของสิ่งหนึ่งสิ่งใด จะต้องไม่ใช่ของอย่างอื่น ก.จะเป็นสิ่งที่ไม่ใช่ ก. ไม่ได้
3. กฎที่ไม่มีกึ่งกลาง (Laws of excluded middle) คือจะมีเฉพาะขาวกับดำ ไม่มีสีเทา นั่นคือของอย่างใดอย่างหนึ่งจะต้องเป็น ก. หรือ ไม่ใช่ ก.

เนื่องจากในวิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักจะนิยมใช้คำว่าเหตุผล และมีข้อสมมติว่ามนุษย์เป็นผู้มีเหตุผล จึงจำเป็นต้องเข้าใจถึงที่มาของคำว่ามีเหตุผล (rational) จากแง่มุมของอารยธรรมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจาก อริสโตเติล โดยอธิบายว่า “ความดี” หรือ ความชั่วจะมีความหมายก็เฉพาะต่อสิ่งที่มีชีวิต อะไรจะดีหรือชั่วสำหรับก้อนหินย่อมเป็นเรื่องไร้สาระ แต่ถ้าเป็นมนุษย์หรือต้นไม้ย่อมมีความหมาย อะไรที่ทำให้เกิดผลดีแก่ชีวิตถือว่าเป็นความดี แต่ถ้าหากทำให้ชีวิตต้องตกต่ำลง ถือว่าเป็นความเลว สัตว์อาจจะมีจิตสำนึกในการเลือกหรือไม่เลือกในระดับหนึ่ง แต่มนุษย์วางรากฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมให้กับตัวเองได้มากกว่า โดยสามารถกำหนดกรอบความคิดและดำเนินการไปตามนั้น มนุษย์จึงเป็นสัตว์ที่มีเหตุผล (rational animal) เป็นเผ่าพันธุ์ที่สามารถอธิบายเหตุและผลที่อยู่บนพื้นฐานของคุณค่าและคุณธรรมตลอดจนกำหนดเป้าหมายและแนวทางที่จะนำไปสู่จุดหมายดังกล่าว ในที่สุดก็จะค้นพบและดำเนินการทุกสิ่งทุกอย่างภายในกรอบของกฎธรรมชาติ ซึ่งกำหนดคุณลักษณะของมนุษย์ และสรรพสิ่งทั้งหลาย รวมทั้งปฏิสัมพันธ์ที่มีระหว่างกัน จะเห็นได้ว่าจุดเน้นของการมีเหตุผลนั้น เน้นประเด็นด้านความดีงามทางกายภาพเป็นสำคัญ ทั้งนี้เพราะวิธีคิดได้รวมเอาสิ่งมีชีวิตทั้งหมดเข้าไว้ด้วย นั่นก็คือทั้งสัตว์และพืช ทำให้ไม่สามารถแยกประเด็นเรื่อง “จิต” ดังนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างจึงขึ้นกับสภาพกายภาพเป็นสำคัญ

จากลักษณะที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ นำไปสู่แนวความคิดที่เป็นแก่นกลางของศาสตร์ตะวันตก ซึ่งเหมือนศาสตร์ทั้งหลายที่พัฒนามาจนถึงศตวรรษที่ 19 นั่นคือ

1. ความจริงในทุกสิ่งทุกอย่างสามารถกำหนดได้ค่อนข้างจะแน่นอนตายตัว (deterministic)
2. เนื่องจากตรรกะแบบกฎที่ไม่มีกึ่งกลาง ฉะนั้นถ้าหากไม่ใช่ส่วนหนึ่งของ ก. ก็จะต้องไม่ใช่ ก. จึงมีแนวโน้มที่จะมีความคิดแยกขั้ว ตั้งแต่แรก เนื่องจากความจริงมีเพียงสิ่งเดียว ถ้า ก. เป็นความจริง ไม่ใช่ ก. ก็จะไม่ใช่ว่าความจริง
3. การมีเหตุผลที่อธิบายการกระทำของมนุษย์มักจะอยู่บนพื้นฐานของผลประโยชน์ที่ดี หรือเลวต่อสภาวะทางกายภาพ ไม่ขึ้นอยู่กับการกระทำในทางจิต

จากลักษณะความคิดแก่นกลางทั้งสามลักษณะที่สำคัญดังกล่าว นำไปสู่การพัฒนาเป็นความคิดที่สำคัญสองกระแส ว่าด้วยธรรมชาติของมนุษย์ โดยแต่แรกทุกฝ่ายมีความเชื่อกันว่ามนุษย์นั้นมีเหตุผล แต่ฝ่ายหนึ่งเชื่อว่า หลังจากนั้นเกิดการตกต่ำของมนุษย์ (the fall of man) ดังนั้น จึงไม่สามารถพึ่งการใช้เหตุผลของมนุษย์โดยสมบูรณ์ แต่จะต้องใช้สถาบัน

ทางสังคมมาควบคุมมนุษย์ให้ดำรงชีวิตอยู่ภายในกรอบของสถาบันทางสังคมที่มีเหตุและผล กระแสความเชื่อดังกล่าวมีที่มาจาก เฟลโต ซึ่งเป็นอาจารย์ของ อริสโตเติล

แต่เนื่องจากความถูกต้องในที่สุดจะต้องมีเพียงหนึ่งเดียว ดังนั้นจึงเกิดความ คิดแตกเป็นสองขั้ว ที่ต่างก็อ้างกฎธรรมชาติ ที่ทุกฝ่ายมีความเห็นร่วมกันว่า ธรรมชาติของ มนุษย์ย่อมมีเหตุผล แต่อีกฝ่ายหนึ่งอธิบายต่อไปว่า เพราะมนุษย์เกิดความตกต่ำ กฎดังกล่าวจึง ไม่เป็นความจริง ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งยืนยันในหลักการเดิม

ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ตะวันตกที่พัฒนาจากความคิดสองขั้ว

ภายหลังจากการที่นครรัฐล่มสลายจากการแผ่อิทธิพลของอาณาจักรโรมัน ต่อ ด้วยการล่มสลายของอาณาจักรโรมันพร้อมกับการเพิ่มอิทธิพลของคริสต์ศาสนา ความแตกต่าง ระหว่างขั้วทั้งสองได้รับการอธิบายเพิ่มเติมโดย เซนต์ ออกุสติน และ เซนต์ อไควนัส โดยนำเอา พระเจ้าเข้ามาอธิบายธรรมชาติของมนุษย์เพิ่มเติม โดยหลักการของศาสนายูดาห์-คริสเตียน พระเจ้าเป็นผู้สร้างมนุษย์ขึ้นมาในลักษณะที่เป็นภาพสะท้อนของพระเจ้าเอง ดังนั้นพระเจ้าจึง สร้างมนุษย์ให้เป็นผู้มีเหตุผลเช่นเดียวกับพระเจ้า สามารถค้นพบกฎธรรมชาติที่พระเจ้าสร้างไว้ และการที่มนุษย์เข้าถึงเหตุผลและค้นพบกฎธรรมชาติมากเท่าไรก็เป็นสัญลักษณ์ว่ามนุษย์เข้า ใกล้พระเจ้ามากเพียงนั้น อีกฝ่ายหนึ่งเห็นด้วยกับการอธิบายเช่นนี้ แต่เห็นว่ามนุษย์อยู่ในสภาพ ที่ตกต่ำจากสภาพตามธรรมชาติที่พระเจ้าสร้างขึ้น จึงไม่อาจหวังพึ่งในเหตุผลของมนุษย์ได้ พร้อมกับชี้ให้เห็นว่า การพยายามที่ให้เหตุผลอธิบายว่ามนุษย์มีเหตุผลนั้น เป็นความพยายามที่ จะทำให้มนุษย์กลายเป็นพระเจ้า จะยิ่งสร้างความวิบัติให้กับโลกมนุษย์ ทั้งนี้เพราะมนุษย์ไม่มี เหตุผล มนุษย์จะมีโอกาสทำความดีได้ก็ต่อเมื่อได้รับแรงบันดาลใจจากพระเจ้าเท่านั้น (revelation) ผู้ที่คิดในแนวแรกนั้นยึดหลักกฎธรรมชาติของมนุษย์ ซึ่งต่อมาเสริมด้วยคำอธิบาย ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าเป็นหลัก แต่ในกลุ่มหลังนั้น ได้รับผลกระทบจากการ สังเกตสภาพสังคมที่เป็นจริงในขณะที่ตนมีชีวิตรอยู่และสามารถสังเกตเห็นได้ชัด จึงไม่สามารถ ยอมรับในความเชื่อการมีเหตุผลของมนุษย์ได้ ซึ่งผู้สืบทอดแนวความคิดนี้ต่อจาก เซนต์ ออกุ สติน ก็คือ มาร์ติน ลูเธอร์ และจอห์น คาลวิน ตลอดจนชาวพิวริแตนของอังกฤษ ในศตวรรษที่ 16 ผู้ที่มีความเชื่อในการแสดงความคิดนี้ต่างเชื่อว่า เมื่อมนุษย์รู้ตัวดีว่าอยู่ในสภาพที่ตกต่ำ จึง ควรที่จะเสียสละความสุขสบายในชีวิตเพื่อทำความดี เพื่อจะมีโอกาสได้รับการคัดสรรโดยพระ เจ้าและได้อยู่ใกล้ชิดกับพระองค์ในโลกหน้า ซึ่งเป็นความคิดเด่นที่สุดในศตวรรษที่ 16

การค้นพบทางวิทยาศาสตร์ที่ว่าด้วยกฎแรงดึงดูดของระบบสุริยจักรวาล โดย นิวตัน ช่วยตอกย้ำความมีเหตุผลของพระเจ้า และความมีเหตุผลของมนุษย์ ซึ่งทำให้นำไปสู่การ

ค้นหากฎธรรมชาติในตัวมนุษย์ ในลักษณะเดียวกับกฎแรงดึงดูดที่ช่วยยึดเหนี่ยวสังคมมนุษย์เข้าไว้ด้วยกัน เช่นเดียวกับกฎแรงดึงดูดของดวงดาวในระบบสุริยจักรวาล และผู้ที่พยายามอธิบายกฎเกณฑ์ เช่นนี้ก็คือ จอห์น ลอค ส่วนกฎธรรมชาติที่แฝงอยู่ในตัวของมนุษย์นั้นก็คือความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน ซึ่งเป็นธรรมชาติตามปกติของมนุษย์นั่นเอง ในขณะที่การค้นพบกฎแรงดึงดูดของระบบสุริยจักรวาล โดย นิวตัน สร้างความเชื่อมั่นในการมีเหตุผลในพระเจ้า แต่การปฏิรูปศาสนาที่เกิดขึ้นในศตวรรษก่อนหน้านั้น ที่เปิดโอกาสให้มนุษย์สื่อสารกับพระเจ้าได้โดยตรง ประกอบกับความเข้มแข็ง และอำนาจเด็ดขาดของกษัตริย์ การขยายตัวของเศรษฐกิจ อันเกิดจากลัทธิพาณิชย์นิยมซึ่งเป็นหน่ออ่อนของลัทธิทุนนิยม ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับพระเจ้าเริ่มห่างไป และได้มีการอธิบายความก้าวหน้า เป็นพระเจ้าองค์ใหม่ ในยุคความเบิกบานทางปัญญา ซึ่งมี อדם สมิท, เบนแธม และ แซงต์-ซิมอง เป็นตัวแทนของภูมิปัญญาตะวันตกในยุคนั้น ซึ่งอยู่ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19

เป็นที่น่าสังเกตว่า ระบบทุนนิยมที่เริ่มขยายตัวในยุคนั้น มีส่วนทำให้ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน (ซึ่งน่าจะเป็นจริยธรรมที่อธิบายความไม่มีเหตุผลของมนุษย์ตามแบบของฝ่ายต่อต้าน) แนวคิดความลงตัวของสังคม (social harmony) กลับกลายมาเป็นจริยธรรมที่สามารถสร้างดุลยภาพ ประสิทธิภาพ และความเป็นธรรมในระบบเศรษฐกิจได้ภายใต้การแข่งขันที่สมบูรณ์ระบบตลาด และมีอามองไม่เห็น (invisible hands) ซึ่งอธิบายโดย อדם สมิท และตอกย้ำด้วยความคิดอรรถประโยชน์ส่วนรวมสูงสุดในแบบที่สามารถวัดอรรถประโยชน์ออกมาในเชิงปริมาณได้ตามแบบของ เบนแธม มีการเสนอความคิดในการพัฒนาสังคมที่เน้นประสิทธิภาพ โดยที่มีปัญญาชนเป็นผู้นำตามแบบของ แซงต์-ซิมอง เพื่อบรรลุสังคมในอุดมคติ อันเป็นกระแสความคิดหลักในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18 และ 19

ในขณะที่กระแสในเรื่องอำนาจเด็ดขาดของสถาบันกษัตริย์เพิ่มขึ้น ความเชื่อในพระเจ้างก็ลดลง พร้อมกับความเชื่อในเรื่องวัตถุนิยมก็เพิ่มมากขึ้น ตัวแทนของแนวความเชื่อในเรื่องนี้ก็คือ โทมัส ฮอบบส์ ในทศวรรษที่ 19 การเพิ่มขึ้นของแนวคิดวิทยาศาสตร์ในลักษณะที่พิสูจน์ได้จับต้องได้แบบ ชาร์ล ดาร์วิน ได้นำมิติทางประวัติศาสตร์เข้าไปประยุกต์กับวิทยาศาสตร์ ได้ค้นพบกฎทางวิทยาศาสตร์ใหม่คือ ทฤษฎีวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสิ่งมีชีวิต โดยพบว่าในโลกแห่งความเป็นจริงชีวิตเต็มไปด้วยการแข่งขัน พิชพันธ์หรือเผ่าพันธุ์ที่แข็งแกร่งที่สุดก็จะอยู่รอด เท่ากับเป็นการปฏิเสธทฤษฎีดุลภาพของสรรพสิ่งต่าง ๆ ในโลก ปฏิเสธความเชื่อในเรื่องพระเจ้าเป็นผู้สร้างสิ่งมีชีวิตและสรรพสิ่งทั้งหลายในโลก เน้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา การแข่งขัน และการอยู่รอด โดยมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เป็นเครื่องยืนยันข้อสรุปเหล่านี้ สร้างภาวะความสั่นคลอนความเชื่อที่มีมาแต่เดิมเป็นอย่างยิ่ง

นักปราชญ์ที่เน้นแนวคิดแบบ ชาร์ล ดาร์วิน และรู้จักกันในนามของความคิดทางสังคมแบบ ดาร์วิน (Social Darwinian) คือ สเปนเซอร์ ที่เน้นบทบาทของพ่อค้าและนักธุรกิจในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในยุคเปลี่ยนผ่านของลัทธิทุนนิยม ถึงแม้จะเป็นขั้นตอนที่มีความเจ็บปวดก็เป็นขั้นตอนที่จำเป็นต่อวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์ และควรจะเป็นยุคสมัยที่เร่งให้การเปลี่ยนผ่านเป็นไปอย่างรวดเร็วเพื่อลดความเจ็บปวดของมนุษยชาติ ในขณะที่ มาร์กซ์ มีความเชื่อว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญน่าจะเป็นชนชั้นกรรมาชีพ เนื่องจากเป็นผลผลิตโดยตรงของระบบทุนนิยม พร้อมทั้งอธิบายว่าระบบทุนนิยมเองจะช่วยให้เกิดกรรมกรที่มีการจัดตั้งอย่างมีประสิทธิภาพตามวิธีการของระบบทุนนิยมเอง จึงสามารถโค่นล้มระบบทุนนิยมลงได้ในที่สุด ในขณะที่ความคิดของทั้ง สเปนเซอร์ และ มาร์กซ์ ที่พยายามอธิบายโดยใช้แนวคิดวิวัฒนาการทางประวัติศาสตร์แบบของ ดาร์วิน มาอธิบายวิวัฒนาการทางสังคม จุดอ่อนของคำอธิบายของทั้งสองก็คือ มิได้อธิบายความต่อเนื่องของชาติพันธุ์ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงทางชีววิทยาว่าสามารถเกิดขึ้นมาได้อย่างไร เป็นประเด็นที่ ฟรอยด์ ได้มาอธิบายต่อในรูปพลังผลักดันทางเพศซึ่งเป็นปัจจัยของพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ แต่พลังดังกล่าวจะถูกจำกัดด้วยอารยธรรมและวัฒนธรรมของสังคม เพื่อปกป้องผู้ที่อ่อนแอและรักษาความสงบสุขในสังคม เมื่อประเด็นเป็นเช่นนี้ ฟรอยด์ จึงมีความเห็นว่าอาจจะมีบางสิ่งที่ต้องทบทวนอารยธรรม วัฒนธรรม และประเพณีในสังคมเสียใหม่ เพื่อลดความกดดันและความขัดแย้งอันเกิดจากพลังขับเคลื่อนทางเพศของมนุษย์ ซึ่งพัฒนาไปสู่การเน้นความเป็นปัจเจกชน ที่ถูกกลืนในความคิดของ สเปนเซอร์ และ มาร์กซ์ พร้อมกับเปิดโอกาสให้มีการเรียกร้อง "สิทธิ" ของกลุ่มคนต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายในสังคม อันเป็นที่มาของลัทธิเสรีนิยมในความหมายที่แท้จริง ต่างกับลัทธิเสรีนิยมของตลาดหรือลัทธิตลาดเสรีแบบของ สเปนเซอร์

การปรับตัวของความคิดเข้าหากันในรูปของประสิทธิภาพของตลาดและตลาดเสรี

การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญภายหลังจาก ดาร์วิน ก็คือการค้นพบทฤษฎีสัมพันธภาพของ ไอน์สไตน์ ในต้นศตวรรษที่ 20 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการค้นพบของ นิวตัน เป็นเพียงกรณีเฉพาะเพียงกรณีหนึ่งเท่านั้น เป็นการชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนของความคิดที่เน้นการมีคำตอบที่แน่นอนตายตัว แต่จากการพิสูจน์ทฤษฎีของ ไอน์สไตน์ ด้วยความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์ที่ง่ายกลับเป็นการสร้างปรากฏการณ์ทางวิชาการแบบใหม่ นั่นก็คือ องค์ความรู้ที่จะมีความน่าเชื่อถือและสามารถแสดงความสัมพันธ์ได้อย่างชัดเจนโดยตลอดนั้น จะต้องพัฒนาขึ้นมาจากความสัมพันธ์ทางคณิตศาสตร์เท่านั้น ความคิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อวิวัฒนาการขององค์ความรู้ในทุกสาขาวิชาการ แม้กระทั่งในวรรณกรรมและศิลปกรรม จึงเป็นธรรมดาที่วิชาการทางสังคมศาสตร์ทุกสาขารวมทั้ง เศรษฐศาสตร์ จะถูกผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงกระบวนทัศน์ดังกล่าวที่เกิดขึ้นตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 ไม่ได้

ในด้านศตวรรษที่ 20 เคนส์ เป็นนักเศรษฐศาสตร์ชาวอังกฤษที่มีชื่อเสียงที่พัฒนาวิชาเศรษฐศาสตร์ตามแนวทางของ นิวตัน ที่เน้นความลงตัวหรือดุลยภาพในฐานะที่เป็นเป้าหมายสุดท้ายของระบบเศรษฐกิจ แต่ขณะเดียวกันก็ได้รับอิทธิพลทางความคิดของ ไอส์ไตน์ ที่ว่าดุลยภาพที่เกิดขึ้นนั้นเป็นเพียงกรณีข้อยกเว้นเท่านั้น แต่กรณีทั่วไปดุลยภาพในลักษณะเช่นว่านั้นจะไม่เกิด แต่ก็สามารถทำให้ดุลยภาพดังกล่าวเกิดขึ้นได้ด้วยการใช้นโยบายการคลังของรัฐบาลเป็นหลัก นโยบายการเงินเป็นรอง ประกอบด้วยเครื่องมือที่สนับสนุนการดำเนินนโยบายดังกล่าวของรัฐที่เหมาะสม ซึ่งเป็นความคิดในกระแสทฤษฎีสัมพันธภาพของ ไอส์ไตน์ พร้อมกันนั้นทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ของเคนส์ ก็สามารถแสดงความสัมพันธ์ของปัจจัยและตัวแปรทางเศรษฐกิจทั้งหมดได้ในรูปของสมการทางคณิตศาสตร์ ตามกระแสความเชื่อการเป็นวิชาการที่หนักแน่นของความรู้ทุกชนิดตามแบบของ ไอส์ไตน์ โดยที่ความคิดแบบของ เคนส์ ได้รับการพัฒนาต่อโดยนักเศรษฐศาสตร์อเมริกันนามว่า แซมมวลสัน ในกลางศตวรรษที่ 20 งานทางวิชาการของแซมมวลสัน มิได้แตกต่างไปจากของ เคนส์ แต่ได้เพิ่มความเข้มข้นของการอธิบายความสัมพันธ์ทุกชนิดในรูปของสมการทางคณิตศาสตร์ เป็นการเน้นการสร้างทฤษฎีทางสังคมขึ้นมาได้ด้วยตรรกะล้วน ๆ ซึ่งอาจจะถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกจุดหนึ่งที่ทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์ ห่างไกลไปจากความสามารถในการอธิบายพฤติกรรมของปัจเจกชนในสังคม เพราะถึงแม้จะมีการอธิบายพฤติกรรมของปัจเจกชน ที่สามารถเชื่อมโยงไปสู่ภาพระบบเศรษฐกิจมหภาคได้อย่างชัดเจน แต่ก็ยังเป็นปัจเจกชนที่มีพฤติกรรมเหมือนกันหมดทุกคนในสังคม

เงื่อนไขที่สำคัญของความสามารถในการบรรลุดุลยภาพในระดับมหภาคของแซมมวลสัน อยู่ที่ข้อสมมติฐานว่ามีรัฐบาลที่มีความหวังดีและมีความตั้งใจจริงในการแก้ปัญหา (benovolent government) ซึ่งเป็นประเด็นที่ ฟรีดแมน นักเศรษฐศาสตร์ชื่อดังร่วมสมัย ปฏิเสธข้อสมมติฐานดังกล่าวโดยสิ้นเชิง โดยพื้นฐานความคิดที่แท้จริงของ ฟรีดแมน นั้นย้อนกลับไปหาความคิดแบบของ สเปนเซอร์ แต่สิ่งที่ทำให้ ฟรีดแมน ไม่ถูกปฏิเสธโดยสิ้นเชิงจากสังคมอเมริกันในยุคหลังลัทธิ นิวดีล (New Deal) ก็เนื่องจากเข้าไม่ได้ปฏิเสธรัฐสวัสดิการแบบของ สเปนเซอร์ แต่มีจุดร่วมเช่นเดียวกับ แซมมวลสัน นั่นคือ ทำให้ตลาดมีโอกาสทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ อาจจะถือได้ว่า ฟรีดแมน อาจจะเป็นตัวแทนของแนวความคิดด้านกระแสหลัก แต่สังกัดสายความคิดของ สเปนเซอร์ ที่อาจจะสวามิภักดิ์ไปได้ถึง คาลวิน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะเป็ความคิดกระแสหลักหรือกระแสต้าน ในความพยายามที่จะทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์ มีความเป็นวิทยาศาสตร์ตามแบบของ นิวตัน และ ไอส์ไตน์ ผลสำคัญที่ตามมาก็คือ การลดทอนความเป็นมนุษย์ลงมาให้เหลือเพียง “ต้องการ” ที่ใช้ตรรกะทางคณิตศาสตร์เข้ามาอธิบายได้ เพื่อให้วิชาที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์มากที่สุด โดยมีมิติที่สำคัญของความเป็นมนุษย์ถูกละเลยไปโดยสิ้นเชิง

พัฒนาการของความคิดเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม

จากการที่คุณค่าของมนุษย์ถูกทำให้ลดต่ำลงเรื่อย ๆ โดยมีจุดเริ่มต้นที่สำคัญจุดหนึ่งคือ ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมของยุโรปในศตวรรษที่ 18 ทำให้เกิดมีนักเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม (humanistic economics) เกิดขึ้น โดยแยกตัวออกมาจากแนวคิดเศรษฐศาสตร์กระแสหลัก ซึ่งอาจจะสืบสาวที่มาของความคิดย้อนหลังไปได้ถึงต้นศตวรรษที่ 19 ที่มีหนังสือเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมเล่มแรกออกเผยแพร่โดย ชีสมองติ ในปี 1819 ที่มีชื่อว่า *The New Principles of Political Economy*

ประเด็นสำคัญของเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมนั้น เน้นลำดับขั้นของความจำเป็นของมนุษย์ (hierarchy of needs) ในปัจจุบันได้รับการอธิบายโดยนักจิตวิทยากระแสที่สาม ซึ่งแต่เดิมจิตวิทยาจะมีเพียงสองกระแสคือ กระแสพฤติกรรมนิยมและจิตวิทยาแบบ ฟรอยด์ นำโดย มาสโลว์ ที่เน้นระดับความจำเป็นของมนุษย์เป็น 5 ขั้น คือความต้องการทางสรีรภาพ ความปลอดภัย ความเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันชุมชนหรือสังคม การได้รับการยอมรับนับถือ และความสามารถในการสนองตอบได้ด้วยตัวเอง โดยที่มนุษย์จะพัฒนาไปสู่ระดับที่สูงกว่า ซึ่งจะสามารถทำประโยชน์ให้กับตนเองและสังคมได้มากขึ้น ก็ต่อเมื่อความจำเป็นในระดับที่ต่ำกว่าได้รับการบำบัดไปแล้ว ดังนั้น เศรษฐศาสตร์มนุษยนิยม ในความหมายที่แท้จริงจึงเน้นการพัฒนาในตัวของมนุษย์เอง โดยที่เศรษฐศาสตร์แนวนี้ได้วิพากษ์เศรษฐศาสตร์กระแสหลักและกระแสด้านว่าพิจารณามนุษย์เพียงส่วนเดียว นั่นก็คือ การเน้นการตอบสนองความจำเป็นขั้นต่ำของมนุษย์เป็นสำคัญ

ชีสมองติ ถือได้ว่าเป็นนักเศรษฐศาสตร์มนุษยนิยมคนแรก ที่ชี้ให้เห็นว่าวัตถุประสงค์ของวิชาเศรษฐศาสตร์ควรจะอยู่ที่มนุษย์ไม่ใช่ความมั่งคั่งของทรัพย์สิน ความมั่งคั่งของสังคมจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อสามารถสร้างความสุขให้แก่สมาชิกทุกคนในสังคม จะต้องสามารถตอบสนองความจำเป็นเบื้องต้นของทุกคน และให้หลักประกันว่าอนาคตของเขาเหล่านั้นจะไม่เลวลงไปกว่าที่เป็นอยู่ ถ้าหากความจำเป็นเบื้องต้นเหล่านี้ได้รับการตอบสนองแล้ว จะเปิดทางให้เกิดความต้องการอย่างใหม่ (new wants) เป็นต้นว่า การค้นหาสุนทรียภาพ ความงามทางจริยธรรมและปัญญา โดยมีเป้าหมายสรุปรวบยอดก็คือ การให้หลักประกันในการพัฒนาแก่มนุษย์ทุก ๆ คน นักเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่มีความคิดบางส่วนอยู่ในกระแสมนุษยนิยมคือ มิลล์ ที่มีความคิดเด่นที่แยกการผลิตและการกระจายผลผลิตออกจากกัน โดยชี้ให้เห็นว่าการกระจายผลผลิตนั้นขึ้นกับกฎหมายและประเพณีของสังคมซึ่งเป็นส่วนสำคัญของสถาบันของมนุษย์ ตัวเขาเองต้องการเห็นสังคมซึ่งไม่มีคนยากจนและไม่มีใครที่ปรารถนาที่จะรวยกว่า และไม่ต้องกลัวว่าจะล้มลงเพราะมีผู้พยายามแข่งไปข้างหน้า โดยเขามีเป้าหมายที่จะเน้นความดีของมนุษย์ ซึ่งมี

ได้ประกอบด้วย เหตุผล และจิตสำนึก เท่านั้น แต่จะต้องรวมถึงสุนทรียภาพตามธรรมชาติของมนุษย์ด้วย โดยที่ความเมตตาหรือความไม่เห็นแก่ตัวนั้นเป็นสิ่งจำเป็น และเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติของมนุษย์ แต่เนื่องจาก มิลล์ เองก็ยอมรับว่าการแสวงหาความมั่งคั่งของมนุษย์ เพื่อสนองความต้องการทางเนื้อหนังมังสาเป็นข้อสมมติฐานที่ใช้ได้ ซึ่งมีผลทำให้วิชาเศรษฐศาสตร์มิได้สะท้อนความเป็นจริงเท่าที่ควร จุดนี้เป็นจุดสำคัญที่ทำให้ รัสคิน ตอบโต้ มิลล์ อย่างรุนแรงว่า เศรษฐศาสตร์การเมืองมีพื้นฐานอยู่บนความเชื่อว่าสิ่งที่ทำให้สังคมเจริญก้าวหน้า อาจจะถูกกำหนดขึ้นมาโดยไม่จำเป็นต้องได้รับอิทธิพลมาจากความรักที่มีต่อสังคมเลย และด้วยเหตุผลดังกล่าว รัสคิน จึงเสนอเศรษฐศาสตร์ใหม่ ซึ่งก็มีความคล้ายกับข้อเสนอของ ชีสมองติ เนื่องจาก รัสคิน ได้รับอิทธิพลความคิดของ ชีสมองติ ผ่านอาจารย์ของเขา คือ โธมัส คาร์ลิล ซึ่งเคยแปลผลงานของ ชีสมองติ จากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาอังกฤษ ในเศรษฐศาสตร์ใหม่ของ รัสคิน เขาเสนอว่า สินค้าจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อทำให้ชีวิตดำรงอยู่ และการผลิตจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อการผลิตนั้นมีส่วนในการช่วยส่งเสริมลักษณะที่สร้างสรรค์ของมนุษย์ การผลิตในระบบโรงงานอุตสาหกรรมเป็นการทำลายความเป็นมนุษย์ ทำให้การทำงานของคนไม่แตกต่างไปจากการทำงานของเครื่องจักร ทำให้เกิดความสูญเสียพลังสร้างสรรค์ของมนุษย์

ผู้ที่ได้รับอิทธิพลของงานเขียนของ รัสคิน และมีบทบาทสำคัญในการเคลื่อนไหวที่มีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญร่วมสมัยและในยุคต่อมาก็คือ ฮอบสัน และ คานธี โดยที่ ฮอบสัน เน้นลำดับขั้นของความจำเป็นหรือคุณค่าสำหรับมนุษย์ที่เริ่มจากความจำเป็นทางวัตถุ ไปสู่ความจำเป็นในลำดับที่สูงขึ้นไป คือการมีบุคลิก การหาเหตุผลด้วยตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นมาตรฐานของมนุษย์ที่ระบบเศรษฐกิจจะต้องตอบสนองและจะต้องถูกประเมินด้วยมาตรฐานเช่นนี้ เขาชี้ให้เห็นว่าถ้าสภาพของสังคมเปลี่ยนไป ในทางที่ช่วยให้มนุษย์สามารถตอบสนองการเปลี่ยนแปลงไปในทางบวกมากขึ้น มนุษย์ก็สามารถเพิ่มคุณค่าให้กับตัวเองและสังคมได้ เป็นต้นว่า ถ้าหากธุรกิจและอุตสาหกรรมสร้างความมั่นคงให้กับการจ้างงานและชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีแก่คนงาน คนงานก็จะคลายความวิตกกังวลที่จะต้องแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตนแต่เพียงอย่างเดียว มาเป็นความรู้สึกสมานฉันท์ทางสังคม และพร้อมจะให้บริการที่ดีกว่าเดิม ทำให้พวกเขามีคุณค่ากับสังคมมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ด้วยเหตุนี้ ฮอบสัน จึงมีการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการกำหนดค่าจ้างแรงงานขั้นต่ำระดับชาติ และต่อต้านลัทธิจักรวรรดินิยมของอังกฤษ และประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง

ส่วน คานธี นั้นได้รับแรงบันดาลใจจากการอ่านหนังสือของ รัสคิน ระหว่างนั่งรถไฟจาก โยฮันเนสเบิร์ก ถึง เดอร์บัน ในอาพริกาใต้ คานธี มีความเห็นเช่นเดียวกับ รัสคินว่า เศรษฐศาสตร์จะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อช่วยเพิ่มสวัสดิการให้แก่สังคม โดยสามารถจัดหาความจำเป็นขั้นพื้นฐานให้กับทุกคน ในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เป็นหลัก

การของอหิงสธรรม โดยเน้นความสามารถในการพึ่งตัวเองให้มากที่สุด เป้าหมายการพัฒนาส่วนใหญ่ของ คานธี อยู่ที่ประชาชนในชนบทเป็นจำนวนมากของ อินเดีย

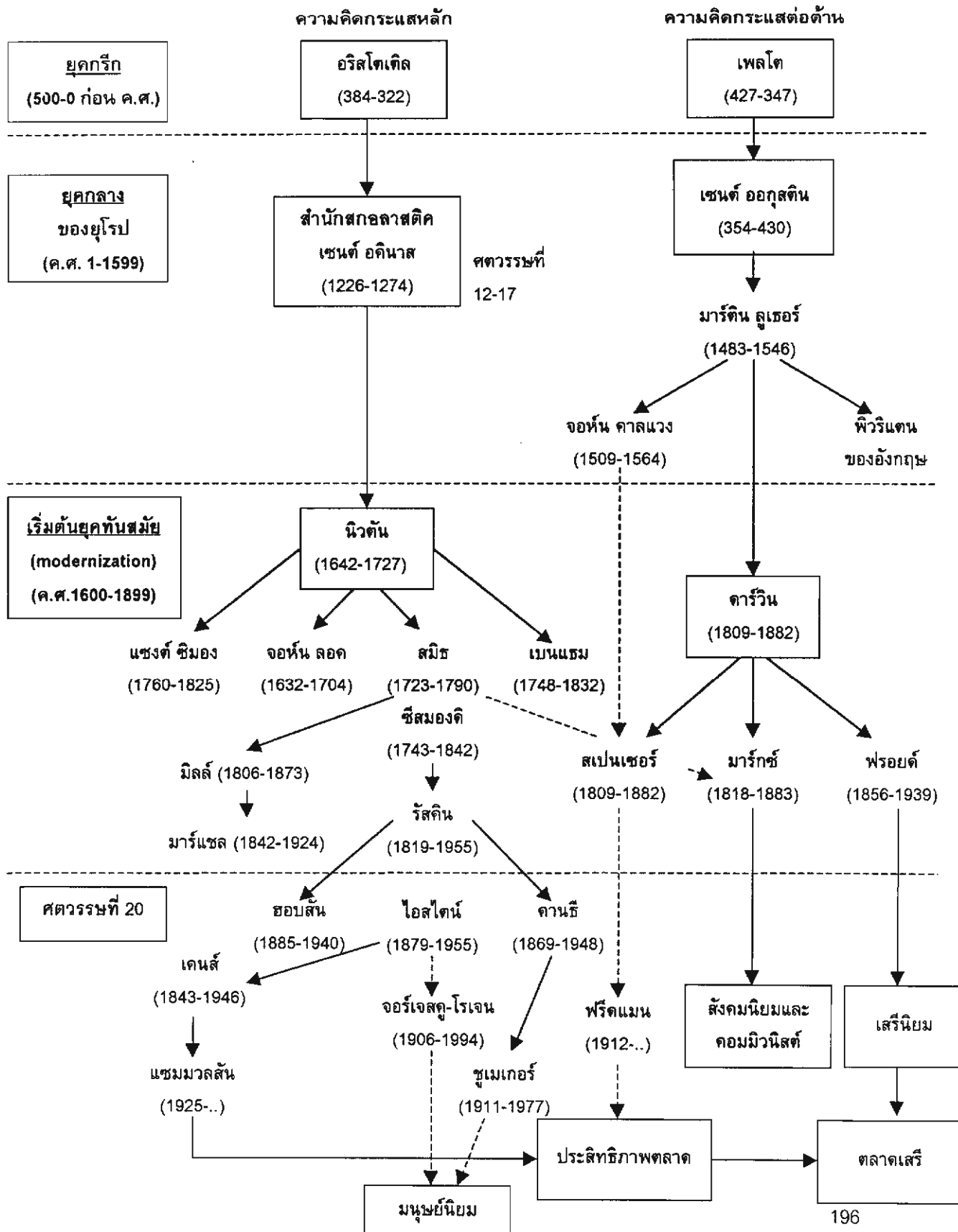
ซูเมคเกอร์ พัฒนาความคิดเศรษฐกิจศาสตร์มนุษย์นิยมเป็นยุทธวิธีใหม่ในการพัฒนา ที่เน้นความจำเป็นขั้นพื้นฐานของมนุษย์เป็นจำนวนมากในชนบท โดยมีลักษณะพิเศษที่เน้นเทคโนโลยีที่เหมาะสม เขาเห็นว่าชาวนาจะต้องไม่เป็นแต่เพียงปัจจัยในการผลิต แต่ต้องเป็นตัวของตัวเอง มีความสำคัญและมีความหมายทางเศรษฐกิจมากที่สุดสำหรับตัวของเขาเอง และชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาในความหมายที่แท้จริงเท่านั้น ที่จะให้หลักประกันว่าจะช่วยให้คนในชนบทในโลกที่สามารถช่วยตัวเองได้

จอเจสคู-โรเจน เป็นนักเศรษฐคณิตศาสตร์ร่วมสมัยกับ แซมมวลสัน และ ฟรีดแมน งานที่สำคัญของเขาในฐานะเป็นนักเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยม คือชี้ให้เห็นความบกพร่องของข้อสมมติทางเศรษฐศาสตร์ที่สะท้อนระดับความพอใจของคนในการเลือกบริโภคชุดของสินค้า (revealed preference) โดยใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์ที่เรียกว่า เส้นแสดงความพึงพอใจที่เท่าเทียมกัน (indifferent curve) โดยชี้ให้เห็นว่า ถ้าหากนักเศรษฐศาสตร์เน้นที่จะใช้วิธีการดังกล่าวเพื่อไปสู่การวิเคราะห์อุปสงค์ (demand) จะต้องตั้งข้อสมมติฐานขึ้นมาใหม่ทั้งหมดที่ไม่มีความเป็นจริงเลย เขาเน้นความต้องการที่ไม่อาจลดลงได้ของมนุษย์ โดยชี้ให้เห็นว่า การมีขนมปังมากเท่าไรก็ไม่สามารถช่วยลดความกระหายน้ำได้ หรือคนจะไม่เอาน้ำไปรดต้นไม้ที่ราบใดที่ไม่มั่นใจว่าจะมีน้ำพอเพียงสำหรับดื่มตลอดไป ซึ่งจะทำให้ความพอใจจากหน่วยสุดท้ายของน้ำดื่มเท่ากับศูนย์ ในขณะที่ความพอใจจากหน่วยสุดท้ายของน้ำที่จะไปใช้รดต้นไม้เท่ากับศูนย์ แต่จะมากกว่า ทั้งหมดนี้นำไปสู่ข้อสรุปว่า ความต้องการเร่งด่วนของคนจนควรจะได้รับพิจารณาในระดับความสำคัญมากยิ่งขึ้นกว่าทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ที่มองข้ามความจริงข้อนี้ไป

ที่กล่าวมาทั้งหมดในส่วนนี้เป็นการสรุปให้เห็นลักษณะพัฒนาการทางความคิดทางเศรษฐศาสตร์และความคิดที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาความคิดทางเศรษฐศาสตร์ทั้งหมด ที่มีรากของความคิดที่อยู่ในสังคมตะวันตกตั้งแต่ประมาณห้าศตวรรษก่อนคริสตกาลจนถึงปัจจุบัน เป็นจุดเริ่มต้นที่ใกล้เคียงกับการมีคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งยังไม่เคยมีการเปลี่ยนแปลงมาจนถึงปัจจุบัน เพื่อเทียบเคียงให้เห็นว่ามีความเหมือนกันและแตกต่างกันในประเด็นใดบ้าง เพื่อจะได้นำความรู้ทั้งหมดมาพัฒนาเป็นวิชาพุทธเศรษฐศาสตร์ นั่นก็คือ ใช้แนวคิดของเศรษฐศาสตร์ในความหมายของวิชาที่พัฒนาในตะวันตก ประยุกต์เข้ากับคำสอนในแบบพุทธ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวกับความเข้าใจในความเป็นมนุษย์ เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนางค์ความรู้ใหม่ที่คาดว่าจะเป็ประโยชน์ที่สำคัญแก่มนุษย์ชาติในอนาคตต่อไป และเมื่อถึงจุดนี้ก็ควรจะรวบรวมกระแสความคิดตะวันตกทั้งหมดแสดงเป็นแผนภูมิเพื่อความสะดวกในการเข้าใจง่ายยิ่งขึ้นดังต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 8.1

โครงสร้างกระแสดความคิดเศรษฐศาสตร์ตะวันตก

จุดอ่อนของเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยม

ถึงแม้เศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมจะเน้นมนุษย์เป็นศูนย์กลางของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ไม่ว่าจะศึกษาจากงานของ ซีสมองติ ที่ชี้ให้เห็นว่า สิทธิหรือความมั่งคั่งจะไม่มีประโยชน์อะไรถ้าไม่สามารถสร้างความสุขให้ได้แก่ทุกคนคือ มีอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัยที่ดีพอ และมีหลักประกันในชีวิตว่าในอนาคตชีวิตจะไม่เลวลงไปกว่าที่เป็นอยู่ ขณะที่ รัสคิน เสนอว่า สินค้าจะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อทำให้ชีวิตดำรงอยู่ ส่วนการผลิตนั้นจะมีประโยชน์ก็ต่อเมื่อมีส่วนช่วยเสริมลักษณะที่สร้างสรรค์ของมนุษย์ การผลิตในระบบโรงงานอุตสาหกรรมทำลายความเป็นมนุษย์ ทำให้การทำงานของคนไม่แตกต่างไปจากการทำงานของเครื่องจักร นอกจากนี้ถ้าหากจะสรุปความคิดเศรษฐศาสตร์มนุษย์นิยมจากการวิเคราะห์แนวคิดวิทยาของ มาสโลว์ ที่เน้นลำดับขั้นของความจำเป็น จากความจำเป็นทางสรีรภาพไปสู่ความปลอดภัย ความมั่นคง การเป็นส่วนหนึ่งของสถาบันสังคม การนับถือตัวเอง จนไปถึงความเข้าใจความหมายของชีวิต สุนทรียภาพ ความรักต่อมวลมนุษย์และสรรพสิ่งทั้งหมด ซึ่งแบ่งเป็นสามขั้นตอนของการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ จากความจำเป็นทางวัตถุ (material needs) ไปสู่ความจำเป็นทางสังคม (social needs) และสูงสุดคือ ความจำเป็นทางด้านคุณธรรม (moral needs)

จะเห็นได้ว่าความคิดเศรษฐศาสตร์ในแนวนี้นสะท้อนธรรมชาติของมนุษย์ได้ใกล้เคียงความเป็นจริงของมนุษย์มากที่สุด แต่ถึงแม้จะมีความเข้าใจมนุษย์มากขึ้นกว่าแนวการวิเคราะห์ที่พัฒนาจากกระแสความคิดตะวันตกกระแสใหญ่ที่สำคัญคือ ความคิดกระแสหลักและกระแสต่อต้านก็ตามที แต่จุดอ่อนที่สำคัญของแนวคิดนี้ก็คือ ยังไม่สามารถอธิบายได้ว่ามีเหตุผลประการใดที่ช่วยให้มนุษย์สามารถพัฒนาจากความจำเป็นหรือการให้คุณค่าทางวัตถุ ไปสู่ความจำเป็นหรือการให้คุณค่าทางสังคม และพัฒนาต่อจากความจำเป็นหรือคุณค่าทางสังคมไปสู่ความจำเป็นหรือการให้คุณค่าแก่คุณธรรม ทั้งนี้เพราะความเข้าใจมนุษย์ในเชิงจิตวิทยาดังกล่าวก่อขึ้นจากการสังเกตพฤติกรรมและวิวัฒนาการทางจิตของมนุษย์ การศึกษาจากการสังเกตปัจจัยภายนอกกรอบ ๆ ตัวมนุษย์หรือจากมนุษย์อื่น ๆ นับได้ว่าเป็นจุดแข็งของการพัฒนาของศาสตร์ในแนวตะวันตก

แต่เมื่อนำวิธีการนี้มาใช้ในการศึกษาจิตวิทยาของมนุษย์กลับกลายเป็นจุดอ่อน เพราะไม่สามารถอธิบายอย่างเป็นระบบได้ว่า วิวัฒนาการทางจิตเหล่านั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร มีเงื่อนไขอะไรบ้างที่ช่วยให้เกิดวิวัฒนาการเหล่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากสิ่งที่ขาดหายไปจากแนวการวิเคราะห์ในแบบนี้ คือขาดเครื่องมือในการวิเคราะห์จิตภายในอย่างเป็นระบบ การวิเคราะห์ในแบบพุทธจะเน้นประเด็นนี้โดยตรง ทำให้เข้าใจธรรมชาติของมนุษย์ได้ทั้งหมด ผลก็คือสามารถอธิบายเงื่อนไขที่ช่วยให้เข้าใจถึงพัฒนาการของจิตตามลำดับขั้นตอนของความจำเป็น